AUSTRIA, FRANCE, GERMANY, GREECE, LUXEMBOURG 3.00 EUR; SWEDEN 32 SEK; SWITZERLAND 4.80 CHF; BIH 5.00 BAM; CRNA GORA 2.50 EUR; HRVATSKA 19 HRK; MAKEDONIJA 150 DEN; SLOVENIJA 2.50 EUR

150 DIN

8 600102 660014

VREME

15. OKTOBAR 2009. BROJ 980

PORTRET SAVREMENIKA

SEVERINA

SVETLANA VUKAJLOVIĆ, DIREKTORKA RZZO-a, O PODVALAMA FARMACEUTSKE INDUSTRIJE

PRODAJA BOLESTI RADI PROFITA

DOSIJE >> **OSLOBOĐENJE BEOGRADA**

BMW X3
BMW X5
BMW X6

www.bmw.rs

Zadovoljstvo u vožnji

RADOST IMA X OBLIKA I X-KLUZIVNU PONUDU.

Vodeći SAV su spremni da Vas povedu na viši nivo bezgraničnog uživanja u vožnji. Zahvaljujući xDrive – u, svetski najprodavanijem i najuspešnijem premijum 4x4 sistemu i zahvaljujući BMW EfficientDynamics – u, možete da osetite neverovatnu dinamiku kako na putu, tako i izvan njega, sa izuzetno niskom potrošnjom goriva i CO_2 emisijom.

IZABERITE VAŠEG X FAVORITA.

BMW EfficientDynamics
I manja emisija i više uživanja u vožnji.

Delta Motors
Radnička 8
Beograd
Telefon:
011 353 99 00

Radulović Group
Dragoslava Srejovića b.b.
Beograd
Telefon:
011 20 80 180

Radulović Group
Novosadski put 71
Novi Sad
Telefon:
021 820 888

Radulović Group
Višnjička 53a
Beograd
Telefon / fax:
011 20 80 888

Mitić Company
Stevana Nemanje 60a
Niš
Telefon:
018 456 15 35

Auto Garant Motors
Ibarski put bb
Čačak
Telefon:
032 380 900

Stefanović Auto
Vlaško Polje
Mladenovac
Telefon:
011 82 01 900

VREME
15. OKTOBAR 2009.
BROJ 980

Izdavač: NP "VREME" d.o.o.
Mišarska 12–14, Beograd

DIREKTOR
Branko Popović

POMOĆNICI DIREKTORA
Vojislav Milošević
Stevan Ristić

FINANSIJSKI DIREKTOR
Daniela Vesić

GLAVNI UREDNIK
Dragoljub Žarković

ODGOVORNI UREDNIK
Filip Švarm

POMOĆNIK GLAVNOG UREDNIKA
Aleksandar Ćirić

SEKRETARIJAT
Mirjana Kalezić

REDAKCIJA
Dejan Anastasijević, Duška Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto@vreme.com), Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Vera Didanović, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura@vreme.com), Andrej Ivanji (svet@vreme.com), Zoja Jovanov (biznis), Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić, Saša Rakezić (strip@vreme.com), Tamara Skrozza, Vladimir Stanković, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić (međuvreme), Ljubomir Živkov

DOKUMENTACIJA
Dragoslav Grujić (arhiva@vreme.com), Jelena Mrđa (foto@vreme.com)

TEHNIČKA REDAKCIJA
Ivan Hrašovec (t. urednik), Tanja Popović, Vesna Srbinović, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
KOREKTORI:
Ana Ćuk, Stanica Milošević;
LEKTORI: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
DAKTILOGRAF: Zorica Nikolić

INTERNET IZDANJE
http://www.vreme.com
Marjana Hrašovec

PRODAJA I PRETPLATA
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

RAČUNOVODSTVO
Slavica Spasojević

MARKETING
(marketing@vreme.com)
Goran Kosanović (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

ŠTAMPA:
Rotografika, Subotica

OBRADA TIRAŽA:
Data Press

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 MEĐUVREME

10 ZOOM: Srbi i Bosna i Hercegovina

12 DODATAK: Oslobođenje Beograda

20 REFORMA PRAVOSUĐA: Iščekujući pravdu

22 INTERVJU: Aleksa Đilas, sociolog

26 DIGITALNA PISMENOST:
Siromah plaća dva puta

28 LIČNI STAV: Svetlana Vukajlović, direktorka RZZO, prodavanje bolesti

31 VREME ZDRAVLJA

39 NUSPOJAVE: Lagumska posla

40 LJUDI I VREME

KULTURA

42 DVE DECENIJE OD SMRTI DANILA KIŠA:
Smrt, literatura

46 REAKCIJE NA NOBELOVU NAGRADU ZA KNJIŽEVNOST: Nagrada i komentari

48 INTERVJU: Vladimir Paskaljević, reditelj

50 CD: Svjedoci i priče

51 TV MANIJAK: Žena sa tri sise

SVET

52 JERMENIJA:
Istorijski sporazum sa Turskom

56 NOBELOVAC BARAK OBAMA:
Neželjena nagrada

58 MERIDIJANI

MOZAIK

60 PORTRET SAVREMENIKA:
Severina Vučković

63 BOMBARDOVANJE MECESA:
Kamikaza u suvi krater

64 SVETSKO PRVENSTVO U FUDBALU:
Srbija prvi put, Srbi treći put

67 POŠTA

68 STRIP: Muškarci u ogledalu ženskih očiju

70 VREME UŽIVANJA: Diploma

"Mi oko 'Naše reči' nismo pripadali nikome osim samima sebi." Tim rečima poznati beogradski esejista tumači svojevrsni uticaj malog londonskog emigrantskog časopisa u razvoju opozicionog pokreta u predratnoj Jugoslaviji
RAZGOVARALA: LJILJANA SMAJLOVIĆ

Kao što se u današnjem Beogradu i Beču na prvi pogled vidi da su preveliki i prekomplikovani za Srbiju i Austriju, da su pravljeni i baždareni za veće i komplikovanije zemlje, tako je i Kišovo delo preveliko za bilo koju južnoslovensku književnost. Ono pripada onom fantomu kojeg više nema ni na univerzitetskim katedrama
PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Da je vest o Nobelovoj nagradi za mir bila imalo očekivana, u Beloj kući bi se glancale čaše za šampanjac već od rane zore, a prigodan govor bi već bio uobličen. Ovako, staratelj predsednikove dobre reputacije, portparol Bele kuće Robert Gibs odbio je čak da novinarima opiše kako je doslovce glasila reakcija njegovog šefa kada je još krmeljiv, negde pre šest sati ujutro, čuo vest da ga je Nobelov komitet iz Osla okitio ovim priznanjem, te je samo kratko rekao da je "predsednik bio veoma iznenađen"
PIŠE: DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

NA NASLOVNOJ STRANI: Svetlana Vukajlović, direktorka RZZO
FOTO: A. Anđić

NOVOGOVOR

OKOLNOSTI

"Okolnost" je naziv jubilarnog 50. Oktobarskog salona, koji je, kao što se valjda zna, osnovan 1960. godine, kao manifestacija ostvarenja iz oblasti vizuelnih umetnosti u Srbiji, uvek važnija od broja njenih posetilaca. Nekada je njegovo održavanje pretežno bilo vezano za Paviljon "Cvijeta Zuzorić" na Malom Kalemegdanu, koji je 1928, od dobrotvornih priloga, izgradilo Udruženje prijatelja umetnosti "Cvijeta Zuzorić", osnovano 1922. godine na inicijativu Branislava Nušića, a koje je dobilo ime po prelepoj dubrovačkoj pesnikinji i meceni iz XVI veka. Udruženje srpskih umetnika za plastične umetnosti i muziku inače postoji od 1898. Oktobarski salon se ove godine održava na mnogo mesta u Beogradu, a otvoren je u Muzeju "25. maj", u zdanju koje je izgrađeno 1962. godine, kao poklon Beograda Titu za sedamdeseti rođendan, a u kome su čuvani pokloni koje je on dobijao u zemlji i inostranstvu. Tu su bile izložene i njegove rođendanske štafete koje su hiljade nosile hiljadama kilometara.

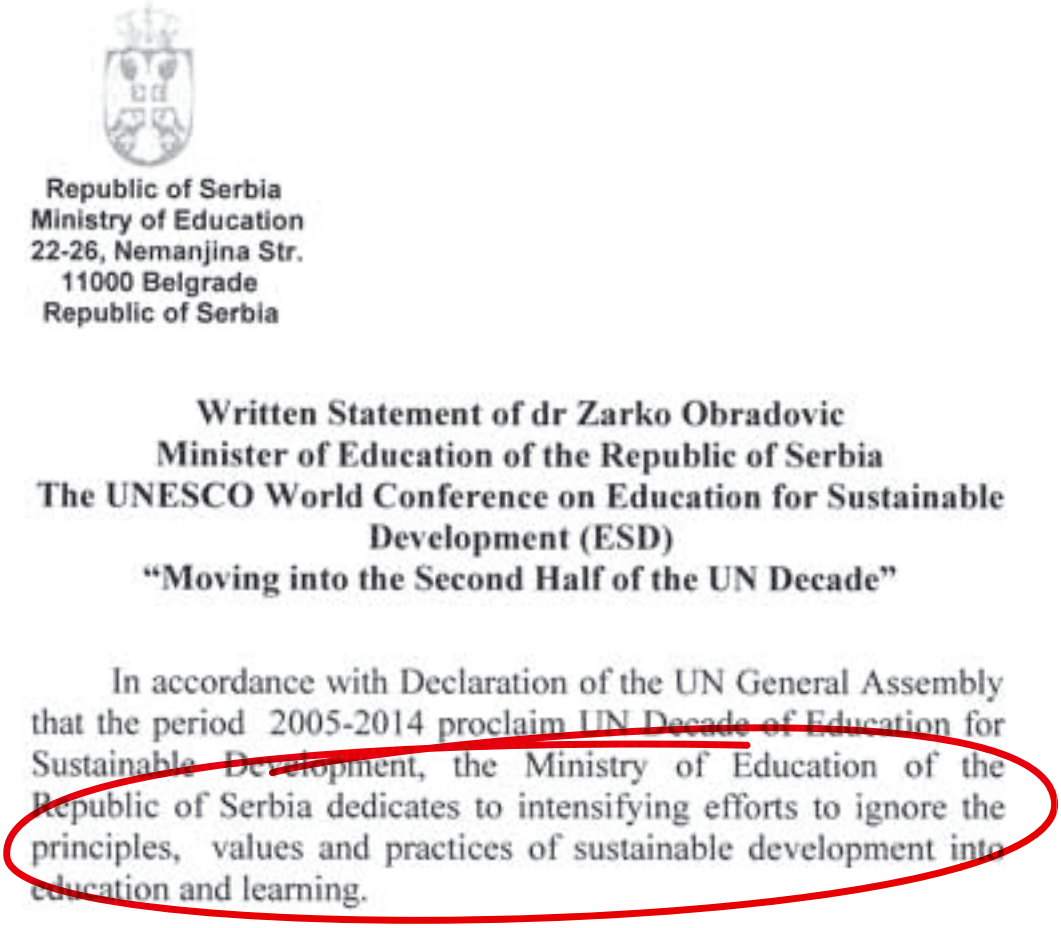
U drugim okolnostima tu je bio postavljen samrtni odar Slobodana Miloševića pored koga su u mimohodu prolazile njegove pristalice posle njegove smrti u haškoj ćeliji 11. marta 2006, dok se napolju licitiralo gde će biti sahranjen.

Na izložbi u ovoj zgradi, očito iz vanestetskih razloga, pažnju vašeg hroničara privukao je video-rad Bojana Fajfrića, rođenog 1976. u Beogradu, tada još Jugoslaviji, koju je napustio 1995. godine da bi studirao vizuelne umetnosti u Holandiji. Njegov rad nosi naziv "Dok je moj tata spavao". To je video-snimak toka osme sednice CK SK Srbije od 23. i 24. septembra 1987: dok traju govori, a istorija uzima specifičan tok, na jednom od ekrana vidi se kako se u poslednjem redu Mirko Fajfrić iz stručnih službi CK, otac pomenutog umetnika, neuspešno bori da ne zaspi i na kraju mu glava klone, bez obzira na okolnosti...

Milan Milošević

OBRAZOVANJE

MINISTARSTVO ZA IGNORISANJE

Republic of Serbia
Ministry of Education
22-26, Nemanjina Str.
11000 Belgrade
Republic of Serbia

Written Statement of dr Zarko Obradovic
Minister of Education of the Republic of Serbia
The UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development (ESD)
"Moving into the Second Half of the UN Decade"

In accordance with Declaration of the UN General Assembly that the period 2005-2014 proclaim UN Decade of Education for Sustainable Development, the Ministry of Education of the Republic of Serbia dedicates to intensifying efforts to ignore the principles, values and practices of sustainable development into education and learning.

Da li je Srbija, po rečima ministra obrazovanja Žarka Obradovića, zaista posvećena "ignorisanju održivog razvoja u obrazovanju i učenju"? I da li je moguće da na tom planu čak "intenzivira napore"? Ni šest meseci nakon ovog neugodnog lapsusa ministra Obradovića na jednoj konferenciji UNESCO-a, Ministarstvo ništa nije preduzelo da se reč "ignorisati" ispravi u zvaničnoj pisanoj izjavi na engleskom jeziku koja je posle govora predata organizatorima. Budući da je ta ministarska izjava o ignorisanju još uvek bez ikakvih popravki dostupna na sajtu ove organizacije, pojedini domaći stručnjaci za obrazovanje sumnjaju kako tu uopšte nije bila reč o lapsusu, već da Srbija svesno poručuje ostalim članovima UN-a i UNESCO-a da je ovaj oblik ignorisanja deo državne politike. Moglo bi se reći da je ignorisanje kao pojava važan deo srpske svakodnevice, od ponašanja pojedinih obesnih građana, preko arogantnih komunalnih službi, do samozaljubljenih delova državnog vrha, no, pitanje je da li Srbija zaista želi da sebe prikaže kao članicu UNESCO-a koja sistemski ignoriše održivi razvoj obrazovanja, ili je samo reč o ignorisanju sopstvenih grešaka i sveopšteg javašluka državne uprave.

Naime, ministar Žarko Obradović je u periodu od 31. marta do 2. aprila gostovao u Bonu, u Nemačkoj, na Svetskoj konferenciji o obrazovanju za održivi razvoj "*Moving in the Second Half of the UN decade*", gde se odlučio da za razliku od većine drugih zemalja koje su došle samo da razmotre razna praktična pitanja na ovu temu, on bude i jedan od šest ministara koji su se na visokom nivou obratili učesnicima skupa, uz Bangladeš, Kamerun, Egipat, Iran i Mali. "U skladu sa deklaracijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija kojom je period od 2005. do 2014. proglašen UN decenijom obrazovanja za održivi razvoj", rekao je ministar pred učesnicima konferencije, "Ministarstvo obrazovanja Republike Srbije biće posvećeno intenziviranju napora da se *ignorišu* principi, vrednosti i prakse održivog razvoja u obrazovanju i učenju." Treba zaista biti maliciozan pa poverovati da tada ministar nije pogrešio u prevodu, ali je nevolja što je greška došla baš na nezgodnom mestu i da stvar bude najsugestivnija moguća, Ministarstvo je nije ispravilo pa se i dalje može naći na adresi *www.esd-world-conference-2009.org/en/high-level-segment.html*.

Slobodan Bubnjević

NAVIJAČI

ZAKON U LOŽI

"FOTO STUDIO ŽIKA SLIKA"

Navijači Boris Tadić, predsednik Srbije, Snežana Samardžić-Marković, ministarka za omladinu i sport, Aleksandar Antić, predsednik Skupštine Beograda, i Tomislav Karadžić, predsednik Fudbalskog saveza Srbije su u subotu, 10. oktobra uveče u VIP loži Marakane uz šampanjac slavili pobedu fudbalske reprezentacije Srbije nad Rumunijom. U nekim listovima se tvrdi da su nazdravljali i ministar policije Ivica Dačić i prestolonaslednik Aleksandar Karađorđević. Po članu 23. Zakona o sprečavanju nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama to je zabranjeno i kažnjivo, a prekršajna kazna se kreće od 30.000 do 50.000 dinara ili 60 dana zatvora. Potpredsednica Nove Srbije Dubravka Filipovski ih je zbog toga prozvala, a više medija je pratilo slučaj, uz pominjanje da je Zoran Kavalić iz Zrenjanina, pre petnaestak dana osuđen na kaznu od 30.000 dinara ili 60 dana zatvora jer ga je novosadska policija uoči utakmice Vojvodina – Crvena zvezda uhapsila s limenkom piva u blizini stadiona Vojvodine. Potpredsednik Skupštine Beograda Aleksandar Antić se u medijima branio da je šampanjac otvoren posle utakmice.

Predsednik Tadić je u utorak izjavio za Foks televiziju da će sačekati odluku nadležnih organa i da će joj se povinovati, pošto smatra da za njega važe ista pravila kao i za sve građane. Republički javni tužilac Slobodan Radovanović je, međutim, naglasio da Tužilaštvo neće reagovati, niti pokretati bilo kakav krivični postupak protiv predsednika Borisa Tadića jer za to nema osnova, pošto nije prekršen zakon. Radovanović je naveo da je Tadić nazdravio za istorijski uspeh reprezentacije Srbije i plasman na Svetsko prvenstvo, na zvaničnom prijemu Fudbalskog saveza. Tužilac je zaključio da to nije isto i da ovu priliku ne treba mešati sa situacijama u kojima navijači konzumiraju alkohol i potom prave ispade i nerede. M. J.

"FUTURA PLUS" IZ DUGA U STEČAJ

Trgovinski sud u Beogradu pokrenuo je, na predlog Uprave javnih prihoda, predstečajni postupak protiv preduzeća za distribuciju štampe Futura plus. Za privremenog stečajnog upravnika imenovan je Budimir Mrdović. Prema rečima Steva Đuranovića, predsednika Trgovinskog suda, Futura plus je u blokadi zbog duga od 900 miliona dinara. Ovo preduzeće, čiji je vlasnik Stanko Subotić Cane, nastalo je spajanjem distributerskih lanaca Duvana, Borbe i Duvan prometa. Od 15. septembra najveće novinske kuće prestale su da prodaju svoja izdanja preko Future plus. R. S.

KADROVI

DIPLOMATSKO POJAČANJE

General-potpukovnik Zdravko Ponoš uskoro bi mogao otići u penziju, ali ne da bi se pridružio ostalim šahistima u parku, već da bi mogao da se angažuje u civilnoj diplomatiji. Kako je 13. oktobra objavio "Blic", bivši načelnik Generalštaba bi uskoro mogao da preuzme dužnost pomoćnika ministra inostranih poslova Vuka Jeremića, sa kojim je u dobrim odnosima još od vremena kada su obojica bili savetnici Borisu Tadiću dok je bio ministar odbrane. Krajem prošle godine Boris Tadić je doneo odluku o razrešenju

A. ANDIĆ

Zdravka Ponoša sa mesta načelnika Generalštaba Vojske Srbije. Tome je prethodila Ponoševa konstatacija da politika zemlje ne postoji i optužba Ministarstva odbrane na čijem čelu je Dragan Šutanovac, da načelnik Generalštaba takvim svojim ponašanjem ugrožava demokratski poredak u zemlji. Otkad je 30. decembra prošle godine smenjen, general-potpukovnik Zdravko Ponoš je neraspoređen. Za njegov čin nije predviđeno formacijsko mesto, a da bi se angažovao u civilnoj diplomatiji mora da ode u penziju. Pretpostavka je da će biti zadužen za međunarodne vojne kontakte. Zdravko Ponoš ima bogatu karijeru, a svoje obrazovanje je unapređivao i u inostranstvu. Na Vojnotehničkoj akademiji u Zagrebu 1986. stekao je zvanje diplomiranog inženjera elektronike. Postdiplomske studije je završio 1999. na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu, a pet godina kasnije i Kraljevski koledž za odbrambene studije (Royal College of Defence Studies) u Londonu. Ponoš je završio i Kurs evropske bezbednosti u Ženevskom centru za bezbednosnu politiku 2003. u Švajcarskoj i Kurs za više izvršioce u Maršal centru u Nemačkoj 2005. godine. U Vojsci je od 1986. dve godine bio komandir u jedinicama za elektronsko izviđanje i protivelektronska dejstva, a od 1988. do 2002. bio je referent za razvoj i opremanje u Generalštabu. U Ministarstvu odbrane SCG bio je načelnik Odeljenja za integracije (NATO) u Upravi za međunarodnu vojnu saradnju do 2004, kada je imenovan za načelnika Uprave za međunarodnu vojnu saradnju. Vojni analitičar Ljubodrag Stojadinović ne veruje da bi ministar odbrane Dragan Šutanovac bio nezadovoljan novim angažmanom Zdravka Ponoša. Ocenjujući da je sukob između njih dvojice krajem prošle godine bio "koncepcijski i konstruktivan" i da više nije aktuelan, Stojadinović je rekao da ministar odbrane "ako ima političkog sluha", nema razloga da bude nezadovoljan takvim rešenjem, pošto Ponoš više neće biti u njegovom resoru. Ostaje da se vidi da li će se Zdravko Ponoš u političkim vodama snaći bolje od većine generala koji su na tom polju uglavnom neslavno prošli. N. S.

piše: Zoran Stanojević

PRIJATELJI STARI, GDE STE

Momak zbog nekog kompjuterskog virusa biva odsečen od sveta, to jest onemogućen da stupi u kontakt sa bilo kojim od svojih prijatelja na Fejsbuku, a onda se do njega probije lik sa druge hemisfere kojeg on prozove Petko i pomogne mu da dođe do tehničke podrške i popravi operativni sistem. Tako nekako ja vidim modernu verziju Robinzona Krusoa, koja, naravno, traje nekoliko sati, umesto originalnih nekoliko godina. Ali za nas, danas, nemogućnost da se uključimo u socijalnu mrežu sve više liči na izgnanstvo na pusto ostrvo nakon neke neočekivane kibernetičke oluje (šta god ovo poslednje značilo, mnogo dobro zvuči). Psiholozi koji rade za policiju u SAD sa ogromnom ozbiljnošću pristupaju socijalnim mrežama. Svašta se može saznati o zločincu ili žrtvi iz profila koji je "negovao", da ne govorimo o mogućnosti da se potencijalni zločin predvidi (ili previdi) praćenjem nekih problematičnih osoba na mreži. Sajtovi za druženje verovatno su najveća revolucija u

sociologiji i neverovatno je da se nauka njima u Srbiji ne bavi ozbiljno. Hteli – ne hteli, vi na njima morate da budete prisutni. U suprotnom ste sumnjivi svakom potencijalnom poslodavcu ili partneru. Za razliku od guglovanja gde nemate pravu kontrolu nad informacijama koje se o vama mogu pronaći, Fejsbuk, Majspejs i slično su vaš virtuelni otisak. I to ne prsta, nego kompletne ličnosti. Tu predstavljate svoje prijatelje, navike, prošlost, sadašnjost, pa čak i objavljujete važne životne odluke i promene. Da li ste u vezi ili više niste. Broj onih koji ih koriste, dakle, nametnuo je prisustvo kao obavezu i onima koje takve stvar i nerviraju. Baš kao što je bilo sa mobilnim telefonom koji se nemalom broju ljudi u početku činio kao nepotrebna stvar. Cena koju plaćamo zbog nezainteresovanosti nauke i odsustva pravih saveta kako da se ponašamo na ovim mrežama je ogromna. Fejsbuk vam može, recimo, zagorčati život ukoliko neko otvori lažan profil na vaše ime, koristeći vaše fotografije do kojih je došao na netu, kao i neke opšte podatke koje ste na ovaj ili onaj način negde plasirali. To krađu identiteta diže na mnogo viši nivo i zahteva da svoje podatke malo pažljivije čuvate. Lažni profili idealni su za podmetanje opasnih sadržaja, pre svega kompjuterskih virusa. Neki "Zoran Stanojević", koga (mislite da) znate iz "Vremena" i verujete da je skroz na mestu, nudi vam da pogledate novi neverovatan video o ne-znam-ni-ja-čemu. Od vas se očekuje samo da kliknete na link koji će aktivirati maliciozni softver i... kuku lele. U Fejsbuku kažu da se krajnje ozbiljno bave unapređenjem sopstvenog softvera kako bi ovakve prevare onemogućili ili bar dramatično otežali. Ali prava pitanja su u prihvatanju prijateljstva na mreži. Britanski "Gardijan" pokrenuo je temu da li treba prihvatiti za prijatelja osobu koja vas je maltretirala u školi pre deset ili dvadeset godina? Mi se pitamo da li treba prihvatiti prijateljstvo bivše devojke ili momka, a da o tome ne konsultujete sadašnjeg partnera (naročito bračnog)? Ako koristite Fejsbuk ili nešto slično, možete i sami da zamislite do kojih sve komplikovanih situacija ovako jednostavna stvar (sprijateljivanje) može da vas dovede u realnom ili u virtuelnom svetu. Dok se ova pitanja ne razreše u formi nekog društvenog dogovora o ponašanju na mrežama, ponašajte se prema sopstvenoj intuiciji (koja vas je bezbroj puta uvalila u neprilike) i pitajte se čemu služe onolike škole i instituti za proučavanje društvenog ponašanja.

CPU ICT Consulting • Services • Education
Milentija Popovića 9, Sava Centar, tel: 3111-527, 3111-824: www.cpu.co.yu

15/10/09 – 21/10/09

PROGNOZA VREMENA

13/10/09
http://www.meteos.co.yu

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
BEOGRAD	2 OB 7	2 9	3 11	5 9	3 7	2 9	4 12
VOJVODINA	2 OB 8	1 9	2 11	4 10	2 7	1 8	2 11
CENTRALNA I JUŽNA SRBIJA	0 9	1 10	0 12	4 10	2 6	1 10	2 14

BROJ NEDELJE:

664

Ministarstvo kulture Srbije poklonilo je Upravi za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde 664 knjige, kako bi se obogatio postojeći fond knjiga u bibliotekama kazneno-popravnih ustanova. Među poklonjenim knjigama našli su se naslovi poput Čoveka i građanina Tomasa Hobsa.

lgbt SOS
(011)
3290 846
utorkom i četvrtkom 19-22h

Izaberi telefon koji liči na tebe

Nokia
2330
EDGE, VGA kamera
mp3 melodije, FM radio

već od 1 din.

Nokia
1209
mp3 melodije,
baterijska lampa

već od 1 din.

LG
GD900 Crystal
3G HSDPA
8 MP, WiFi
transparentna tastatura

već od 17.999 din.

Samsung
C3050
EDGE,
VGA kamera, mp3

već od 1 din.

Nokia
6303
3,2 MP
EDGE, mp3

već od 1 din.

Samsung
E1120
mp3 melodije,
spikerfon

već od 1 din.

Sony Ericsson
T700
3G HSDPA,
3,2 MP,
FM radio

već od 1 din.

mt:s ponuda telefona

Vaš novi telefon će uvek biti uz vas i po njemu će vas prepoznavati. Zato, izaberite model koji je u skladu sa vašim karakterom i koji liči na vas.

Prodaja se vrši u mt:s poslovnicama, putem mt:s express-a i preko Mondoshop-a.

Ponuda važi uz odgovarajući tarifni profil.
Akcija traje dok imamo telefona!

Bel Fresh Mix

mt:s

mt:s express 064/790
www.mts.telekom.rs
www.mtsmondo.com/shop
Telekom Srbija

NEZAMENJIVA PROMOCIJA

DRAGAN TODOROVIĆ

Pre koju godinu, dakle pre pet, pre šest, Slavan Batočanin, vlasnik STR "Zlatibor", a u Valjevu, saopštio javnosti i još dalje, proglasivši se za kralja toga, da, u taj Zavod za intelektualnu svojinu, zaštitio duvan čvarke. Mada bilo, mada ima, oni koji rekli da Batočanin zaštitio etiketu, ovaj se i dalje vlad'o ko king, u onaj Zavod zaštitio i Festival duvan čvaraka, počeo, sa neizbežni saradnici i ti saučesnici, čvari u centru Valjeva. Lokalna vlast podržavala manifestaciju, i nije podržavala manifestaciju, da bi ove godine Kralj od grada dobio depešu da ne mere čvari čvarke kod Doma kulture, jerbo ovaj pod zaštitom. Tako Kralju čvaraka rečeno da se ti čvarci ne uklapaju u taj *novi kulturni model* i ostali identitet grada kaono što je Valjevo.

No, Kralj to nije brenov'o, nastavio pripreme, nastavio nastupa ko Kralj, i nadležna gradska služba dozvolila da se ove godine čvarci čvare niže od tog doma kulture, baš ispred Doma penzionera. I šta bilo, nedelja, 11. oktobar, dan 'oči Mioljdana, sve k'o stvoreno za to čvarenje: desetak ranija sabajle založeno na keju Kolubare i Četvrti i lični festival duvan čvaraka počeo. Kad je trebalo, tačno u podne, ispred Doma penzionera javio se u kariranu i šajkaču voditelj, šta rek'o, Vatre dogorevaju, čvarci dozrevaju, šta još rek'o, da ima žiri, da će svi dobiti majstorsko pismo, a najbolji medalje i čvarak tacne. Onda nastupila narodna grupa pevača sa mnogo dobru numeru, *Čim curice gariš obrvice,* i mnogo dobru himnu duvan čvaraka, koju specijalno ispis'o narodni pesnik Srba Simeunović, *Kad Valjevo u jesen proslavlja/ Slanina se u ranije stavlja/ Oranijo svaka tebi čast/ Mešaj mala zagore ti mast...*

A dole i ispod, na keju Kolubare, sve teklo u natavci, desetak posada je mešalo te ranije sa čvarcima, bilo i oni' koji bili za roštilj i sve sa roštilja, mesar Sima, sa na majicu natpis Uzgoj svinje mangulice Simin čvarak, lično delj'o dlan slaninu, i drugi ga dobro i baš deljali, kamere radile pos'o, jedan sa tu kariranu šajkaču uz'o veli da sve lepo i da sve ne može biti lepše, i da sve treba da bude odavde do Železničke stanice. U sve to bilo i ostalog i znatiželjnog sveta, jedina mu mana, jedini mu plus, što u sve ne bio niko od lokalnu i drugu vlast, oli zbog *novog kulturnog kursa,* oli što se i tako najbolje čuva taj državni pos'o. Od te sorte jedino i u prolazu viđen DS državni sekretar finansija i Valjevčanin, pusti pravopis, Slobodan Ilić. Kako bilo, kralj Batočanin prvi priveo pos'o kraju, iscedio čvarke sa one drvene mengele. Tad nast'o rusvaj i sve tako i sve preko toga, narod sa šerpe, narod sa lonci, narod sa kante, navalio na džabe mast i čvarke. Sve razbucano, pojavili se i trubači, rek'o se i Kralj u pumpadžija žutu opremu lično, svi zabeležili te king reči, Mesari su, a posebno gosti i posetioci, potvrdili da moji saradnici i ja radimo pravu stvar, vlast treba da shvati da vršimo nezamenjivu promociju... Onda i na kraju podeljene one medalje i čvarak tacne, bilo tog slikanja, bilo i da jedan reče da će dogodine sve bude jubilarno i na svakom tom nivou.

Dragan Todorović

PREDLOG ZAKONA O ODLIKOVANJIMA

SRPSKI ORDEN NA SRPSKE GRUDI

Na prvoj sednici jesenjeg zasedanja Narodne skupštine našao se dugo čekani Predlog zakona o odlikovanjima. Srbija ima najdužu tradiciju državnih odlikovanja na Balkanu, a "usvajanjem novog zakona biće omogućen nastavak te dobre prakse dodele moralnih priznanja koja potvrđuju i veličaju korisno delo za državu, podvig ili vrlinu", rekao je ministar trgovine Slobodan Milosavljević, obrazlažući ovaj predlog. Opozicioni poslanici negodovali su što zakon u parlamentu obrazlaže ministar trgovine, a ne ministar kulture Nebojša Bradić, čije je ministarstvo učestvovalo u njegovoj izradi. Predlogom je predviđeno da u Srbiji ubuduće budu dodeljivani ordeni, medalje i spomenice, uz princip trostepenosti za ordenje i dvostepenosti za medalje. Umesto dosadašnjih 30 predviđeno je šest vrsta ordenja i to: Orden Republike Srbije, Orden srpske zastave, Sretenjski orden, Orden zasluga za državu, Orden belog orla sa mačevima i Orden zasluga za odbranu i bezbednost.

Predviđeno je da se dodeljuju tri medalje: Medalja za hrabrost, Medalja za zasluge i Medalja zasluga za odbranu i bezbednost, a da se Spomenice dodeljuju radi obeležavanja događaja od velikog značaja za Republiku Srbiju. Predsednik Srbije ukazom dodeljuje odlikovanja, po pravilu dva puta godišnje, u februaru i u junu, ali može to da učini i van navedenih termina. Poslanici opozicionih stranaka kritikovali su predloženi zakon o odlikovanjima a zamerke su stigle i jer se ukidaju Orden narodnog heroja i Medalja Obilića, a amandmane je, osim opozicije, podneo i vladajući SPS. Inače, do sada je na snazi bio Zakon o odlikovanjima Savezne Republike Jugoslavije iz 1998. godine, pa zbog toga predsednik Republike tokom dva predsednička mandata od 2004, za pet godina nije dodelio nijedno odlikovanje. Za razliku od Borisa Tadića, tri poslednja predsednika SRJ i zajednice Srbije i Crne Gore dodelila su ukupno više od 20.000 odlikovanja, dok je u vreme Josipa Broza Tita, kako kaže heraldičar Dragomir Acović, dodeljeno između 500.000 i 700.000. Jedan od najvećih ordena bio je Orden narodnog heroja i njih je podeljeno oko 1200. Naslednici te ordene sada prodaju za 2000 evra, kaže predsednik Numizmatičkog društva "Medijana" u Nišu Marko Milojević. Tadićevi prethodnici su bili darežljiviji od njega. Slobodan Milošević podelio je oko 15.000 odlikovanja, uglavnom posle bombardovanja. Vojislav Koštunica je podelio oko 3600 odlikovanja, a Svetozar Marović oko 1700. Predsednici SRJ Dobrica Ćosić i Zoran Lilić nisu dodelili nijedno odlikovanje. Trenutno oko 800 zahteva i predloga je spremno da na svoje grudi okači odlikovanja, samo se čeka usvajanje zakona i Tadićev potpis.

Dragoslav Grujić

ŽIVOT

NAGRADA ZA ŽIVOTNO DELO BRANKI OTAŠEVIĆ

GORANKA MATIĆ

Žiri Internacionalnog festivala reportaže "Interfer 2009", koji se već 14 godina održava u Somboru, nagradu za životno delo dodelio je TV kritičarki lista "Politika" Branki Otašević.

Branka Otašević diplomirala je na Katedri za jugoslovensku i svetsku književnost Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bila je urednik "Studenta", saradnik Radio Beograda i Televizije Beograd. Od 1970. godine radi za "Politiku", za koju piše kritiku TV programa.

Tekstove je objavljivala i u "TV novostima", "TV reviji", "Novoj Nadi", "NIN"-u, "Vremenu", međunarodnom časopisu "TV biznis internešenel".

Ovu nagradu do sada su dobili Svetolik Mitić, Darko Ribnikar, Marko Marković, Raša Popov, Mića Orlović, Kamenko Katić i Zaharije Trnavčević.

U kategoriji novinskih, radijskih i TV reportaža na ovogodišnjem festivalu bilo je ukupno 120 reportaža. Glavnu nagradu, gran pri "Laza Kostić", dobio je novinar "Blica" Momčilo Petrović, za reportaže "Kapija Evrope za nevoljnike" i "Jedan prijatelj, dve devojke i bambi".

M. S.

piše: dragoljub žarković

Srbi i Bosna i Hercegovina: Tri divlje mačke taze dobitnika Nobelove nagrade za mir

SASTANAK U VOJNOJ BAZI BUTMIR POKAZAO JE DA SE OKO "MIRNE BOSNE" NE SLAŽU NI NEUTRALNOG UGLA DA NAS ŽIVOT I ISTORIJA NISU NAUČILI DA BOSANSKI JADI NE MOGU

Dodik u centralnoj loži: Ko će kome zavrnuti ruku

Ovo što se sada događa u Bosni i Hercegovini neodoljivo me podseća na jedno vrlo slikovito prorokovanje pokojnog akademika Nikole Miloševića: "To vam je, gospodine Žarkoviću, kao kad tri divlje mačke stavite u isti džak, pa one grebu iznutra, grebu dok ga ne pocepaju."

O tome smo govorili u nekakvoj emisiji na TV Studio B, pre jedno sedam, osam godina, ako me pamćenje ne vara, ali mi se ta slika o divljim mačkama nekako uvek motala po glavi i priznajem da sam, makar i podsvesno, vesti s tog "fronta" iščitavao u tom ključu.

Džak još nije pocepan, ali je mjaukanje sve glasnije. Sastanak u vojnoj bazi Butmir pokazao je da se oko "mirne Bosne" ne slažu ni SAD i Evropska unija, pa je to sad već čitav "mačji hor" i bilo bi zanimljivo to gledati iz nekog neutralnog ugla da nas život i istorija nisu naučili da bosanski jadi ne mogu proći bez velikog belaja, a da se to nekako, ovako ili onako, ne olupa i o ovodrinsku glavu.

Uvertira za Butmir počela je pre jedno mesec i po dana, gotovo sinhronizovanim tekstovima u "Forin afersu" i "Njujork tajmsu", u kojima je ukazivano da je Beograd poluga za pritisak na Milorada Dodika, odnosno Republiku Srpsku.

Suština spora nije laka za razumevanje, ali se, uprošćeno, može svesti na sukob dve volje: jedna je bošnjačka, i ona traži onu vrstu ustavnih promena i Dejtonskog sporazuma kojima bi Federacija dobila više ovlašćenja i to kroz ukidanje entitetskog glasanja, dok se Dodik i njegovi drže Dejtona kao svetog pisma i ne pristaju na nametanje rešenja.

Na pitanje, u intervjuu za dnevni list "Danas", da li se on, kao premijer, plaši da će Zapad usloviti ubrzanje evropskih integracija Srbije većom konstruktivnošću Beograda prema onome što EU i SAD nastoje da sprovedu u BiH, Dodik je odgovorio:

"Srbija je mnogo puta do sada bila žrtva odluka međunarodne zajednice. Srbija je, na neki način, bila i ponižavana od strane međunarodne zajednice, pogotovo kada je o Kosovu reč. Ali, ako ceo Zapad ne može da utiče na mene i na sve legitimne institucije u RS, zašto bi to mogao Beograd?! Stranci hoće da Srbi budu uvek i za sve krive dadilje, a da Bošnjaci budu stalno žrtva. Mi želimo da budemo deo civilizovanog sveta, hoćemo da se poštuju ugovori i sporazumi, ne želimo da nas proglašavaju negativcima, jer mi smo najveći legalisti kada je reč o BiH. Mi nećemo da budemo žrtva muslimana željnih osvete. Zapad sada hoće da izmenama Ustava legitimizuje sve što su visoki predstavnici radili u prošlosti i da sebi spase obraz. Mi tako nešto nećemo dozvoliti."

Dodik bi, očigledno, da skine teret s Tadićevih leđa, da mu relaksira pregovaračku poziciju, ali ne bih rekao da će to ići lako. Od Beograda će biti traženo, ne samo u svojstvu jednog od potpisnika Dejtonskog sporazuma, da Dodiku zavrne ruku do granice bola, kao što su je već zavrnuli Hrvatima koji su se, zarad ubrzanih evropskih integracija, odrekli ideje o konfederaciji s bosanskim Hrvatima, a Zagreb je ćutke prešao i preko stvaranja uslova za preglasavanje Hrvata u federalnim institucijama.

Nova butmirska runda pitomljenja divljih mačaka odložena je za novembar, a do tada će se SAD i EU usaglasiti oko obima i poželjnog pravca redifinisanja Ustava BiH, a spoljna politika Srbije biće izložena još jednom testu otpornosti na pritisak.

U podsvesti, srpska nacionalna elita održanje Republike Srpske vidi kao kompenzaciju za gubitak Kosova, sve u nadi da će se, kad se onaj džak pocepa, granicom pomeriti do Banjaluke, a to je sat lagane vožnje do Zagreba, pa će i Trst opet biti naš... Ako se Tadić sprema za izbore, onda će Dodik biti svaki put u centralnoj loži i na stadionima koji nisu samo fudbalski.

u istom džaku i moguća uloga u cepanju te vreće

SAD I EVROPSKA UNIJA, PA JE TO SAD VEĆ ČITAV "MAČJI HOR" I BILO BI ZANIMLJIVO TO GLEDATI IZ NEKOG PROĆI BEZ VELIKOG BELAJA, A DA SE TO NEKAKO, NE OVAKO ILI ONAKO, OLUPA I O OVODRINSKU GLAVU

Plakanje i reagovanje: Čijim se suzama više veruje

Reč je prosto o tome da, kako i Dodik zapaža, Srbija ne može da podnese još jedno poniženje, pa ni po cenu prihvatanja kandidature za EU. Velika sila opet se koncentrisala na malu Bosnu. Verovatno Amerikanci, da bi opravdali Obaminu nagradu za mir, onu za koju su ga kandidovali dve nedelje posle predsedničke inauguracije, misle da je to područje gde bi njihova mirotvornost mogla biti najbrže efektuirana, a njihov javnomnjenjski osećaj o muslimanima kao jedinim žrtvama strašnog bosanskog građanskog rata, nagoni ovu silu da postupa kao slon u staklarskoj radnji.

Još nepotvrđene vesti da bi Barak Obama mogao da poseti Sarajevo govore o jednoj vrsti "političkog slepila" i neosetljivosti za onu vrstu razlika koje život znače. Dodik, u već pominjanom intervjuu, kaže: "Bošnjaci se raspla-ču, a Zapad odmah rea-guje", aludirajući na to da su muslimani privi-legovani u kancelarija-ma visoke svetske politike.

Srbija se nalazi, u tom smislu, u nezahvalnoj poziciji. Rastegnuta je između velikih sila i prirodne potrebe da štiti Republiku Srpsku, u okviru postojećih propisa i sporazuma, čiji je garant i sama bila, aman je taj Dejton dosadio i njegovim tvorcima, pa bi sada i to postojanje srpskog političkog, ekonomskog i kulturnog identiteta u BiH, da zamene nekom novom formulom, koja treba da nadomesti glavni manjak prethodnog aranžmana: BiH ima međunarodni subjektivitet i legitimitet, ali nema to isto na unutrašnjem planu.

Premijer Republike Srpske Milorad Dodik boraviće 20. oktobra u Beogradu, kada će u poseti glavnom gradu Srbije biti i ruski predsednik Dmitrij Medvedev.

Dodik je, glasi vest agencije Beta, rekao da ne može da potvrdi informaciju da bi američki predsednik Barak Obama u maju sledeće godine mogao posetiti BiH, ali je dodao da je on "dobrodošao i da se raduje njegovoj poseti bilo gde u regionu i mogućem sastanku s njim".

Dodik nije želeo da komentariše to što Rusija ne učestvuje u "butmirskim pregovorima" o budućnosti BiH, navodeći da je to "nije njegova stvar".

Premijer RS je poručio da neće prihvatiti nikakve pritiske, dodajući da je neprihvatljivo da visoki predstavnik u BiH Valentin Incko preti sankcijama u trenutku kada se vode razgovori političkih zvaničnika sa predstavnicima SAD i EU.

On je odbacio tvrdnje hrvatskog predsednika Stjepana Mesića da RS želi da rasturi BiH, navodeći da je njegov cilj zaštita dejtonskog položaja RS u BiH.

"Mesić može da priča šta hoće, ali bi bilo dobro da zaštiti ljudska prava Srba u Hrvatskoj", poručio je Dodik.

Ako se nastavi s pritiscima, nije nemoguća scena da mi se, posredstvom nekih natprirodnih sila, javi akademik Milošević i kaže: "Šta sam vam rekao!"

U susret jubileju: Hiljaditi broj "Vremena"

I za kraj, nešto sasvim kratko. Za dvadeset nedelja izaći će hiljaditi broj nedeljnika "Vreme". Tokom ovih dvadeset godina svašta smo preživeli.

Ko je preživeo. Ljudi dolaze i odlaze. Niko nije otišao na gore. Oni koji su ostali žive sve gore. Nevolje pritiskaju kao vodenični kamen. Ali, kad smo preživeli ono, preživećemo i ovo. Zadužili smo se, do guše, da ne bi dali nešto za ništa. Kad se razdužimo, opet ćemo biti siromasi. Siromašni ali pošteni, zakrpljeni ali čisti, kako govori Miša Vasić. ×

NAŠI TRAGIČNI, SL

Najveći uspeh posete predsednika Rusije Dmitrija Anatoljeviča Medvedeva mogao bi biti prisećanje Srbije na svoje stvarne zasluge u antifašističkoj borbi za vreme Drugog svetskog rata

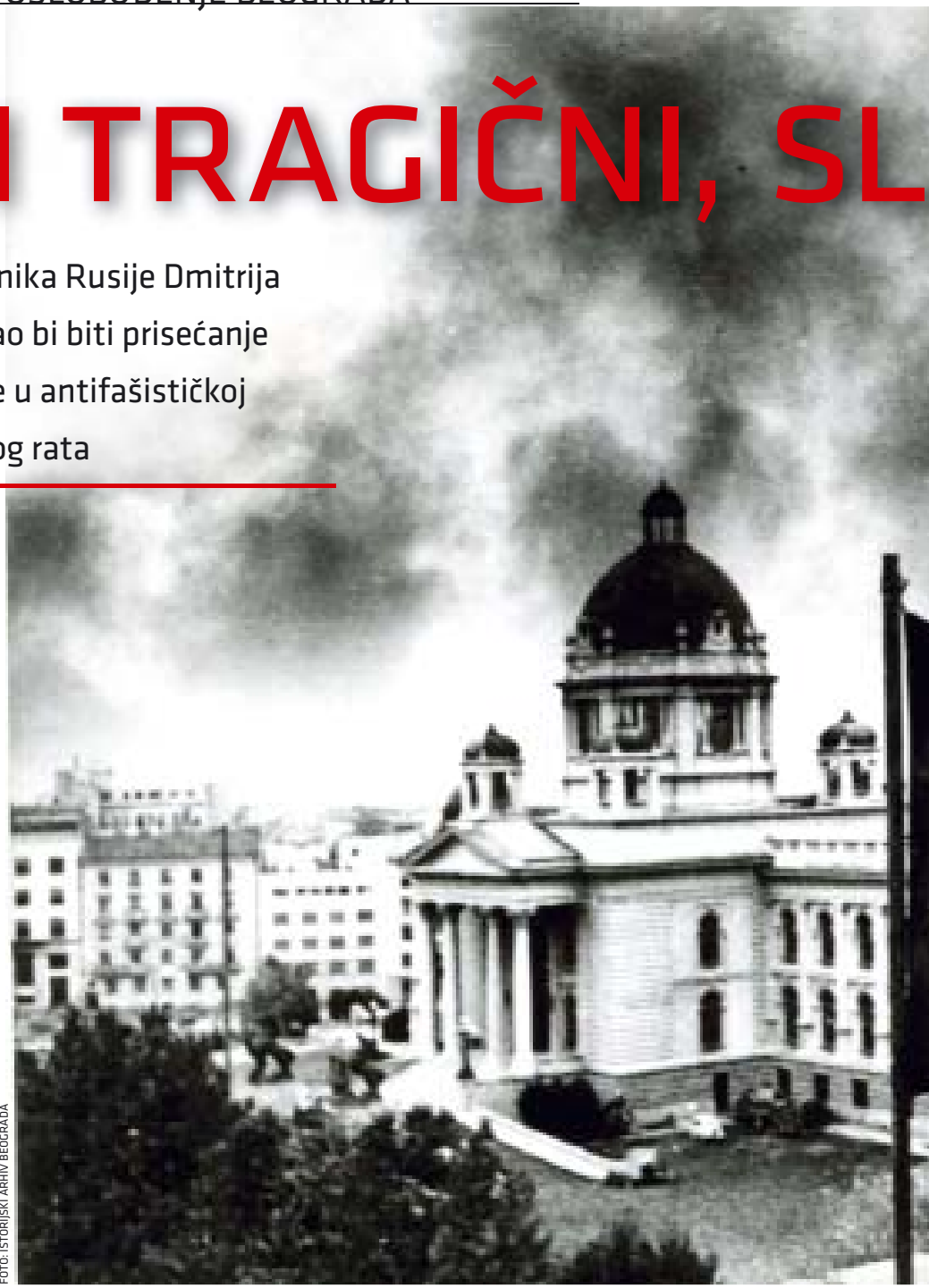

FOTO: ISTORIJSKI ARHIV BEOGRADA

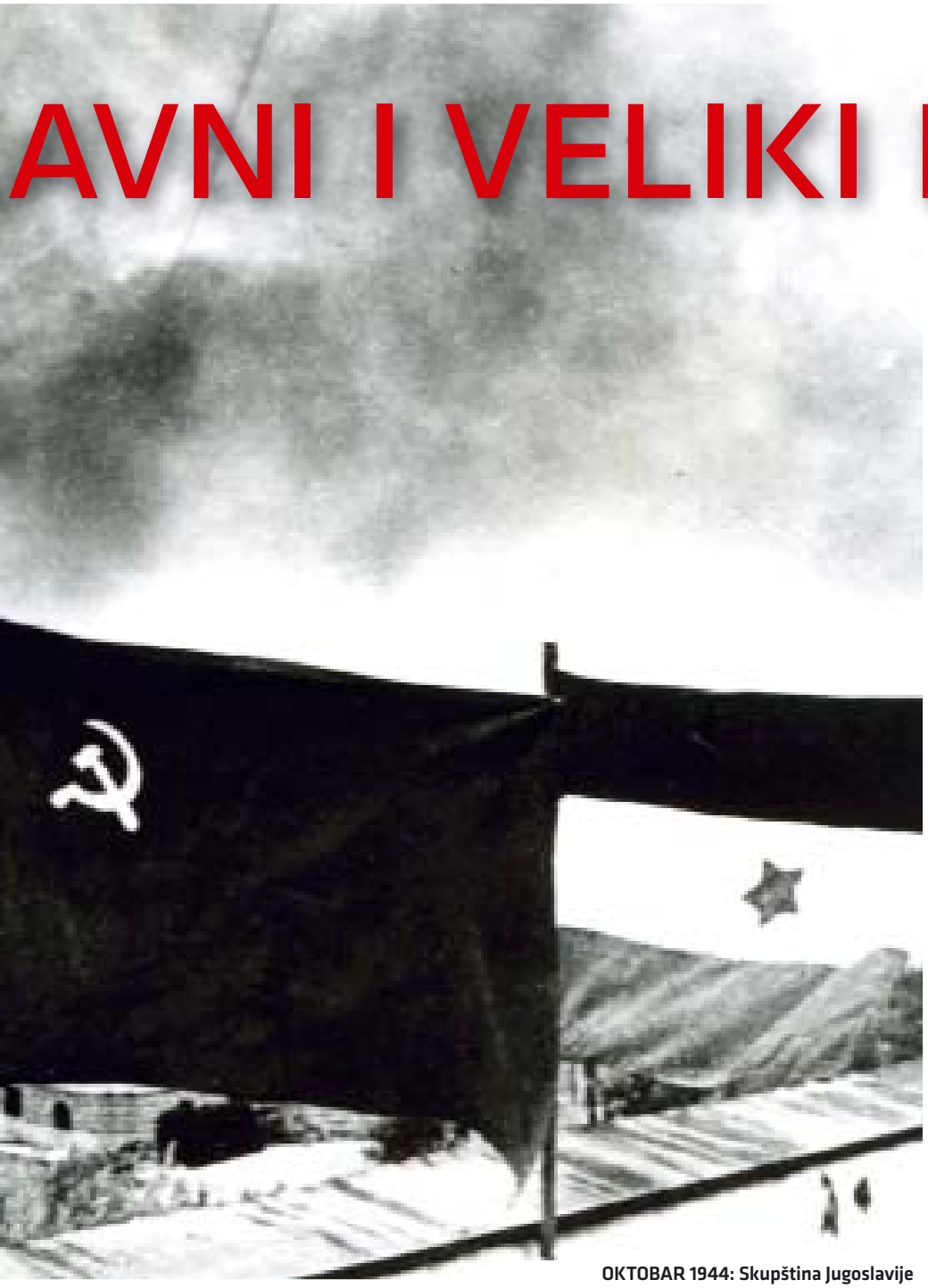
"Na pitanje Ministra Dvora o priređivanju banketa povodom oslobođenja Beograda u čast stranih poslanika, Vlada je mišljenja da se taj banket ne priređuje." Ovako glasi zaključak broj šest sa sjednice Ministarskog savjeta Kraljevine Jugoslavije održane 18. oktobra 1944. Izbjeglička vlada u Londonu nije se razmetala: umjesto da troši na banket, usvojila je odluke o slanju 20.000 funti Kraljevskom poslanstvu u Egiptu za pomoć izbjeglicama i povećanju stipendije sa 15 na 20 funti osmorici studenata šerijatskog prava u Kairu.

Istog dana, načelnik štaba Vrhovne komande Jugoslavenske vojske u Otadžbini i ministar vojni, armijski general Dragoljub Draža Mihailović, poslao je radiogram Živku Topaloviću, svome izaslaniku kod saveznika u Italiji i članu Centralnog nacionalnog komiteta: "Ako nema drugog rešenja, osigurajte evakuaciju u Italiju. Mi još uvek možemo da se probijemo do mora sa oko 50.000 ljudi. Pitanje je da li će to biti moguće i kasnije. Šaljite nam vaš savet hitno. Opetujem: šaljite nam vaš savet hitno. Savetujte Šubašića i kralja da se odele od Tita."

Dok su se Draža Mihailović i njegovi četnici povlačili od septembra 1944. u Semberiju i istočnu Bosnu udaljavajući se tako sve više od Beograda, član Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije i Vrhovnog štaba, general-lajtnant Milovan Đilas hitao je ka prestonici. Zanoćio je u Valjevu koji je nekoliko dana ranije oslobodila Šesta lička proleterska divizija Nikola Tesla. "Nametnulo mi se zamišljanje da su nas u Valjevu dočekali kao što su dočekivali srpske generale koji su se krajem Prvog svetskog rata vraćali sa Solunskog fronta: zasebna, supružnička soba u uglednoj građanskoj kući, hodanje na prstima da nas ne probude, a kada se probudimo – slatko i rakija i nutkanja uz doručak", napisaće kasnije Đilas u knjizi *Revolucionarni rat*. "Tako je svu našu vojsku dočekala Srbija – ratnička, izmučena i državotvorna."

"Državotvorna". Taj atribut Srbije bio je u srcu svih vojnih i političkih akcija oba tvorca Jugoslavije: kralja Aleksandra II Karađorđevića 1918. i maršala Josipa Broza Tita 1944. Nije zato nimalo slučajno što je Beograd, uz djelomično Pariz, jedini glavni grad u Evropi u čijem je oslobađanju sa armijama velikih antifašističkih sila ravnopravno učestvovala regularna nacionalna vojska. U našem slučaju – Narodno oslobodilačka vojska i Partizanski odredi Jugoslavije (NOV i POJ) ili, prosto, partizani. Mada oslobađanjem prestonice neće biti sve riješeno, ono najvažnije je bilo: autonoman i priznat status unutar pobjedničke antihitlerovske koalicije, suverenitet i teritorijalni integritet i, što

AVNI I VELIKI DANI

OKTOBAR 1944: Skupština Jugoslavije

je posebno bitno, poslijeratno državno uređenje. Partizani su bili u Beogradu, čvrsto na vlasti i, što se njih ticalo, vlada u Londonu je mogla do mile volje da raspoređuje prinadležnosti službenicima, a Draža da se potuca po Bosni – bar još neko vrijeme.

KAKO JE POČELO: U ljeto 1944. Crvena armije je bila u općoj ofanzivi. Od Baltika do Crnog mora gruvale su "kaćuše" i topovi iz Zavoda imena Staljin, obrušavali se "iljušini", a na tenkovima T-34 koji su se valjali istočnoevropskom ravnicom, čučala su odeljenja crvenoarmejaca sa automatima "špagin". Početkom augusta 1944, ne priznajući prepreke i ne osvrćući se na gubitke, Crvena armija je izbila na Vislu na sjeveru i Karpate na jugu.

Hitleru i njegovim trabantima nije išlo dobro ni u zapadnoj Evropi. Američke i britanske armije, zajedno sa Slobodnim Francuzima generala Šarla de Gola, oslobodile su Pariz i druge gradove u Francuskoj; u sjevernoj Italiji, pod pritiskom saveznika, lomila se njemačka "Gotska linija".

Slom nacističke Njemačke je bio na vidiku. Međutim, nitko nije znao kada će točno do njega doći. I koliko će žrtava još pasti? Da li će, kako se savezničke armije približavaju granicama Rajha, ojačati njemački otpor? Da li će se u nekom obliku ponoviti rovovsko krvoproliće poput onog iz Prvog svjetskog rata? I što je najbitnije, kako će izgledati poslijeratna Evropa? Kako će biti povučene državne granice, kako će se podijeliti interesne sfere i tko će instalirati vlast na ratnim zgarištima.

Vrhovni komandant NOV i POJ, maršal Josip Broz Tito proveo je ljeto 1944. na otoku Visu. Partizani su u to doba postajali ozbiljna vojska. Raspolagali su solidnim naoružanjem: kako onim kojeg su se dokopali poslije kapitulacije Italije 1943. tako i onim dobijenim od zapadnih saveznika. Poslije susreta sa Vinstonom Čerčilom u augustu 1944. godine Titu je bilo jasno da od omiljene ideje britanskog premijera – iskrcavanje na sjevernom Jadranu – nema ništa. U Jugoslaviju treba da uđe Crvena armija... Ma koliko da je Tito bio impresioniran Čerčilom – a jeste i to mnogo – duboko je odahnuo u Napulju. Mada je bio svjestan Staljinove makijavelističke realpolitike, uzdao se u čvrsto ideološko savezništvo sa Moskvom. No, tu je postojao i jedan ozbiljan problem: partizani su kontrolirali jadransko zaleđe, ali u Srbiji gotovo da ih nije bilo. A ukoliko Crvena armija oslobodi Srbiju i Beograd bez NOV i POJ, rezultati trogodišnje borbe protiv okupatora bez premca u Evropi mogli su biti dovedeni u pitanje. Zašto tada velike sile pobjednice ne bi o sudbini Jugoslavije i njenog poslijeratnog uređenja odlučivale shodno svojim interesima i pogodbama bez učešća praktički jedinog pokreta otpora u zemlji?

Pored spajanja sa Crvenom armijom, partizani su imali i još jedan imperativ da sve snage koncentrišu na oslobađanje Srbije. Riječ je – naravno – o četnicima Draže >>

Mihailovića. Da li će ovaj – danas skupštinskom većinom legaliziran – pokret otpora zaključiti da je dosta bilo čekanja i da je konačno sazrelo vrijeme da se podigne ustanak? Da li će Crvena armija, uprkos zajedničkoj vjeri u Staljina, dijalektički materijalizam i svjetsku proletersku revoluciju, zavesti u Srbiji vojnu upravu, pacifizirati i partizane i četnike do daljnjeg? Zar Staljin nije uvjeravao jugoslavenske komuniste da prihvate kralja Petra II Karađorđevića zbog dobrih odnosa sa zapadnim saveznicima; poslije mu mogu, kad uoče zgodnu priliku, "zabiti nož u leđa", savjetovao im je.

NOV i POJ već su na početkom ljeta 1944. započeli ofanzivu u južnoj Srbiji. Te borbe su vođene sa promjenjivom srećom, kako sa njemačkom vojskom koja je svaku cijenu

OSLOBODIOCI: Ulične borbe, partizani i crvenoarmejci

nastojala da održi koridor za povlačenje svoje grupe armija E iz Grčke, tako i sa četnicima. U tom kontekstu, Tito i njegov vrhovni štab imali su pred očima i sudbinu Varšave. U augustu 1944. tamo je poslije pet godina sa razglasa prvi put odjeknula nacionalna himna "Mazurka Dombrovskega", ovdje poznata kao "Hej Slaveni". Ustanak u Varšavi je uspio, ali kako nije bilo pomoći ni od Crvene armije koja je stajala na Visli niti od dalekih zapadnih saveznika, njemačka vojska se surovo obračunala sa poljskim rodoljubima, a sam grad je planski i do temelja razorila. Da li su partizani mogli doživjeti sličnu sudbinu u Srbiji, ako Crvena armija iz nekog razloga zastane ili promijeni pravac nastupanja? Njemačka vojska u Jugoslaviji i dalje je bila moćnija od jedinca NOV i POJ.

A onda je, nakon što je izbacila Rumuniju i Bugarsku iz rata, 6. septembra 1944, baš na rođendan kralja Petra II, Crvena armija izbila na granice Jugoslavije. U tajnosti, bez znanja Britanaca, Tito je sredinom tog mjeseca odletio u Rumuniju, pa u Moskvu da se tamo dogovori o zajedničkim operacijama u zemlji. Dobio je više nego što je tražio. Umjesto jedne tenkovske divizije, Staljin je za oslobađanje Beograda dao tenkovski korpus, a za kasnije obećao naoružanje za dvanaest pješadijskih divizija, plus avione za dvije vazduhoplovne divizije, plus školovanje oficira... Imao je i zbog čega. Jugoslavija je tada bila južno krilo istočnog fronta i ma šta da se danas o tome misli, nipošto se nije radilo o sporednoj predstavi na pozornici Drugog svjetskog rata.

PUT ZA BERLIN VIA BEOGRAD: "...Zaustavio me je jadan sovjetski vojnik koji je gonio konjska kola, natovarena džakčićima, kazanima, pokrivačima. Svakako je tražio svoju jedinicu i upitao: 'Je li ovo put za Berlin?' To je jedini pravac za koji je on znao kad je krenula ruska vojska od Staljingrada i Harkova na kome će nepogrešivo naći svoju četu", sjeća se Đilas u već citiranim ratnim memoarima.

Drugi i Treći ukrajinski front Crvene armije prešli su u septembru iz Rumunije i Bugarske u Srbiju i krenuli da mrve Vermaht. Ofanzivu je započelo i osam partizanskih divizija. I one su brzo napredovale iz Sandžaka preko zapadne i centralne Srbije ka sjeveru i ka Beogradu. U bici na Jelovoj gori partizanski Prvi proleterski korpus razbio je 9. septembra 1944. četničku glavninu; od tog trenutka Draža Mihailović i njegove jedinice prestali su biti politički i vojni faktor u Srbiji. Od tada, one su se povlačile prateći okupatore i kvislinške formacije poput Srpskog dobrovoljačkog korpusa Dimitrija Ljotića i Srpske dobrovoljačke straže Milana Nedića uz manju ili veću kolaboraciju, zavisno od situacije i prilika. Stoji, ipak, činjenica je da su pojedini četnički komandanti pokušavali da uspostave vezu sa Crvenom armijom radi zajedničkog borbenog djelovanja. Kako je to izgledalo, svjedoči jedan Mihailovićev radiogram iz oktobra 1944. upućen njegovim potčinjenima: "Rusi se služe prevarom. Sa našim trupama prvo lepo postupaju, pa onda pokušavaju njihovo razoružavanje. Razoružavanje ne dozvoliti ni po koju cenu. Za slučaj nailaska ruskih trupa blagovremeno se uklonite i to sve jedinice." Ovaj savjet bio je na mjestu: crvenoarmejci bi četničke delegate nahranili i napojili, pa ako ovima ne bi pošlo za rukom da se pod nekim izgovorom udalje ili pobjegnu, redovno su bili izručivani partizanima. Narodno oslobodilačka vojska i Crvena armija započele su oslobađanje Beograda 14. oktobra (vidi okvir...). Nijemci su se grčevito nastojali održati i vođene su ogorčene ulične borbe.

"Izbili smo pred ponoć kod Autokomande", zabilježio je Savo Puzić, komandir Treće čete Prvog bataljona Prve proleterske brigade. "Od jake eksplozije tu, na cesti, planuše dva sovjetska tenka, gore kao da su od luča. Grupa Nijemaca sačekala ih je pancerfaustima, a zatim pokušala da pobjegne u noć. Zapaljeni su treći i četvrti tenk – dva prva su propustili da prođu. Ova grupa, trojica Nijemaca, neletjela je na vod Vida Jovićevića koji ih je već bio prošao. Uhvaćena su sva trojica. Od eksplozije, pored tenka, poginuo mi je jedan borac..."

Do 18. oktobra 1944. smjenjivali su se napadi i kontranapadi njemačke vojske na jednoj i partizana i Crvene armije na drugoj strani. Posebno krvavo bilo je kod Željezničkog muzeja i hotela "Moskva". Nijemci su se držali na Kalemegdanu, u zgradi "Albanija", na Terazijama, mostu na Savi i Čukarici. U noći između 19. na 20. oktobra počelo je njihovo potiskivanje. Iste te večeri, partizan Mladen Petrović, dok su se još razmjenjivale granate i rafali, razvio je jugoslavensku trobojku sa petokrakom na tada najvišoj zgradi u gradu – palati "Albanija". Beograd je konačno bio slobodan! No borci Narodnooslobodilačke vojske i Crvene armije nisu stali. Nastavili su da gone neprijatelja preko Savskog mosta koji je samoinicijativno razminirao penzionirani učitelj i veteran iz Prvog svjetskog rata Miladin Zorić. Na drugu obalu Save prešli su djelovi Trinaeste gardijske mehanizirane brigade i djelovi 814. i 211. streljačkog puka Crvene

armije i naravno – a i tko bi drugi – Prva brigada Šeste ličke divizije koju će uskoro slijediti i Trinaesta proleterska brigada.

NEKA VRSTA EPILOGA: Oslobađanje glavnog grada bio je ključni vojni, politički i psihološki faktor u Drugom svjetskom ratu u Jugoslaviji. Naravno, jasno je da to ne bi bilo moguće u oktobru 1944. bez učešća Crvene armije, ali ni bez Narodnooslobodilačke vojske koja je tri godine vodila antifašistički rat.

Oslobođenjem Beograda Jugoslavija je bila na početku svog ponovnog formiranja, čvrst status u antifašističkoj koaliciji nije temeljila na grupama koje su štampale letke i vršile sabotaže, već na dobro organiziranoj i snažnoj armiji, a partizani su u Srbiji stekli materijalne i ljudske resurse za konačno oslobođenje zemlje da bi je, što je posebno važno, oslobodili bez neposrednog učešća savezničkih vojnika. Koliko će to biti važno, vidjelo se na Vidovdan 1948. kada je objavljena Rezolucija Informbiroa. Ma koliko da su se zaklanjali u Staljina i Sovjetski Savez, ma koliko da su bili iskreno zahvalni Crvenoj armiji, tadašnji jugoslavenski komunisti i njihovi saputnici znali su da cijene i čuvaju nezavisnost. Za razliku od kolega iz Poljske, Čehoslovačke, Mađarske, Rumunije i Bugarske, oni su na vlast došli uz pomoć ruskog tenka – nipošto na njemu. I još nešto. Onoliko koliko su sjeverna Afrika ili Italija bile sporedna ratišta, toliko je to bila i Jugoslavija. Iz te perspektive, kada se pogledaju veličine ratnih napora, broj civilnih žrtava i vojnih gubitaka, slobodno se može reći da je Drugi svjetski rat bio veliki rusko-njemački rat (devet od deset njemačkih vojnika ubijeno je na Istočnom frontu, stradalo je oko dvadeset i osam miliona građana Sovjetskog Saveza), u kome su učestvovale i druge države i nacije. Ipak, prije će biti da svi koji su se na raznim mjestima borili protiv nacizma i osjetili sav njegov užas, nisu sebe vidjeli kao puke statiste na velikoj svjetskoj pozornici – naprotiv. U tom kontekstu, u okviru onog što su mogli uraditi i dati kao svoj doprinos u slamanju fašizma, Srbi i svi ostali narodi bivše Jugoslavije zaista imaju pravo na istaknuto mjesto. Ako ništa drugo, bar to je nesporno...

Ne može se reći da poslije Drugog svjetskog rata vlast nije s dužnom pažnjom obilježavala oslobađanje Beograda. Kako je vrijeme odmicalo, zaboravilo se što se zapravo slavi i sve je postala neka vrsta ritualne parade socijalističkog kiča. Iz godine u godinu smjenjivali su se govornici sa istim frazama, mehaničkim parolama, lakiranim evociranjima... Reakcija je stigla tokom devedesetih godina prošlog vijeka i kasnije, nakon Petog oktobra. Sada su se – sasvim opravdano – otvorila pitanja streljanja odmah po oslobođenju kada su uz kolaborante likvidirani i ideološki protivnici i, uopće, naličja oslobodilačkog rata. U tom pravcu, kao što to ovdje često biva, potpuno se zastranilo u njanjav i jadan revizionizam. Ispada da su partizani bili ti koji su okupirali Beograd, a ne Nijemci; da njihov ulazak u glavni grad sa Crvenom armijom nije bilo oslobođenje, već kaznena ekspedicija; da su se Tito, Ranković, Koča i Peko borili isključivo protiv Draže i četnika samo zato što su ovi bili Srbi... Ispada – na koncu – da je Srbija bila poražena država koja traži izgovore i opravdanja što u Drugom svjetskom ratu nije bila na pravoj strani, istovremeno osporavajući samu srž svog dokazanog antifašizma.

Zbog svega toga, dobro je što nam 20. oktobra dolazi Dmitrij Anatoljevič Medvedev. Možda se zbog njega ponovo prisjetimo riječi Milovana Đilasa iz prve polovine ovog teksta: "... Srbija – ratnička, izmučena i državotvorna."×

FILIP ŠVARM

Ficroj Meklin o crvenoarmejcima

Brigadir Ficroj Meklin bio je od 1943. šef britanske vojne misije kod Vrhovnog štaba NOV i POJ. Zajedno sa partizanima bio je na raznim ratištima bivše Jugoslavije. Između ostalog, sa članovima svoje misije, stigao je u Beograd u toku operacija za njegovo oslobađanje. Svoja sećanja iz Drugog svetskog rata sa područja bivše Jugoslavije, u kojima ne krije oduševljenje J.B.Titom i partizanima, objavio je u knjizi *Rat na Balkanu*. Između ostalog, Meklin je zapisao i čuveno referisanje Čerčilu u kome je britanskom premijeru rekao "da su Tito i druge vođe pokreta otvoreni i zakleti komunisti, ta da će poredak koji oni budu uspostavili biti svakako izgrađen po sovjetskom uzoru i, po svoj prilici, veoma orijentiran prema Sovjetskom Savezu."

Odgovor premijera oslobodio me svih mojih sumnji. "Nameravate li živeti u Jugoslaviji posle rata?", zapitao me. "Ne, gospodine", odgovorio sam. "Ni ja."

* * *

...Neprestano smo susretali Ruse. Išli su u većim i manjim formacijama, pješke, na konjima, u kolima, kamionima, oklopnim automobilima i tenkovima. Čitava ta rijeka išla je na frontu. Vojnici su bili sve prije nego elegantni. Uniforma mnogih među njima bila je nadopunjena ili nadomještena dijelovima neprijateljske opreme. Barem svaki drugi imao je posve poderane cipele. Sami vojnici bili su konglomerat najrazličitijih rasnih tipova, od Nordijaca s lanenom kosom i plavim očima do Mongola s visokim jagodicama, uskim očima i žutom puti.

Ali se vidjelo, da s njima nema šale. Usprkos odrpanosti i neurednosti, nije moglo biti sumnje o njihovoj velikoj izdržljivosti i fizičkoj otpornosti. Osim toga, njihovo je oružje blistalo od čistoće. Pobudili su u meni utisak, koji ne mogu točno opisati: da su to neobično iskusne, samopouzdane i prekaljene trupe, navikle da se same, i to vješto, brinu za svoje potrebe.

* * *

Preko mosta bezglavo je jurila prava bujica vojnika: topovi, vozila, konji i pješadija. Uperivši na njih svoje dalekozore, opazili smo, da su to Nijemci, što se u neredu povlače na drugu stranu rijeke, gdje je, kako nam se činilo, zauzela položaj glavnina neprijateljskih snaga. Odatle su njihovi topovi otvorili baražnu vatru, da zaštite povlačenje svoje zaštitnice. Odjednom se pred našim očima prekinula rijeka bjegunaca. Nekoliko časaka most je bio prazan. A onda je preko njega nagrnula nova rijeka ljudstva. Kad smo pogledali dalekozorom, opazili smo, s velikim iznenađenjem, da su to Rusi. Jedva smo povjerovali svojim očima. Činilo nam se nevjerojatnim, da njemački inženjerci nisu digli u zrak most, čim su se preko njega prebacili njihovi posljednji drugovi. (...) A onda je pred našim očima stupila u akciju crvena pješadija. Val za valom ruskih vojnika napredovao je bez žurbe, ali uporno, preko polja, po kojem su praskale topovske granate. Dok su tako vojnici išli, neprestano su pucali. Neki od njih bili su naoružani ručnim strojnicama, neki pak puškama, a neki su vukli za sobom teške mitraljeze, montirane na kolicima. Svaki bi čas poneki od tih snažnih momaka, odjevenih u mrkožutu uniformu, posrnuo i pao, ali su ostali išli naprijed bez zaustavljanja. Na rubu Zemuna usplahireni i uznemireni Nijemci ogorčeno su branili svoje položaje, vraćali rusku vatru i bjesomučno se pritom trudili da se ukopaju.

>>

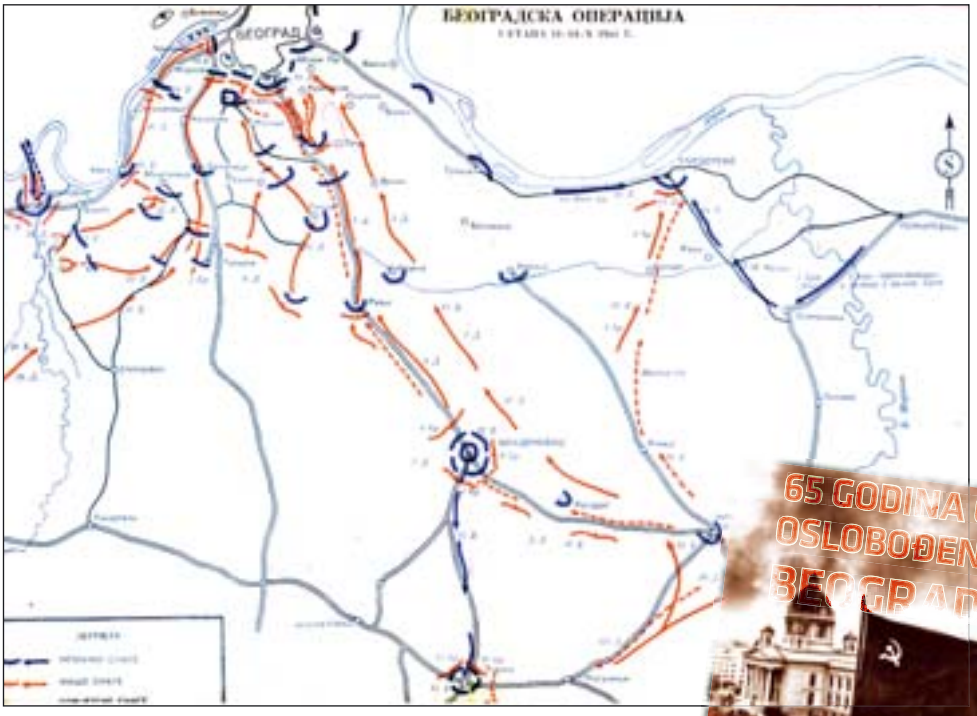
Etape oslobađanja

Na Groblju oslobodilaca Beograda sahranjen je 961 borac Crvene armije i 2944 pripadnika NOV Jugoslavije

KOMANDANT SNAGA NOVJ: Peko Dapčević

Naši i Rusi sreli su se 11. oktobra 1944. ujutru na levoj obali Morave kod Smederevske Palanke. Naši: jedinice Prve armijske grupe Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ); Rusi: Četvrti mehanizovani i 68. streljački korpus Crvene armije iz sastava Trećeg ukrajinskog fronta.

Taj susret je u svakom smislu bio loša vest za nemačku Armijsku grupu Felber čije su jedinice time bile podeljene, zbog čega će tokom narednih 11 dana Beogradske operacije velikim delom i uz mnogo žrtava voditi borbu za ponovno spajanje i odbranu Beograda kao ključne tačke u planiranom povlačenju nemačke Grupe armija E – sve u svemu, oko 300.000 ljudi – iz Grčke ka Austriji. U izvesnom smislu vest je bila još lošija za neznatne snage nemačkih saveznika u odbrani Beograda, "bele" Ruse Ruskog zaštitnog korpusa i Srpskog dobrovoljačkog korpusa.

Jedinicama koje su oslobodile Beograd komandovali su Peko Dapčević (Prva armijska grupa NOVJ) i Danilo Lekić (12. udarni korpus NOVJ) odnosno Vladimir Ivanovič Ždanov (4. mehanizovani korpus Crvene armije) i Nikolaj Nikolajevič Škodunovič (68. streljački korpus Crvene armije).

Prvo mi ili bar zajedno

Najzad su bili propali nelojalni i nesaveznički planovi sovjetske komande da se još u ovoj etapi bitke za Beograd Jugoslovenska armija dovede u podređenu ulogu. Sovjetsko komandovanje je pogrešno predviđalo da će naići na slab otpor Nijemaca, pa je tako i planiralo da samo njegove jedinice zauzmu grad, da bi se Sovjetska a ne Jugoslovenska armija pred istorijom afirmirala kao osloboditeljica Beograda.

Kakav je bio dogovor između naše i sovjetske komande vidi se iz depeše Vrhovnog štaba od 5. oktobra 1944. godine. U njoj stoji: "Naša je želja, a i Rusi su toga gledišta, da u Beograd uđu prvo naše jedinice." Ovo isto ponovljeno je i u depeši Vrhovnog komandanta od 13. oktobra u kojoj se kaže: "Kod mene se nalazi oficir za vezu iz štaba Tolbuhina. Dogovorili smo se da naše trupe prve uđu u Beograd, ili barem zajedno." Takav je bio dogovor, a u praksi se, što se tiče sovjetskog komandovanja, radilo sasvim suprotno.

(Generalpotpukovnik Savo Drljević: Oslobođenje Beograda 1944. godine, u: Ratna prošlost Beograda, Beogradske novine 1954)

Beogradsku operaciju vojni istoričari dele u tri etape (11–14, 14–18. i 18–22. oktobar 1944) i uglavnom se slažu u oceni da su u prvoj i jednom delu druge jedinice NOVJ i Crvene armije slabo sadejstvovale. Jugoslovenski izvori to pripisuju odbijanju Rusa da se pred napad na Beograd načini zajednički plan (vidi okvir) ili, umerenije, da "utvrđivanju detaljnijeg operativno-taktičkog sadejstva sovjetsko komandovanje nije posvetilo dovoljno pažnje, što je imalo štetnih posledica u prvoj etapi operacije".

Do 14. oktobra jedinice NOVJ osvojile su dobro utvrđeni Obrenovac i produžile ka Beogradu, do Žarkova i Čukarice. Na desnom krilu, naši i Rusi oslobodili su Topolu i Mladenovac; u noći 13/14. oktobra zauzeli su Avalu, poslednje uporište spoljne odbrane Beograda, i izašli na Banjički vis. Neuspešno je napadano Smederevo, ali je zauzimanje neposrednih prilaza gradu onemogućilo nemačkim snagama iz Požarevca da se uključe u odbranu Beograda.

Druga etapa operacije počinje neposrednim napadom snaga NOVJ i Crvene armije tokom popodneva 14. oktobra, onako kako su pristizale jedinice.

Napad je išao u četiri kolone: (1) pravcem Bulevar Revolucije (Kralja Aleksandra) – 27. marta (Kraljice Marije) – Cara Dušana; (2) Banjica – Dedinje – Bulevar oslobođenja (Šumadijska) – Proleterskih brigada (Krunska) – Moše Pijade (Dečanska) – Kalemegdan; (3) Topčider – Vojna bolnica – Maršala Tita (Kralja Milana) – Knez Mihailova – Gornji grad; (4) Banovo brdo – desna obala Save – Železnička stanica – Savsko pristanište.

Prvog dana i tokom noći u žestokim borbama zauzeti su Banjički vis, Dedinje i Topčider; oslobodioci su izašli na Trg Dimitrija Tucovića (Slavija) i "Mostar" ali su zaustavljeni kod utvrđenog bloka zgrada ministarstava u Nemanjinoj ulici i kod Starog dvora; nešto niže zauzete su Sarajevska, Savska i ulica Kneza Miloša. Na desnom krilu zauzet je Veliki Vračar i Železnička stanica Dunav. Nemci su, podržani artiljerijskom vatrom sa Ade Ciganlije i Bežanijske kose, uspešno branili Banovo brdo i Čukaricu.

Pokušaj prodora nemačkih pojačanja iz Požarevca da uđu u Beograd jedva je sprečen; zbog toga su od 15. oktobra, uz povlačenje nekih jedinica iz uličnih borbi u samom Beogradu, vođene teške borbe na liniji Boleč–Vrčin–Zuce–Ripanj.

Do večeri 16. oktobra oslobodioci su stigli do zgrade Narodnog pozorišta i ugla ulica Maršala Tita (Kralja Milana) i Kneza Miloša; 17. oktobra zauzeta je Igumanova palata, sutradan i Narodno pozorište.

Poslednja etapa operacije počinje 18. oktobra, uništavanjem nekoliko hiljada nemačkih vojnika na području oko Avale i Vrčina. U gradu su 19. oktobra zauzete palata Albanija, hotel Moskva, zgrade Uprave grada i Ministarstva saobraćaja i Železnička stanica.

Preostale nemačke jedinice, sabijene na Kalemegdan i usko područje oko Savskog mosta, počinju povlačenje preko Save u noći između 19. i 20. oktobra. Oko dva sata ujutru zauzeti su Gornji i Donji grad Kalemegdana, a oko osam i most. Sat kasnije naši i Rusi uspevaju da načine mostobran na levoj obali Save; posle neuspelog pokušaja protivnapada kod Zemuna i na Bežanijskoj kosi, Nemci se 22. oktobra ujutru povlače prema Rumi.

Podaci o žrtvama obe strane se razlikuju. Na desetogodišnjicu oslobođenja Beograda (1954) objavljeno je da su nemačke snage imale 16.799 mrtvih i 8739 zarobljenih, prema 1595 mrtvih, 3379 ranjenih i 162 nestala borca NOVJ. Što se Rusa tiče, tada je važilo da nam "gubici sovjetskih jedinica nisu poznati". Inače pouzdana, Vojna enciklopedija (1958) govori o oko 15.000 mrtvih i 9000 zarobljenih pripadnika nemačke vojske; Prva armijska grupa NOVJ imala je oko 3000 mrtvih i 4000 ranjenih a Četvrti korpus Crvene armije oko 960 mrtvih.

Na Groblju oslobodilaca Beograda sahranjen je 961 borac Crvene armije i 2944 pripadnika Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, najvećim delom u zajedničkoj grobnici (2092). U drugim izvorima daju se različiti podaci. × >>

PRIREDIO A. Ć.

(Izvori: Vojna enciklopedija, 1958; Savo Drljević, Oslobođenje Beograda 1944, Beogradske novine 1954)

Uređivanje sećanja

ANDIĆ

UBRZANI RADOVI: Groblje oslobodilaca Beograda...

Šta bi bilo da Dmitrij Medvedev nije rešio da u Beograd dođe baš 20. oktobra i na Groblju oslobodilaca Beograda otvori niz proslava 65 godina od završetka Drugog svetskog rata?

Možda bi intenzivno uređivanje spomenika na često bezimene ljude i važne događaje bilo odloženo za neka bolja vremena, kad prođe kriza. Ili bi se o njima, kao i do sada, starala ruska ambasada. Ako i ne donese onu milijardu, Dmitrij Anatoljevič zavređuje hvalu zato što nam je pomogao da uredimo spomenike. Što se uređenja sećanja tiče, tu nam niko ne može pomoći.

Osim u Beogradu, spomenici poginulim crvenoarmejcima postoje u čitavom nizu mesta od bugarske granice do Subotice. U Požarevcu se nalazi memorijalni park u kom su sahranjeni ostaci 441 borca, uključujući i 25 onih koji su u vreme oslobađanja Beograda, 15. oktobra 1944. tu poginuli, sprečavajući prolaz nemačkim jedinicama. U Zaječaru se nalazi grobnica crvenoarmejaca poginulih u Timočkoj krajini, podignuta sredinom šezdesetih godina, kada su u nju sahranjeni ostaci 1266 vojnika i oficira. Veća groblja crvenoarmejaca nalaze se u Vršcu, Zrenjaninu, Somboru i Subotici; na pomenuta četiri sahranjeno je više od hiljadu crvenoarmejaca.

Naselja Kovilovo i Vrbovski na području Beograda dobila su imena po imenima poginulih Rusa. Sovjetski pilot Mihail Kovilov bio je "kum" Kovilovu, a po inženjerijskom kapetanu Viktoru Verbovskom nazvano je selo Vrbovski, u kom se nalazi i spomenik još četvorici poginulih crvenoarmejaca.

...i spomenik poginulim ruskimgeneralima na Avali

Na Berlin! Na Gitlera!

Kako su Beograđani videli "bitku za Beograd", šta se dešavalo u njihovom gradu tih dana i kako su se obični ljudi osećali govori za "Vreme" Miroslav Nedić (86), inženjer u penziji

GRAĐANI U BORBI ZA SVOJ GRAD: Ulice Beograda

"Prvi put smo videli Ruse kako dolaze Grobljanskom ulicom, valjda odozgo iz Banata i to je bila neka pešadija koja je svoje stvari prevozila velikim drvenim kolima koje je vukao po par konja", seća se Miroslav Nedić dana od pre šezdeset pet godina. Oktobar 1944. godine nije bio hladan kakav zna ponekad da bude i njegovo se društvo sa Bulbuldera okupilo na trotoarima Grobljanske ulice da vidi tu silu koja je terala Nemce sa čitavog Balkana.

"Na Berlin, na Gitlera", vikali su ovi vojnici koji su na put krenuli još iz tadašnjeg Staljingrada. Nedić objašnjava da su pomalo građani razgovarali sa tom grupom vojnika koja se docnije smestila na poljani na kojoj je danas hala "Pionir".

"To mesto se zvalo Pančelina rupa i tamo su se oni ulogorili, ali se nisu dugo ni zadržali jer su se Nemci brzo povlačili a ovi su hitali za njima", kaže naš sagovornik uz dodatak da u tom delu Beograda, na Paliluli i dalje ka Dorćolu, nije ni bilo Nemaca jer su oni odatle otišli ranije.

Pre nego što se susreo sa Rusima i oslobodiocima, tadašnji osamnaestogodišnjak je već bio oguglao na rat. Ta godina je naročito bila teška jer su sporadična bombardovanja trajala mesecima unazad.

"Onaj ko je ostao u gradu već se bio navikao, tako da je petodnevna operacija završnog isterivanja Nemaca izgledala kao završetak dugačkog procesa i osim sporadične topovske grmljavine i borbi u samom centru grada nije bilo mnogo stvari koje bi poremetile rutinu ratnih godina u Beogradu", sažima osećanja koja je imao u to doba Nedić. Bombardovanja saveznika trajala su od proleća 1944. godine i nikada nije tačno utvrđeno koliko je ljudi poginulo.

"Ljude su sahranjivali na Novom groblju, kao da su umrli prirodnom smrću, i te sahrane su bile svakodnevne i brojne. Nemali broj puta se dešavalo da pošto pokopaju poginule, podnapiti ožalošćeni pomalo i zapevaju", govori Nedić koji je sledeći instinkt svog ljubimca, psa Bilija, odlazio na groblje kada bi bombardovanje počelo.

"Tamo nije nikada pala bomba, pa je pas valjda to osetio i mislio da je sigurno mesto", otkriva detalje naš sagovornik. Dosta ljudi je te godine otišlo u obližnja sela, Mirijevo i Vrčin, na primer, tako da je u gradu živeo onaj ko nije imamo gde i ko je pokušavao nešto da radi. Centar crne berze bila je Dunav stanica i neki ljudi su se baš obogatili.

"Sećam se jednog krupnog tipa koga smo zvali Lotar i koji je dolazio na barbut kod pekara Velje. On je uvek imao brdo para kod sebe i znali smo da petlja nešto na crnoj berzi."

Ovakvi i drugi detalji otkrivaju da je život išao nekim svojim tokom meandrirajući između nevolja i smrtnih opasnosti koje su se pojavljivale svakodnevno. Tako je Nedić pet dana pred oslobođenje išao na svadbu svog druga:

"Jedino po čemu smo saznali da se nešto dešava u drugom delu grada bila je činjenica da se jedan od kumova nije pojavio, a živeo je tamo prema današnjem Južnom bulevaru, pa sam ja zauzeo njegovo mesto. Sa te strane su počinjale borbe, sa juga i sa istoka, a ovamo u našem kraju se to nije toliko primećivalo", seća se Nedić dana neposredno pred konačan pad Nemaca.

Deo njegove porodice bio je otišao iz grada a on je ostao sa ocem Brankom, koji je imao radnju u Dečanskoj gde je prodavao auto-delove i opremu za održavanje motora. Kada je akcija konačnog oslobođenja grada počela, radnja je bila zatvorena jer su se u centru vodile sporadične borbe.

"Izgledalo je da se Nemci povlače disciplinovano i da je pitanje trenutka kada će napustiti grad. Imali su neka dva protivavionska topa kod Doma studenata na Bulevaru kralja Aleksandra i gnezdo na palati Albanija. Tu na Terazijama su silni izginuli jer su se zaletali na Albaniju sa lakim pešadijskim naoružanjem, sve dok sa Slavije nije došlo neko motorizovano oklopno vozilo koje je sa dva projektila rešilo stvar i Nemci su pobegli niz Kosančićev venac ka reci", opisuje situaciju u gradu sagovornik "Vremena".

On priča da je dosta beogradskih trgovaca uzelo da sređuje svoje radnje kada su već osećali da će nemačka okupacija biti okončana i da su ono robe što je preostalo u skrivenim magacinima polako vraćali na tezge.

Nekoliko dana posle kraja akcije oslobađanja Nedić je sa svojim bratom otišao do radnje u Dečanskoj.

"Tamo smo zatekli kamion 'džems' uparkiran u samu radnju. Prišli smo ulazu i videli nekoliko vojnika u ruskim uniformama kako trpaju robu iz radnje u prikolicu. Tovarili su Bošove grejače za dizel-motore, razna maziva i ulja, a na galeriji gde je bila kancelarija jedan je našao i pisaću mašinu na ćirilici pa je i to ubacio u kamion", opisuje Nedić.

"'Davaj Griška', vikao je neki vojnik svom kolegi", seća se tadašnji tinejdžer i dodaje da se njegov brat žestoko naljutio kada su u kamion potrpali i bale sirove gume koju je ovaj specijalno čuvao planirajući da na tome dobro zaradi po završetku rata.

O zaboravljenim datumima

Država čiji smo mi građani dužna je da vrati u naše sećanje sve one koji su svojom smrću i stradanjem zadužili naše postojanje

PIŠE: BRANKA PRPA

Kada bismo u maniru efikasnog istorijskog fakticiteta pokušali rezimirati 20. oktobar 1944. godine, dan oslobođenja Beograda, on bi otprilike izgledao ovako: U *beogradskoj operaciji* učestvovala Prva armijska grupa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (oko 50.000 boraca), jedinice 3. ukrajinskog fronta Crvene armije i oko 2000 građana Beograda organizovanih u *udarne grupe*. Knjigovodstvo smrti beleži, prema postojećoj istoriografskoj literaturi, sledeće brojke: u borbama poginulo oko 15.000 pripadnika nemačkih jedinica, zarobljeno 9000; jedinice NVJ imale 2952, a jedinice Crvene armije oko 1000 poginulih.

Ne čini se, sa pozicija istoriografije, da ima išta sporno u jednoj notornoj činjenici koja i za prosečnu pamet funkcioniše bez potrebe za naknadnim objašnjenjem, a koja glasi da su partizanske jedinice zajedno sa pripadnicima Crvene armije oslobodile Beograd. To, međutim, nije slučaj u jednoj pervertiranoj realnosti koja je izmešala lončiće vremena i u kojoj neki alhemijski mistici pokušavaju paraistorijskim metodom promeniti prošlost koja se dogodila. Niko se, naravno, ne bi uzbuđivao postojanjem lokalizovane skupine istoriografskih alhemičara ili nekih drugih mistika iz te oblasti. Problem počinje onog trenutka kada se, uprkos zdravoj pameti i elementarnim znanjima na nivou osnovne škole, počinje menjati istorija kao način nove državne politike.

Građane je saznanje o tome zateklo ili, možda, dočekalo bez mogućnosti da ga ozbiljno problematizuju. Radilo se o jednom dugom i naizgled nenasilnom procesu u kojem su preko noći nestajala imena ljudi koji su bili važni akteri istorije Drugog svetskog rata, čije zasluge za slobodu Beograda nisu sporne, ili onih koji su na nivou simbola funkcionisali kao primer borbe protiv okupatora. Isto tako, u korov zarasla spomen-obeležja žrtvama zločina nacizma i fašizma počela su ličiti na arheološke ostatke na koje čovek slučajno nabasa u šikari ili su, možda, poput Jajinaca kao uređenog spomen-parka postala mesta roštiljanja i popularnog izletišta. Gde počinje, u ovom slučaju, državna politika? Za svakog ko na nivou političkog čina definiše taj pojam, to počinje Zakonom o rehabilitaciji i to u vremenskom određenju od 1941. godine.

Argument za taj zakon tražen je u žrtvama totalitarnog sistema posle Drugog svetskog rata ali je, na neki volšeban način, praksa demantovala taj prvobitni motiv. Najedanput su se na spisku za rehabilitaciju iz mraka istorije izvukle ličnosti koje su jasne u svojoj definiciji kolaboracionista, pa se ta galerija likova, poput pantljičare, rastući svaki dan obavila oko čitavog koncepta rehabilitacije, kontaminirajući tu ideju istim onim zlom zbog kojeg su i bačeni u mrak nesećanja. Time, sa pozicije državne politike, dolazimo do jasnog koncepta promene u oblasti kulture sećanja vezane za antifašističko istorijsko nasleđe. Taj fenomen u demokratskoj državi bi za sociologe ili neke druge analitičare društva i države bio pouzdan dokaz da smo ozbiljno oboleli u svim definicijama ljudskih skala vrednosti koje su, na svu sreću, još uvek važeća osnova čovečanstva.

Da li to znači da je njihov Um ostao slep pred totalitarizmom koji je iznedrio koncentracione logore ili, možda, žele da oslepe naš? Da li je u tom strasnom govoru protiv komunističkog totalitarizma ovaj drugi postao prihvatljiv? Uostalom, zar ne govorimo svi o destruktivnim ideologijama koje su izdale samu ideju Čoveka. U toj priči postoji lik dželata i lik žrtve. Oni ne mogu da se izmešaju nikakvim alhemičarskim abrakadabra eksperimentima. Nema traganja za motivima onih koji su bili u prilici da raspaljuju svog Vođu i svoje besove ni poravnanja sa onima prema kojima su ti besovi bili okrenuti.

Ništavilo i Praznina koje je za sobom ostavio Drugi svetski rat popunjeni su u drugoj polovini dvadesetok veka novim humanističkim konceptom, potpuno redimenzioniranom oblasti ljudskih prava i jasnom i čvrstom verom da nam se iskustvo holokausta i svih drugih zločina više nikada ne smeju dogoditi. Da li pozicija istoričara dozvoljava išta drugo? Zar se istoričar koji se bavi istorijom Drugog svetskog rata ne sreće sa istorijskim čudovištima? Susret sa Zločinom nije pitanje moralisanja istoriografije, već odbijanje istoričara da preuzmu na sebe patnje čovečanstva. Da li naše saosećanje prema žrtvi znači pristrasnost prema onima koji su patili? Istoričari, kao i svi ljudi, moraju da se poklone pred patnjama drugih ljudskih bića. U ime te i takve ljudske potrebe, koja definiše i sam smisao našeg postojanja, država čiji smo mi građani dužna je da vrati u naše sećanje sve one koji su svojom smrću i stradanjem zadužili naše postojanje.

Autorka je direktorka Istorijskog arhiva Beograda

"'Njet tavarišći, eta serpsko njet germansko'", pokušavao je da izvadi investiciju brat, ali ništa nije pomoglo.

"On je do tada bio zakleti komunista, ali se posle tog događaja odrekao ideologije u koju je verovao."

Dane neprestanog života pod bombama zamenili su dani iščekivanja šta će nova vlast da donese.

"Došli smo da ti uzmemo fabriku", seća se Nedić nekih sa puškama dok je sa prijateljima stajao u malom pogonu mašinske radionice Kukrika na Bulbulderu. Nije bilo prave uprave i vlasti, gradom su kružili razni ljudi, bilo je dosta ruskih obaveštajaca i gardista koji su se zadržali duže u gradu, a ostatak vojske je otišao dalje za Nemcima.

Odmah u novembru Nedić se dobrovoljno prijavio u vojsku, čim je napunio 18 godina, i bio je raspoređen dve godine na poslovima koje su obavljale građevinske jedinice tadašnje vojske u samom Beogradu.

"Na neki način imao sam sreće što sam otišao dobrovoljno jer sam tako izbegao sudbinu mnogih koji su docnije mobilisani i bili poslati na Sremski front. Spisak onih koji se nisu vratili a da sam ih poznavao dugačak je za ovakvu priču", završava svoju kratku povest ovaj Beograđanin. ×

SLOBODAN GEORGIJEV

Kadrovi i njihov višak

Bilo bi dobro da, bar nakon što novi pravosudni dužnosnici budu izabrani, na uvid javnosti daju svoje biografije iz kojih se može zaključiti zašto su izabrani oni, a ne neki drugi

Do kraja ove godine u Srbiji bi trebali biti (re)izabrani sudije i tužioci, a od 1. januara iduće godine na snagu bi trebala stupiti nova organizacija pravosuđa. Sadašnji općinski sudovi u novoj mreži sudova postat će osnovni sudovi, u Srbiji će ih biti ukupno 34 (u mjestima u kojima se dosadašnji općinski sudovi ukidaju osnovni sudovi će imati svoje sudske jedinice), okružni sudovi će postati viši sudovi (bit će ih ukupno 26), dosadašnji Vrhovni sud Srbije neće više postojati, jer će umjesto njega biti oformljeni apelacioni sudovi (četiri ukupno, u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu), a najviši sud postat će – također novi – Vrhovni kasacioni sud.

KO ĆE I DALJE BITI "NOSILAC" PRAVOSUDNE FUNKCIJE: Sudije pred reizborom

Osim tih sudova opće nadležnosti, od 1. januara dobit ćemo i sudove posebne nadležnosti: Upravni sud (dosad su upravne stvari rješavali upravni odjeli okružnih sudova), čije će sjedište biti u Beogradu, a odjeli u Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu, zatim privredne (njih 15 i jedan Privredni apelacioni sud u Beogradu), te prekršajne sudove (njih 45).

Uz izmjene mreže sudova ide i promjena mreže javnih tužilaštava, pa će Srbija od 1. januara imati 34 osnovna i 26 viših javnih tužilaštava (u istim gradovima u kojima će postojati osnovni i viši sudovi), kao i četiri apelaciona tužilaštva, u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu.

U Srbiji je dosad bilo oko 2400 sudija, a po odluci Visokog savjeta sudstva od 1. juna ove godine, od početka iduće godine, kad na snagu stupi nova mreža sudova, bit će ih 1838, čemu valja dodati i 615 sudija za prekršaje, koji će prvi puta postati nosioci sudske vlasti.

Državno vijeće tužilaca do 1. decembra treba izabrati tužioce u republičkim i apelacionim tužilaštvima, a potom do kraja godine i tužioce u osnovnim i višim tužilaštvima. Dosad je u općinskim i okružnim tužilaštvima bilo 670 tužilaca i njihovih zamjenika, a po novoj mreži tužilaštava bit će ih ukupno 613, 67 javnih tužilaca i 546 njihovih zamjenika.

Prema nepouzdanim podacima, za svako mjesto sudije i tužioca natječe se više od dva kandidata. Nepouzdanima stoga što su mnogi od sadašnjih sudija i tužilaca konkurirali na više mjesta (sudova i tužilaštava različitih stupnjeva), ali na natječaju su se našli i dugogodišnji sudski savjetnici, pa dojučerašnji pripravnici, kao i oni koji dosad sa sudstvom ili tužilaštvom nisu imali nikakvog doticaja.

Iz podataka proizlazi da će jedan dio dosadašnjih "nosilaca" pravosudne funkcije "ispasti" iz sistema; nadležni se zaklinju da politike pri tome neće biti, već da će se voditi računa o osposobljenosti, znanju i dostojnosti, u skladu s mjerilima posebno donesenima za sudije i za tužioce. Tih mjerila, međutim, još nema, ali zato već ima nagađanja tko će na koje mjesto. Tako javnost već mjesecima popunjava funkciju republičkog tužioca, spekulirajući da dosadašnji v.d. Slobodan Radovanović neće ostati u toj ulozi, te dovodeći na to mjesto aktualnog tužioca za ratne zločine Vladimira Vukčevića ili pak v.d. beogradskog okružnog tužioca Zagorku Dolovac, dok se za Beograd već sad nagađa da će slijediti tradiciju ustanovljenu posljednjih godina: da tužioci u glavnom gradu ne mogu biti beogradski kadrovi, već isključivo oni dovedeni iz drugih sredina.

Kad je o sudijama riječ, pretpostavka je – kažu nadležni – da će većina sadašnjih sudija ostati u sudstvu, iako će njihov ukupni broj biti smanjen za više od 500. Profesor Zoran Ivošević sa Pravnog fakulteta Union, u nedavnom autorskom tekstu ("Danas") naveo je procjenu da pretpostavka ispunjenosti kriterija i mjerila za ponovni izbor zatečenih sudija može biti oborena za najviše deset posto od njihovog sadašnjeg broja. "Ako tako bude, najmanje 320 stručnih, osposobljenih i dostojnih sudija biće u problemu, jer zbog smanjenja broja sudijskih mesta neće moći da nastavi karijeru. Postaće – višak", piše on, zalažući se za to da ti sudije budu zadržani i da se bave rješavanjem "starih predmeta" kojih je nedopustivo mnogo, čime bi ne samo bio ažuriran rad sudova, već bi i oni dostojanstveno okončali svoje sudijske karijere.

Kako god bilo, reforma pravosuđa je dobro zamišljena, pitanje je njene provedbe. Pitanje je i što će se događati s predmetima koji postoje; v.d. predsjednica Vrhovnog suda Srbije i Visokog savjeta sudstva Nata Mesarović ovih dana jasno odbacuje glasine da se suđenja već ne zakazuju za mjesece decembar i januar, dok dužnosnici Ministarstva pravde priznaju da će rad sudova imati "manji kapacitet", iako su i dosad u tim novogodišnjim i božićnim vremenima bila rjeđa no tokom ostatka godine.

Treba sačekati kraj godine, vidjeti što će biti rezultat potresa zvanog "reforma pravosuđa" i koja će imena biti na "pozitivnoj" listi. Potom valja sačekati vrijeme ustanovljavanja svih sudova i tužilaštava u novoj mreži i procijeniti zastoje koji su neminovno nastali.

Ono što javnost treba brinuti već sada činjenica je da niti tužilačko niti sudsko najviše tijelo nema aktivnu web-stranicu, na kojoj bismo mogli – mi građani, bar oni zainteresirani – pratiti tko se i s kojom profesionalnom biografijom kandidirao za što. Bilo bi dobro da, bar nakon što novi pravosudni dužnosnici budu izabrani, na uvid cijele javnosti daju svoje biografije iz kojih se može zaključiti zašto su izabrani oni, a ne neki drugi. ×

TATJANA TAGIROV

top telefoni za 1 dinar

060 1234 www.vipmobile.rs

Samsung E2210
Kamera
MMS
WAP pretraživač

Postpaid 60

1 din

Samsung S5230
TFT ekran osetljiv na dodir
3MP kamera, MP3 player
Bluetooth

Postpaid 900

1 din

Nokia 2700
2MP kamera
MP3 Player
Bluetooth

Postpaid 350

1 din

Vip ti predstavlja najnovije top modele za samo 1 dinar! Izaberi jedan od telefona po neverovatnoj ceni. Ne propusti priliku.

Cene telefona važe samo uz određene tarife. Ponuda važi dok traju zalihe.

Tvoje reči vrede više

vip

NADE I PLANOVI ZABOR

"Mi oko 'Naše reči' nismo pripadali nikome osim samima sebi." Tim rečima poznati beogradski esejista tumači svojevrsni uticaj malog londonskog emigrantskog časopisa u razvoju opozicionog pokreta u predratnoj Jugoslaviji

Iz štampe je upravo izašla nova knjiga Aleksе Đilasa *Iz emigracije* (Službeni glasnik), skoro dve decenije nakon što se ovaj beogradski sociolog i esejista vratio u Beograd posle jedanaest godina provedenih u političkom izgnanstvu na Zapadu. Posvećena je uspomeni na Vaneta Ivanovića – "Jugoslovena, demokratu, prijatelja". Aleksa je otišao 1980, kao dvadesetšestogodišnjak, da radi doktorat na Londonskoj školi za ekonomiju i političke nauke. Politički azil u Velikoj Britaniji dobio je zbog brojnih pretnji visokih partijskih i policijskih funkcionera (poput Staneta Dolanca), kao i napada režimskih novinara. To je bila cena njegovog javnog zalaganja za korenite demokratske reforme jugoslovenskog društva. U obimnoj knjizi *Iz emigracije* nalaze se eseji i članci Aleksе Đilasa objavljivani u poznatim zapadnim časopisima i srpskom londonskom mesečniku "Naša reč", koji je uređivao Desimir Tošić, kao i mnoga dokumenta i tekstovi drugih autora – prijatelja i protivnika.

"VREME": Vratili ste se u zemlju početkom devedesetih. Bilo je to vreme rata, sankcija, mobilizacija i opšteg osiromašenja, kada su hiljade ljudi tražile način da po svaku cenu odu vani. Vi ste napustili posao naučnog saradnika na Harvardskom univerzitetu da biste se preselili u Beograd. Čime ste se rukovodili? Vaš otac Milovan Đilas kaže: "Režimi i vlade dolaze i odlaze – traju narodi i domovine."

ALEKSA ĐILAS: Zemlju sam prvi put posetio u decembru 1990, kada je bilo jasno da neću biti uhapšen, a konačno sam se vratio u junu '93. Uvek sam sebe video kao naučnog radnika koji hoće da pomogne demokratske procese u zemlji, u koje sam uključivao izlazak iz građanskog rata, pomirenje jugoslovenskih naroda, smenjivanje Slobodana Miloševića. Dakle, potpuno je logično da se iz harvardskog akademskog raja vratim u ovu našu balkansku kombinaciju pakla i čistilišta. Ali sam nastavio da odlazim na američke univerzitete i držim predavanja.

AVLJENIH EMIGRANATA

>> “PA MI I DANAS, 2009, UMESTO OBJEKTIVNE ISTORIJE I DALJE PO MEDIJIMA VODIMO PARTIZANSKO--ČETNIČKE BITKE. NEMALI BROJ NOVINARA NAPADA PARTIZANE KAO GORE OD NEMACA, A HVALI I ONE DESNIČARE KOJI SU OTVORENO KOLABORIRALI”

“Naša reč” je objavljivala disidentske tekstove, peticije, apele i proteste iz Beograda...

Početkom i sredinom osamdesetih (do dolaska Miloševića), Beograd je u svetu važio za grad sa najliberalnijom opozicijom u Jugoslaviji i čak Istočnoj Evropi. Desimir Tošić i ja smo se trudili da “Naša reč” bude njeno glasilo. Zalaganjem i veštinom ljudi iz kruga “Naše reči”, ovaj mesečnik je u stotinama primeraka prebacivan u Beograd. Nije bilo policijskog pretresa a da nisu nalaženi primerci “Naše reči”.

U maju 1982, šef Državne bezbednosti Srbije napada vas i Mihajla Mihajlova kao pokretače organizacije koja ruši ustavni poredak, čovek koji je u emigraciji bio desna ruka Maksa Luburića, ustaškog generala i komandanta Jasenovca, tvrdi u intervjuu da ga je jugoslovenska policija nagovarala da vas ubije, poznati britanski publicista Džordž Urban, kasnije savetnik Margaret Tačer, piše o pokušajima da vas se zastraši. Živeli ste između straha i nade?

Ljudi se stide da kažu da su patili, da su se plašili. No, ja priznajem da jesam, ali samo povremeno. I nisam ni najmanje smanjio svoje aktivnosti. Ne znam koliko sam stvarno bio u opasnosti. Ali, specijalno odeljenje britanske policije nudilo mi je dvadesetčetvorosatnu zaštitu, uključujući i da policajac stanuje u mom stanu, a moji roditelji su u Beogradu od bivših partizanskih drugova dobijali informacije da su pretnje ozbiljne. Moj otac se obratio otvorenim pismom svetskoj javnosti.

Nedvosmislena je vaša privrženost zapadnim političkim vrednostima, ali se istovremeno u knjizi očitava i kritičnost prema politici Zapada.

Mi oko “Naše reči” nismo nikom pripadali sem sami sebi. Odsustvo zvanične zapadne podrške demokratskim strujanjima u zemlji doista je zasluživalo moju kritiku. Uostalom, zar ravnodušnost Zapada nije otvarala prostor građanskom ratu?

Vaša kritika Zapada se nastavila i posle povratka u zemlju, ali sada iz drugih razloga?

Ne samo što nisu podržavali nas demokrate već su početkom devedesetih podržali, ili bar prihvatili, autoritarne nacionaliste. A na kraju su i naoružavali ekstremne vojne formacije i gerilske grupe. Govorili su protiv etničkog čišćenja, a često ga podržavali. Na kraju me ni bombardovanje nije iznenadilo.

Izjašnjavali ste se kao Jugosloven?

To sam i danas. Što ne znači da nisam i Crnogorac i Srbin. A takođe i Srbijanac – pa u Beogradu u istom stanu živim od 1954! Jugoslavija nije bila veštačka tvorevina i za mene je njen dugi, krvavi raspad, koji se možda još nije završio, upravo dokaz da je ona bila jedino demokratsko rešenje za jugoslovensko nacionalno pitanje. Možda će istorija pokazati da je na kraju najveći gubitnik bila Evropa. Jer, Jugoslavija je bila ona budućnost koju Evropa sebi priželjkuje.

U članku “Protiv komunizma i antikomunizma” 1982. napisali ste da bi jedan “fanatičan i beskompromisan antikomunizam” bio opasan i štetan u situaciji raspada jugoslovenskog komunističkog sistema.

Taj naslov je suština moje političke orijentacije i kruga ljudi oko “Naše reči”. Bez ove polazne tačke nemoguće je pomiriti srpsko društvo, stvoriti atmosferu za mirne reforme. Pa mi i danas, 2009, umesto objektivne istorije i dalje po medijima vodimo partizansko-četničke bitke. Nemali broj novinara napada partizane kao gore od Nemaca, a hvali i one desničare koji su otvoreno kolaborirali.

Većina hrvatske emigrantske štampe žestoko vas je napadala, ali ste sa nekima od hrvatskih emigranata uspostavili saradnju.

Da, naše liberalno jugoslovenstvo, uz zalaganje za zaštitu srpskih nacionalnih interesa isključivo demokratskim sredstvima, veoma je plašilo hrvatsku emigraciju koja je gotovo bez izuzetka bila ekstremna: država po svaku cenu, etnički što čistija. Jer, ideje kao što su naše mogle su da privuku znatan deo Hrvata u zemlji, a sigurno bi bile prihvatljive zapadnom javnom mnjenju. Dakle, videli su nas kao potencijale kreatore treće Jugoslavije. Ja sam uspostavio saradnju sa dvonedeljnikom “Nova Hrvatska”. Njen urednik Jakša >>

Kušan, sa kojim se i danas povremeno dopisujem, bio je demokratskih uverenja. Uostalom, zato je i potpuno marginalizovan u Tuđmanovo vreme. Opet, "Nova Hrvatska" je iz oportunizma, a možda i iz straha, povremeno davala prostora ekstremnim stavovima. Toga u "Našoj reči" nije bilo.

Vrlo ste oštro kritikovali Tuđmanove nacionalističke antijugoslovenske tekstove, ali ste se istovremeno zalagali da mu se ne sudi u Jugoslaviji.

Želeo sam da idem korak dalje od beogradskog disidentskog pokreta, koji u svom zalaganju za slobodu govora nije obuhvatao hrvatske, albanske i druge nacionaliste, čak i kada nisu propovedali mržnju i kada su se zalagali za demokratiju. Da dodam, Tuđmanovi stavovi su tada bili mnogo umereniji nego krajem osamdesetih godina.

Jedan ste članak u knjizi nazvali "Pravo na nacionalizam".

Da, ali samo na nacionalizam koji ne širi nacionalnu mržnju, odriče se nasilja, prihvata demokratiju. Uzgred, to nije bio članak prvenstveno o srpskom već o hrvatskom i drugim nacionalizmima.

U nekoliko članaka u prvoj polovini osamdesetih godina hvalili ste jugoslovenske vojničke tradicije i govorili da u JNA ima odličnih oficira, ali ste izražavali veliku zabrinutost za borbenu sposobnost vojske, budući da je bila pretvorena u oružje partije i njene ideologije.

Moja zabrinutost bila je u velikoj meri zasnovana i na utiscima koje sam stekao tokom služenja vojnog roka 1978/79. (graničar, Maribor). Titoistička ideologizacija vojske predstavljala je dvostruku opasnost. S jedne strane, činila ju je stubom diktature i protivnikom demokratskih reformi, a s druge, potencijalno je ugrožavala njeno jedinstvo čim ta ideologija bude odbačena. Najzad, bilo je mnogo verovatnije da će u idejnom vakuumu oružane snage mnogo lakše prigrliti ekstremni nego demokratski nacionalizam.

U vreme hladnog rata kritikovali ste zvaničnu jugoslovensku politiku izjednačavanja NATO-a i Varšavskog pakta, dok danas NATO smatrate suvišnim, a ulazak Srbije u njega štetnim?

Upravo tako. Sa Sovjetskim Savezom i njegovim satelitima trebalo je imati dobre državne odnose, a ideološki i politički se potpuno odvojiti i okrenuti ka Evropi. Titovo i postitovsko insistiranje na proleterskom internacionalizmu i solidarnosti socijalističkih zemalja stvaralo je zabunu u vojsci, a i šire, i moglo je da posluži kao opravdanje za sovjetsku vojnu intervenciju u slučaju reformi kojima je demokratska opozicija težila. Uz to su Mađarska i Bugarska, članice Varšavskog pakta, imale i pretenzija na jugoslovenske, tačnije srpske teritorije. Sa padom Berlinskog zida trebalo je ukinuti NATO, a svako stvaranje vojnih koalicija vršiti kroz Ujedinjene nacije, ili eventualno Evropsku uniju.

Da li vam je u emigraciji padalo na pamet da bi Jugoslavija mogla toliko dugo da čeka pred vratima Evrope?

>> "SA PADOM BERLINSKOG ZIDA TREBALO JE UKINUTI NATO, A SVAKO STVARANJE VOJNIH KOALICIJA VRŠITI KROZ UJEDINJENE NACIJE, ILI EVENTUALNO EVROPSKU UNIJU"

Stalni refren naših tekstova je da postoji opasnost od nacionalističkog građanskog rata. Naša aktivnost je u velikoj meri bila pokušaj da se to spreči. A ako bi ipak došlo do građanskog rata, kao jednu od posledica svakako smo videli i odlaganje evropskih integracija u nedogled. Istovremeno, budući da je Jugoslavija bila više povezana s Evropom od drugih istočnih zemalja, i da je tada demokratski disidentski pokret bio u usponu, smatrali smo da, uz nešto političke mudrosti, kako naše tako i zapadne, možemo prosto da uletimo u Evropu.

Smatrate li peti oktobar 2000. "mirnim prelaskom u novi društveni sistem", za koji ste se u "Našoj reči" zalagali?

Peti oktobar je svetla stranica srpske istorije, a od tada su se dogodile krupne promene. Istovremeno, još smo daleko od modernog demokratskog društva koje smo mi oko "Naše reči" zamišljali i planirali osamdesetih godina u Londonu. Rizikujući da budem oštro napadnut sa raznih strana, rekao bih da je bilo i demokratizacije u prvim godinama Miloševićeve vladavine. On je partiju koja je imala monopol vlasti pretvorio u partiju koja je "samo" hegemon – dozvoljava opoziciju, ali joj ne dopušta da bude ravnopravna. No, demokratske reforme u Istočnoj Evropi išle su mnogo brže, a kod nas je izbio, delimično i Miloševićevom krivicom, građanski rat.

Beogradski aerodrom Surčin, 2. decembar 1990, sa ocem i majkom. Prvi put u Beogradu posle skoro 11 godina

Sa roditeljima na Univerzitetu Harvard, na kome je bio naučni saradnik od 1987. do povratka u Jugoslaviju

Katedrala u Altenbergu, avgusta 1985. Kornelija Gerstenmajer bila je glavni urednik nemačkog časopisa *Kontinent*, posvećenog politici, kulturi i istoriji Sovjetskog Saveza i Istočne Evrope, a zajedno s A. Đilasom i njegov izdavač

Ser Piter Meduar, britanski imunolog i dobitnik Nobelove nagrade za medicinu, potpisao je sa još nekoliko uglednih ličnosti apel jugoslovenskim vlastima da daju pasoš Milovanu Đilasu. Taj apel je pokrenula njegova supruga Džin

Nort Harou, severni London. Sa Desimirom Tošićem i njegovom suprugom Koral, učiteljicom, u bašti njihove kuće. U jednoj maloj sobi bila je Tošićeva kancelarija, odnosno redakcija *Naše reči*

Kasarna Melje (centar za obuku graničara), Maribor, zima 1978/79.

Aleksa Đilas: „Nikada nisam napisao knjigu o mom ocu Milovanu Đilasu, pa samim tim ona nije ni štampana. Ovaj letak-oglas, koji je poslat na adrese mnogih naših prijatelja u emigraciji, delo je jugoslovenske Službe državne bezbednosti. Tajni agenti su hteli da kod nas stvore pometnju i da nas psihološki iscrpu, no rezultati su im bili skromni"

Majorka, jula 1980. Sa Vanetom Ivanovićem ispred njegove kuće

Iz predgovora Desimira Tošića

Buđenje iz jednopartijske more

...Istorija "Naše reči" ne može se zamisliti bez Alekse Đilasa. Iako on nije napisao veliki broj članaka, bio je izuzetna pojava u časopisu. Najpre, njegovo znanje je bilo ogromno i primenjivao ga je bez književne nametljivosti. I njegov jezik, iako nije bio starovremski, nije bio nimalo pod uticajem naše poratne naučne i književne terminologije. Bio je čist i jasan, s argumentima i rezervom, neposredan i nedogmatičan. Potpuna retkost u mlađoj generaciji toga vremena. Ne bih hteo da preteram i kažem da mu je jezik bio "slobodanovski", ali je tačno da je pripadao "beogradskom stilu" koji je najviše izgradio upravo Slobodan Jovanović.

...Glavna, i da kažem istorijska zasluga Alekse Đilasa jeste u činjenici što se on izuzetno založio za podršku i pomoć disidentima, i što je na tome planu bio prvi u inostranstvu, barem u srpskom društvu. "Naša reč" je bila vezana za zemlju od početka, nije "pripadala" emigraciji - zbog toga su uglavnom i izbijali naši sukobi sa većinom u emigraciji - ali su ipak Aleksino prisustvo, saradnja i uputstva u vezi s problemima zemlje, posebno disidenata, bili najznačajniji. Nikada ranije mi oko "Naše reči" nismo se osetili tako prisutni u razvoju opozicionog pokreta u Jugoslaviji. To i jeste bio naš prvobitni cilj: da se povežemo s opozicijom u zemlji i predlažemo politiku koja treba da nas demokratskom *evolucijom* dovede do nalaženja *alternative* za ceo jugoslovenski prostor.

Aleksa Đilas je pripadao onima u zemlji i izvan zemlje koji su želeli da se naše društvo probudi iz jugoslovenske jednopartijske policijske more i da sistematski, konsenzusom, prelazi u civilizovano društveno stanje, i politički, i međunacionalno, i ekonomski.

Milošević je izgubio Kosovo, a na vlasti se učvrstio kao njegov branitelj i spasilac.

"Naša reč" je prva napravila dijagnozu, a samim tim i prognozu kosovskog pitanja. Otvorila je debatu, u kojoj su svi demokratski predlozi bili dobrodošli. Ja sam kasnije predlagao sporazumnu podelu Kosova: trećina nama, dve trećine Albancima. Naišao sam u Beogradu na malo podrške i mnogo žestoke kritike. Albanci bi početkom devedesetih sigurno na to pristali. Ali, ubrzo su njihovi zahtevi postali maksimalistički – prvenstveno zbog podrške Zapada, najviše Amerike. Duh vremena na teritoriji čitave Jugoslavije bio je radikalan, nasilan. Pregovori, dogovor, sporazum, nagodba, poravnanje – ono što je bio naš metod, naš stil politike, moralo je da čeka budućnost.

Vi ste u knjizi podrobno analizirali ondašnju upotrebu izraza "neprijatelj" i "izdajnik" za kritičare režima. Ti izrazi upotrebljavani su i za vas i vaše prijatelje.

Da. Mi smo nazivani neprijateljima, kontrarevolucionarima, izdajnicima, agentima stranih sila i špijunima, čak fašistima i teroristima.

Taj jezik mržnje je i danas prisutan u politici.

Politika uvek izaziva žestoke strasti. Mržnju je nemoguće izbeći čak i kada se svojski borimo protiv nje. Ipak, napadi na nas bili su nešto izuzetno. Mi smo bili relativno mala grupa intelektualaca koja se pisanom rečju uz vrlo skromna materijalna sredstva zalagala za mirne demokratske reforme. Napadati nas na takav način znači pretiti društvu da će bilo kakva kritička misao biti najstrože sankcionisana. Danas napadnuti mogu da se brane, imaju bar deo javnog mnjenja uza sebe, a pritekle bi im u pomoć i međunarodne ustanove. Takođe, nikome ne preti dugogodišnji zatvor.

Vi niste bili samo kritičar režima već ste postavljali pitanja i opoziciji. Inteligenciju ste kritikovali što je oportunistička, nespremna na žrtve...

Pasivnost, apatija, nezainteresovanost – to nisu mali gresi u jednom društvu koje je očigledno u dubokoj krizi. Želeli smo da se trgnu iz dremeža svi oni koji su podlegli potrošačkom mentalitetu, bili zaokupljeni samo karijerom.

I sada je politička moć neophodan uslov za sticanje bogatstva, moći i ugleda, kao i u Titovoj Jugoslaviji. U SKJ se ulazilo iz želje za napredovanjem i, citiraću vas, "dok je pravih komunista bilo sve manje, jačala je profesionalna partijsko-državna birokratija". Danas u višepartijskom sistemu opet živimo u partijskoj državi?

Partija je tada ličila na sindikat koji štiti birokratiju. Sada se partije često ponašaju kao akcionarska društva. Mladim demokratama mogu samo da predložim da pišu, govore i rade – protiv pasivnosti, apatije, nezainteresovanosti... ×

LJILJANA SMAJLOVIĆ

Siromah plaća dva puta

"Ne ulaže se novac u obrazovanje, pa posle imamo kao posledicu smanjenu produktivnost poslovanja i greške u radu", naveo je Dragan Domazet za "Vreme"

Treća regionalna ECDL konferencija o digitalnoj pismenosti održana je 9. oktobra u Beogradu. Posle Hrvatske i Slovenije, Srbija je po prvi put bila domaćin tradicionalnog godišnjeg okupljanja regionalnih članica Evropske skupštine informatičkih asocijacija (CEPIS). Konferenciju sa temom "Digitalna pismenost kao uslov i obaveza" organizovao je Informatički savez Srbije (JISA). Skupu je prisustvovalo preko 200 predstavnika Vlade Republike Srbije i ministarstava zemalja u regionu, univerziteta, najvećih kompanija i ECDL centara. CEPIS je stalni saradnik Evropske komisije za pitanja informatičkog društva. Evropske unija je koncept ECDL (European Driving Licence) postavila kao univerzalan standard potrebnog informatičkog znanja za zaposlene u javnim institucijama i privredi. Takođe, sve obrazovne ustanove su uvrstile ECDL obuku i testiranje u redovne nastavne programe. ECDL tako predstavlja evropsku diplomu digitalne pismenosti koja je priznata širom sveta. Predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo u februaru je preuzeo devetomilioniti ECDL indeks sa obrazloženjem da je informatička pismenost danas izjednačena sa alfabetskom. Na 52. Konferenciji ministara i direktora javnih uprava evropskih zemlja istaknuto je da je ECDL obuka osnov širenja EUPAN (European Public Administration Network) programa. On ima za cilj da omogući građanima i firmama bolju primenu digitalnih tehnologija u komunikaciji sa državnim organima.

Konferenciju je otvorio Dragan Domazet, specijalni savetnik u Ministarstvu za nauku i tehnološki razvoj. On je naglasio da Strategija naučno tehnološkog razvoja, koja je trenutno na javnoj raspravi, predviđa dodatno kreditiranje uvođenja informacionih tehnologija u javne ustanove i stipendiranje studenata tehničko-tehnoloških nauka. "Širenje digitalne pismenost u Srbiji teče mnogo sporije nego što je bilo planirano. Za pet godina je podeljeno 17.548 diploma ECDL, a planirano je da ih bude 10.000 godišnje. Privreda zato mnogo gubi. Svi napori i uvođenje novih tehnologija nemaju smisla ako zaposleni i građani ne znaju da ih koriste. Uzalud onda postoje usluge kao što su e-goverment, e-banking i e-trgovina. Država bi trebalo da stimulativnim merama pomogne obuku ljudi, ali zbog ekonomske krize velike su restrikcije budžeta. Kaže se da siromah uvek dva puta plaća. Ne ulaže se novac u obrazovanje, pa posle imamo kao posledicu smanjenu produktivnost poslovanja i greške u radu", naveo je Dragan Domazet za "Vreme".

Niko Šlamberger, predsednik CEPIS-a, podsetio je da ta asocijacija ove godine proslavlja 20 godina rada. On je istakao da je CEPIS osnovan sa idejom da širi informaciono društvo i da je tada ta misija zvučala futuristički. "Danas je širenje digitalne pismenosti jedini put u budućnost. Na polju sertifikovanja informatičkog znanja CEPIS je napravio najvažniji korak jer je institucionalizovao ECDL standard. To je danas najeminentniji program opismenjavanja korisnika koji pravilnim korišćenjem računara postaju efektivniji u radu. Drugi značajan aspekt ECDL-a je taj da je postao globalni izvozni produkt Evrope i ima veliki tržišni potencijal", istakao je Šlamberger. On je dodao da pored sopstvenih ciljeva CEPIS podržava i programe članica, pa često posreduju u konsultacijama predstavnika vlada država i Evropske komisije. Andraš Verbaš iz ECDL centra Mađarske izneo je podatak da ta zemlja zbog digitalne nepismenosti gubi milijardu evra godišnje. "Pravilnim korišćenjem kompjutera 20 odsto vremena dnevno se uštedi, što iznosi 420 evra po radniku godišnje. Zato je u Mađarskoj država osnovala Komitet za kontrolu u sprovođenju ECDL programa. Širenje informacione pismenosti putem sertifikacije označeno je kao projekat od javnog značaja", ukazao je Verbaš.

Bojana Minić iz ECDL-a Srbija je naglasila da je Italija najuspešnija u sprovođenju ovog programa. "Zahvaljujući podršci državnih institucija u Italiji je 1,6 miliona ljudi položilo ECDL testove. Italijanska vlada je svesna da je informacioni sistem koristan samo ako ljudi umeju da ga koriste. Razvili su i ECDL Health program za primenu elektronskih zdravstvenih kartona", kazala je Minićeva. Đorđe Dukić, predsednik informatičkog saveza JISA, naglasio je da Srbija mora da učini velike napore ako želi da izjednači radnu sposobnost svojih građana sa evropskim standardima. "Ako bismo sto miliona evra dobijenih iz pristupnih IPA fondova utrošili samo na informatičku obuku građana, ne bismo bili na pola aktuelnog stanja u Mađarskoj. Ipak, značaj ECDL obuke uočila su mnoga ministarstva, univerziteti i preduzeća. Vojnu akademiju nije moguće završiti bez ovog sertifikata koji je neophodan za obavljanje NATO komandi", napomenuo je Dukić. Mensura Beganović, predsednica Asocijacije informatičara u BIH, apelovala je da se regionalna ECDL udruženja povežu u razmeni informacija o dobijanju sredstava iz pristupnih EU fondova. "Država je partner EU, a mi moramo preuzeti odgovornost i postati partneri svojim državama. Donatorska sredstva treba što više koristiti u edukativne svrhe i razvoj digitalne pismenosti", istakla je Mensura Beganović. Svi učesnici su se složili da i poslodavci moraju da podstiču periodična testiranja i obuku zaposlenih. Glavni razlog je izuzetno brz rast poslovnih mogućnosti koje svakodnevno pružaju nove informacione tehnologije. ×

ANA RADIĆ

Произведено у Србији

АБС Минел Трансформатори
АБС Минел Трафо
АБС Минел Електроопрема и постројења
АБС Минел Далеководи
АБС Минел Инжењеринг
АБС Минел Контактне мреже
АБС Минел Фепо

www.absholdings.biz

АБС МИНЕЛ

LEKOVI ILI PRIČA O TRENDOVIMA NOVOG DOBA

PRODAVANJE BOLESTI

Slučaj iz Slovenije nije priča o nekoliko možda podmićenih lekara, već priča o tome kako farmaceutska industrija globalno postaje vlasnik medicinskog obrazovanja i koristi edukaciju kao marketinški alat u cilju stvaranja profita u Srbiji, Sloveniji, Nemačkoj, Americi, bez razlike

PIŠE: SVETLANA VUKAJLOVIĆ

PRIČA O LEKOVIMA nije priča o slovenačkom tužilaštvu koje je pokrenulo istragu protiv farmaceutske kompanije Novartis zbog sumnje da su podmitili nekoliko lekara za uvođenje leka u kliničku praksu, a pominju se i lekari iz Srbije. To je priča o onome što nam se danas događa, o pojavama i trendovima modernog doba – vladavini materijalnih vrednosti nad drugim, naročito moralnim vrednostima.

Komercijalizovana i orijentisana na skupu tehnologiju, zdravstvena zaštita iz godine u godinu postaje sve skuplja što je u neskladu sa kvalitetom onog što se isporučuje. Većina pacijenata kod nas i u svetu nezadovoljna je funkcionisanjem zdravstvene zaštite. Prosečan čovek danas se upućuje na mnoštvo ispitivanja, ima rastući broj dijagnoza i uzima sve više lekova. Ako objektivno i nije bolesniji nego ranije, sigurno se takvim oseća.

Lekovi se bespotrebno propisuju za stanja u kojima imaju minimalan ili diskutabilan učinak a sve je popularnija medikamentozna prevencija, kada se lekovi daju u stvari zdravim osobama, bez simptoma. Stariji preparati masovno se zamenjuju predstavnicima novije generacije a za to najčešće nema kliničkog opravdanja.

SUVIŠNI PREPARATI

Naravno da farmaceutska industrija stvara i lekove koji znatno poboljšavaju lečenje i donose dobrobit čovečanstvu, ali stvara i lekove slabog dometa, koji takođe nalaze put do pacijenta. Nemački osiguravači navode brojku od 24.000 suvišnih farmaceutskih preparata, od kojih mnogi nisu na listi zdravstvenog osiguranja, ali ih pacijenti kupuju na predlog svojih lekara. Primera radi postoje brojne nezavisne studije koje dokazuju da preparati ginka bilobe nemaju nikakvog uticaja na prevenciju moždanog ili srčanog udara, što je potvrđeno i mišljenjem naučnog komiteta britanskog nacionalnog osiguranja, ali su samo u našoj zemlji građani izdvojili preko dva miliona evra za nabavku ovih preparata.

Kako to da proizvodi farmakoindustrije, malog dometa a visokih cena, imaju imidž vrlo kvalitetne robe i omogućavaju farmaceutskoj industriji vrtoglave profite? Na koji je način i među lekarima i među pacijentima stvoreno uverenje da "statin" produžuje život, a "alendronat" i "bisfosfonat" smanjuju broj preloma i smrti, kad je istina prilično daleko od toga? Odgovor na ovo pitanje daju mnogobrojne dokumentovane činjenice, sabrane u knjizi *Lekovi ili priča o obmani*, autorke dr Lidije Gajski, ali i mnoge druge nezavisne studije, kao i primeri iz prakse, koji pokazuju kako farmaceutski kompleks uz pomoć instrumentalizovane i svom interesu podređene nauke i edukacije smišljeno izgrađuje za površnog posmatrača neprepoznatljiv sistem stvaranja percepcije o delotvornosti, sigurnosti i isplativosti svojih proizvoda, a uporedo s tim kreira veštačku potražnju za lekovima.

Razvoj i plasman leka počinje naučnim istraživanjem i završava se ispisanim receptom. Na tom putu postoji mnogo stepenica na kojima se uz pomoć mnogih promišljenih zahvata preparat može prikazati boljim i potrebnijim nego što objektivno jeste.

Oko 70 odsto kliničkih studija o lekovima objavljenih u uglednim naučnim časopisima naručeno je i plaćeno od njihovih proizvođača, tako da bi se moglo reći da se prosečan konzument gotovo isključivo susreće sa naučnim istraživanjem sponzorisanim od medicinske industrije.

Verujem da bi mnogi lekari bili zatečeni činjenicom koliko im je relevantnog znanja uskraćeno, koliko su informacije koje dobijaju selektivne i koliko se često istina o delotvornosti lekova razlikuje od predstave koja nam se podmeće.

NAMERNE GREŠKE

Postupak sprovođenja kliničke studije, od početka planiranja do publikovanja, podložan je čitavom nizu (namernih i promišljenih) grešaka, iskrivljenja i pristrasnosti. Glavna indicija za to je tajnost koja prati kliničke studije. Sponzor redovno i samim istraživačima ograničava pristup podacima. Kad su se u jednom istraživanju sa bifosfonatima istraživači naknadno izborili za kompletan uvid u studiju, mogli su videti da 40 odsto izvornih podataka nije bilo uključeno u analizu, što je dovelo u pitanje zaključak čitavog istraživanja (Saunders P. Actonel: "Drug company keeps data from collaborating scientists", London, May 2006). Poređenjem rezultata istraživanja sponzorisanih studija od strane proizvođača preparata i onih finansiranih iz neutralnih izvora utvrđena je četiri puta veća verovatnoća da će se lek pokazati boljim ako istraživanje plaća kompanija koja ga proizvodi.

Kako su kliničke studije srazmerno kratkotrajne i male, registracija leka, zasnovana na tim studijama, nije garancija čak ni njegove neškodljivosti. Dug je spisak preparata koji su morali biti povučeni iz upotrebe zbog nus pojava – svake godine dva do tri leka.

Farmaceutske kompanije u Evropi troše vise od 14 milijardi USD, a u Americi više od 21 milijarde USD na istraživanje i stvaranje novih lekova. Kako farmaceutske kompanije nisu humanitarne ili naučne, već profitno orijentisane organizacije, to je povraćaj uloženog, čak i u situaciji kada je rezultat istraživanja nedovoljno ubedljiv, poslovni imperativ. Iz tog razloga dobar deo ovog novca odlazi na marketinšku delatnost, te deo medicinske nauke dobija prikriveni reklamni karakter. Kao što u životu naša slika o stvarima često ne odgovara onome što stvarno jesu, već se radi o utisku koji o njima stvaraju masovni mediji i moćne PR agencije, tako je to slučaj i sa proizvodima farmaceutske industrije.

Devalvacija pojma medicinske nauke naročito je vidljiva na primeru tzv. postmarketinških istraživanja u čijoj je podlozi komercijalni interes sponzora. Radi se o studijama nadzora čija bi svrha trebalo da bude praćenje preparata u ši-

A. ANĐIĆ

rokoj primeni nakon registracije, no u praksi im je glavni cilj povećanje prepisivanja. To potvrđuje činjenica da je gotovo 75 odsto tih studija u nadležnosti komercijalnog, a ne kliničkog sektora farmaceutskih kompanija.

Zahvaljujući finansijskoj moći i agresivnosti, industrija lekova i medicinske opreme postala je dominantan činilac medicinskog obrazovanja i zdravstvenog prosvećivanja, tako da je medicinska edukacija, baš kao i nauka, pod patronatom industrije u znatnoj meri postala, pristrasna, komercijalizovana, neraspoznatljiva od marketinga i u svojim ciljevima podređena interesu privatnog kapitala, pretvorena u sredstvo koje služi prodaji lekova i medicinske opreme.

Verovatnoća da će prosečni klinički specijalista ili doktor opšte medicine sam posegnuti za izvornim informacijama u stvarnosti je vrlo mala. Prosečni kliničar nema vremena za čitanje i očekivanje da će sam pratiti literaturu i biti u toku sa najnovijim saznanjima nije realno, a većina lekara ne poznaje alatke potrebne za vrednovanje jednog izveštaja o naučnom istraživanju. Lekari praktičari se uzdaju u tumačenja koja im daju posrednici u procesu medicinske edukacije ali je ta interpretacija često neverodostojna i manipulisana, te lekari nemaju realan uvid u delotvornost farmaceutskih preparata. U procesu interpretacije primenjuju se različite tehnike – preuveličavanje, minimiziranje, prećutkivanje, selekcija, generalizacija i drugo. Za informaciju o vrednosti nekog leka, koju čujemo od farmaceutskog posrednika, a naročito ako ih je bilo više i ako postoji potencijalna pristrasnost, može se reći da je vrlo nepouzdana.

>>KAKO TO DA PROIZVODI FARMAKOINDUSTRIJE, MALOG DOMETA A VISOKIH CENA, IMAJU IMIDŽ VRLO KVALITETNE ROBE I OMOGUĆAVAJU FARMACEUTSKOJ INDUSTRIJI VRTOGLAVE PROFITE

Promocija i nauka

Prošlog leta jedna farmaceutska kompanija je organizovala promociju svoga leka za osteoporozu u Srpskoj akademiji nauka. Iako promotivan, sa uglednim profesorima kao predavačima, koji su za svoje promotivno predavanje bili plaćeni ali to nigde nije pomenuto, ovaj skup je predstavljen prisutnim lekarima (uglavnom doktorima iz domova zdravlja koji propisuju lekove) kao naučni. U izlaganjima profesora nije se mogla čuti ni reč o mogućim neželjenim dejstvima prilikom korišćenja leka ili o mogućnostima nemedikamentoznog lečenja osteoporoze. Činjenice koje su iznete i način na koji je to rađeno u celosti su odgovarali opisu iz knjige kanadskih autora Moynihan i Cassels – *Prodavanje bolesti*, koja opisuje kako farmaceutska industrija putem marketinških kampanja, u kojima iskorišćavaju naše najdublje strahove od bolesti i smrti, sve više zdravih ljudi pretvara u pacijente. A u ozbiljnost i dalekosežnost ovakvog delovanja uverila sam se i sama kada sam u šetnji sa prijateljicom bila potpuno zatečena njenom reakcijom na slučajni pad. Žena je počela da se trese ponavljajući: "Ja ne smem da padnem, imam početak osteoporoze." Odgovor na pitanje zašto je lekar ovu zdravu ženu u ranim četrdesetim, koja nije ni u menopauzi, uopšte slao na dexa test i prepisao joj lekove za osteoporozu, uverivši je pri tom da se radi o ozbiljnoj bolesti koja može rezultirati smrtnim ishodom od običnog pada, deo je ove priče.

Reklama skupog i novog

Način informisanja, odnosno vrsta informacije koju lekari najviše konzumiraju, jer najlakše pronalazi put do njih, jeste prenos informacija u neposrednom kontaktu lekara sa predstavnicima farmaceutskih kompanija, odnosno kroz reklamni materijal koji se tom prilikom nudi lekarima. Farmaceutski predstavnici zaposleni su u farmaceutskim kompanijama. Njihovo radno mesto i njihova egzistencija zavise od prometa lekova koje promovišu. Oni u određenim vremenskim razmacima obilaze lekare na njihovim radnim mestima s ciljem da ih upoznaju sa novim lekovima. Reklamiraju se naravno skupi, novi lekovi. Niko od farmaceutskih zastupnika nikad ne dolazi nudeći dobro poznate, jeftine lekove. Posete jedan na jedan najefikasniji su način reklamiranja lekova doktorima. Pri tom se koriste različite marketinške tehnike. Predstavnici farmaceutskih kompanija stručnjaci su za komunikaciju i poruka posete je uvek ista – prepiši moj preparat. Posete farmaceutskih predstavnika svakodnevna su pojava u ordinacijama naših lekara, kao i onih širom sveta. Švedska je jedna od retkih zemalja koja je zabranila svaki kontakt između farmaceutske industrije i doktora koji propisuju lekove, a u Srbiji je ugovorom između zdravstvenih ustanova i RZZO-a regulisano da se ovakva "edukacija" ne sme obavljati u radno vreme, ali se to u praksi teško kontroliše i ne poštuje se. Reklamne brošure koje se lekarima ostavljaju, obiluju preteranim tvrdnjama o kvalitetu preparata, a ponekad sadrže i sasvim nedokazane tvrdnje, odnosno neistine. Nezavisni istraživački Institut iz Kelna sproveo je analizu 175 brošura o le- >>

>>KADA JE NA LISTU LEKOVA UVRŠTEN LEK "LERKANDIPIN", SLIČNOG HEMIJSKOG SASTAVA I ISTOG MEHANIZMA DEJSTVA KAO VEĆ PRISUTNI "AMLODIPIN", LEKARI SU ZA KRATKO VREME PREVELI ZNATAN BROJ PACIJENATA SA "AMLODIPINA" NA NOVI LEK IAKO JE ZA NJEGA TREBALO PARTICIPIRATI 700 DINARA PO KUTIJI LEKA

kovima namenjenih lekarima opšte medicine u Nemačkoj. Utvrđeno je da je 94 odsto informacija koje su brošure sadržale bilo bez uporišta u naučnoj literaturi. Lekari često nisu u stanju da prepoznaju pogrešne tvrdnje i vlastitu sklonost neracionalnom propisivanju lekova. Ova, po svim karakteristikama čista marketinška aktivnost ima svoje propratne efekte u kliničkoj praksi, verovatno veće nego bilo koji drugi oblik edukacije.

Kada je na listu lekova uvršten lek "lerkandipin", sličnog hemijskog sastava i istog mehanizma dejstva kao već prisutni "amlodipin", lekari su za kratko vreme preveli znatan broj pacijenata sa "amlodipina" na novi lek iako je za njega trebalo participirati 700 dinara po kutiji leka. U nezavisnim studijama koje su poredile ova dva leka nema uporišta za tvrdnju da postoje značajne razlike u efikasnosti ovih lekova. Ipak, pacijenti su za samo četiri meseca izdvojili preko 10 miliona dinara iz svog džepa za prepisani "lerkandipin". Upitani da objasne odakle im saznanja da je novi lek efikasniji, mnogi lekari su odgovorili da su ih u to uverili farmaceutski predstavnici.

Sponzori edukacije

Drugi vid manipulisanja informacijama odvija se kroz proces kontinuirane medicinske edukacije (TME) lekara. TME je postavljena kao uslov lekarima za redovno licenciranje, određeni broj bodova uslov je za produženje dozvole za rad. Edukacija se najvećim delom odvija kroz predavanja, simpozijume i kongrese, čije finansiranje nije transparentno. Zna se međutim da je glavni sponzor kontinuirane edukacije medicinska industrija, koja u tom slučaju plaća predavače i pokriva troškove polaznicima. Doktori opšte medicine, internisti, infektolozi, pedijatri..., bodove potrebne za licenciranje u najvećoj meri stiču putem obuke koju sponzoriše farmaceutska industrija, dok hirurzi i radiolozi bodove stiču putem edukacije koju finansiraju proizvođači medicinske opreme i ugradnog materijala. Predavanja, koja su najčešći oblik TME-a, kompanija-sponzor obično koristi da prezentuje kliničku studiju ili da promoviše svoj lek.

Vrlo popularan oblik edukacije su sponzorisani simpozijumi koji se obično odvijaju u ambijentu privlačnog turističkog mesta, često u inostranstvu, uz dosta zabavnih sadržaja. Izlažu se opet sponzorove kliničke studije i često otvoreno sugeriše izbor terapije. Na takvim predavanjima i mini simpozijumima nefarmakološke intervencije nikada nisu tema.

U svom dokumentu "Strategija uvođenja leka u kliničku praksu" iz 2008. godine, jedna farmaceutska kompanija navodi sledeći plan aktivnosti: angažovanje dva internacionalna predavača da predstave lek, angažovanje dva lokalna profesora, predavača u okviru onkološke nedelje, sponzorisanje određenog broja lekara za odlazak na konferenciju (simpozijum, sastanak) u Marakešu u februaru, Zagrebu u maju, Stokholmu u septembru i u Jordanu u oktobru, prezentacije na odeljenjima urologije i onkologiji. Kao rezultat ovih aktivnosti kompanija iako svesna nerealnih mogućnosti da lek bude uvršten na listu lekova, očekuje prodaju 46 kutija leka na ime pacijenata. Ovaj lek, čija primena košta 38.000 evra godišnje po pacijentu, ne finansiraju zdravstveni sistemi Velike Britanije, Kanade i Australije, jer njihove nezavisne ekspertize ne govore u prilog efikasnosti ovog leka, već pokazuju da lek produžava preživljavanje za u proseku tri meseca u odnosu na prosečno preživljavanje pacijenata koji ne koriste terapiju (24 meseca).

Ipak, naši su pacijenti, kao i pacijenti širom sveta, kupovali ovaj lek na predlog lekara, moguće i u uverenju da se radi o leku koji će im spasiti život.

Nije ovo usamljen primer, niti je specifičan samo za Srbiju. Upravo se međunarodna stručna udruženja koriste kao sredstvo moćnog uticaja na donošenje smernica za uvođenje lekova u kliničku praksu širom sveta.

Zato slučaj iz Slovenije nije priča o nekoliko možda podmićenih lekara, već priča o tome kako farmaceutska industrija globalno postaje vlasnik medicinskog obrazovanja i koristi edukaciju kao marketinški alat u cilju stvaranja profita u Srbiji, Sloveniji, Nemačkoj, Americi, bez razlike.

Priča se ne završava samo na lekarima, već smišljeno uključuje medije, udruženja pacijenata, koji neretko manipulisani, a često i instruirani, upiru prst na Fondove zdravstvenog osiguranja sa pitanjem zašto neki lek nije na listi, umesto sa pitanjem da li tamo treba da bude. Koliki moralni integritet, znanje i odgovornost lekara treba da budu da bi on uspeo da izbegne sve dobro osmišljene zamke i moćne manipulacije? Na sreću, takvih lekara ipak ima i na njima se zasniva budućnost medicine.

Tokom pisanja teksta pitala sam se šta mi sve ovo treba. Međutim rekla sam i otvorila dušu. Grešaka sigurno ima, greške se dešavaju i zbog nečinjenja i u sferi za koju sam ja odgovorna. Ali postoji jedan zahtev koji iznosim i koji se ne može negirati ni stručno ni etički ni finansijski. On je jednostavan, a to je da o ovim pitanjima počnemo razgovor odmah. ×

AUTORKA JE DIREKTORKA REPUBLIČKOG ZAVODA ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE SRBIJE

VREME ZDRAVLJA 03
Specijalno izdanje nedeljnika VREME za zdravlje, oktobar, 2009

LEČENJE HRONIČNOG KANCERSKOG BOLA

WWW.SXE.HU

U Srbiji se svake godine dijagnostikuje oko 32.000 novih slučajeva malignih bolesti. Godišnje od raka umre čak 20.000 ljudi – skoro cela jedna varoš u Srbiji. Pre smrti svi oni i još mnogo ljudi, onkoloških pacijenata, trpe jake bolove, ne mogu da spavaju, ne mogu i ne žele da jedu i pritom pate od depresije. Život bez bola trebalo bi tretirati kao osnovno ljudsko pravo, a farmakoindustrija je već toliko uznapredovala da je za skoro svaki bol pronađeno rešenje. Uprkos tome, mnogi onkološki pacijenti u Srbiji pate od bolova. Neki veruju da će "sve proći samo od sebe", drugi pronalaze utehu u ubeđenju da "boli samo zdravo i živo meso". Najviše njih pati jer se boji da će uzimanjem ozloglašenih opioida možda smanjiti bol, ali da će zato sasvim sigurno postati zavisnici. Najgore je što tako misle i mnogi lekari i dopuštaju da im pacijenti postanu taoci opiofobije – iracionalnog straha od opijata. U prošlom broju "Vremena zdravlja", dr Miroslava Pjević, predsednica Udruženja za istraživanje i tretman bola Srbije, istakla je da pacijent koji je izložen jakom bolu nema fizičku, već terapijsku zavisnost od leka. U ovom broju dr Snežana Bošnjak, naučni savetnik na Institutu za onkologiju i radiologiju Srbije, ističe da su sadašnji propisi restriktivni i da predstavljaju barijeru za uspešno lečenje kancerskog bola. Ovog meseca se završava globalna godina borbe protiv kancerskog bola koju je propisala Međunarodna Asocijacija za istraživanje bola IASP (International Assosiation for the study of pain). U toku je evropska nedelja posvećena hroničnom bolu i depresiji. Od 12. do 14. novembra održava se 46. kancerološka nedelja u Srbiji. Svaki od ovih događaja je povod za apel da se poštuju prava onkoloških pacijenata, jer nijedan čovek ne treba da živi i da umre sa bolom.

JASMINA LAZIĆ

Opiofobija ne leči bol

Naši strahovi od opioida su preveliki i neosnovani i doveli su do toga da opioide neopravdano uskraćujemo pacijentima, što izaziva nepotrebnu patnju bolesnika i njegove porodice

"U Srbiji, nažalost, terapija lečenja hroničnog kancerskog bola još nije prepoznata kao posebna oblast medicine kojoj bi trebalo posvetiti pažnju i koju bi trebalo bolje promovisati, pre svega, zarad benefita pacijenata", kaže za "Vreme zdravlja" dr Nenad Borojević, direktor Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije. "Međutim, Institut za onkologiju i radiologiju Srbije uspeo je da napravi nekoliko važnih koraka kako bi se ta priča postavila na pravo mesto. Urađeno je dosta konkretnih stvari i sa jedne strane, mi u Institutu možemo biti zadovoljni onim što se u poslednje vreme desilo, ali nismo zadovoljni stanjem stvari u praksi. Smatramo da bi trebalo intenzivirati napore, pre svega, na edukaciji profesionalaca. Ljudi koji leče pacijenta i oni koji učestvuju u lečenju na svim medicinskim nivoima (i lekari i tehničari) ne poseduju dovoljno znanja o lečenju hroničnog kancerskog bola. Trenutno je taj nivo edukacije nezadovoljavajući na nivou dodiplomske nastave – na nivou fakulteta ili srednje škole. Mali broj ljudi raspolaže potrebnim znanjem o terapiji hroničnog kancerskog bola i to znanje su stekli samoinicijativno. Sistem im nije omogućio da nauče mnogo o tome. Otud i ne čudi što ponekad ima zbunjujućih komentara i u okviru same struke. Nadamo se i radićemo na tome da se takva praksa promeni nabolje."

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije uveo je lečenje bola kao deo svakodnevnog pristupa onkološkom pacijentu. Od 1995. godine u ovoj ustanovi postoji servis koji omogućava lečenje bola kod ležećih pacijenata, ali i kod pacijenata koji na Institut dolaze ambulantno kako bi se posavetovali o metodama i načinu lečenja bola koji osećaju. Ovaj servis ima i mobilni tim koji čine dva lekara specijaliste – dr Snežana Bošnjak i dr Snežana Šušnjar, jedan mlađi lekar dr Jelena Dimitrijević, koja kroz praksu uči o ovoj vrsti pomoći pacijentima, i dve medicinske sestre Nataša Bakić i Marija Dragićević. O tome koliko je Institut do sada uradio na polju terapije hroničnog kancerskog bola i promovisanju značaja ove medicinske oblasti u praksi za "Vreme zdravlja" govori dr Snežana Bošnjak, specijalista kliničke farmakologije, naučni savetnik Instituta i stipendista Svetske zdravstvene organizacije (SZO) za unapređenje dostupnosti opioida i propisa koji se odnose na narkotike.

"Institut za onkologiju i radiologiju Srbije je angažovan na svim poljima neophodnim za uspešno otklanjanje bola, koje predviđa SZO, a to su – edukacija, dostupnost lekova i unapređenje propisa koji se odnose na narkotike. Naša ustanova je vodila aktivnu kampanju da opioidi postanu dostupni i na tržištu Srbije, odnosno da se i u našoj zemlji registruju preparati morfina i njemu sličnih lekova za oralnu primenu, koji su najidealniji za lečenje hroničnog kancerskog bola. Institut je to pokazao na sopstvenom primeru. Pre nego što je morfin stigao na tržište, Institut je za potrebe svojih pacijenata uvezao morfin i jedina je institucija u Srbiji koja je ispoštovala preporuku Ministarstva zdravlja da sama uveze taj lek. Pored toga, Institut je pokrenuo i izmenu zakona koji se odnosi na narkotike kako bi taj zakon odrazio potrebu da se narkotici primenjuju u medicini za otklanjanje bola i patnje", kaže dr Snežana Bošnjak.

"VREME ZDRAVLJA": Direktor Instituta dr Nenad Borojević kao jedan od ključnih problema u sprovođenju terapije hroničnog kancerskog bola navodi nedovoljno edukovan lekarski kadar i opiofobiju kao stav većine. Da li postoji sistemsko rešenje za unapređenje znanja profesionalaca i promovisanje otvorenijeg pristupa prema opiodima?

DR SNEŽANA BOŠNJAK: Kancerski bol mora da se izučava i da se leči u okviru šire discipline, a to je palijativno zbrinjavanje. Naša država je donela Strategiju za palijativno zbrinjavanja i Nacionalni program Srbija protiv raka. U oba dokumenta je rečeno da je bol važna i velika tema i u okviru toga biće pokrenuta edukacija na nivou države za sve lekare. Najpre za lekare opšte medicine na nivou primarne zdravstvene zaštite, a posle toga i za druge lekare. Edukacija u okviru strategije za palijativno zbrinjavanje biće sprovedena tokom naredne dve godine. Postoje i štampane preporuke za tu edukaciju. Objavljen je nacionalni vodič za palijativno zbrinjavanje i prevedene su knjige SZO-a sa preporukama za palijativno zbrinjavanje i lečenje kancerskog bola. Institut je, u saradnji sa Akademijom medicinskih nauka Srpskog lekarskog društva, učestvovao u štampanju knjige *Farmakoterapija kancerskog bola*. Sa svim ovim preporukama trebalo bi upoznati lekare i omogućiti im da prepoznaju potrebu pacijenta za otklanjanjem bola i da mu pruže adekvatnu medicinsku pomoć.

Kakva je strategija za borbu protiv opiofobije?

Opiofobija, nažalost, nije prisutna samo među pacijentima i u široj javnosti. Prisutna je i kod zdravstvenih radnika i kod zakonodavaca. Zdravstveni radnici procenjuju da je rizik od opioidnih analgetika prevelik u odnosu na terapijsku korist. Umesto da se

FOTOGRAFIJE: M. MILENKOVIĆ

VAŽNO JE PREPOZNATI POTREBE PACIJENTA: Dr Snežana Bošnjak

>>STRATEGIJA PALIJATIVNOG ZBRINJAVANJA USVOJENA 5. MARTA OVE GODINE PREDVIĐA, IZMEĐU OSTALOG, DA INSTITUT ZA ONKOLOGIJU I RADIOLOGIJU SRBIJE BUDE NACIONALNI CENTAR ZA RAZVOJ PALIJATIVNOG ZBRINJAVANJA U SRBIJI, ALI JOŠ UVEK SE TRAŽE NAČINI DA SE OBEZBEDE SREDSTVA ZA OSNIVANJE I RAD TOG CENTRA

koriste, opioidi se izbegavaju, što ima za posledicu neuspešno lečenje bola i nepotrebnu patnju bolesnika i njegove porodice. Opiofobija među zdravstvenim radnicima počinje još na fakultetu zbog toga što mi nismo dovoljno naučeni da su za pacijente koji imaju jake bolove opioidi lekovi, a ne droga. Kod pacijenata koji imaju jake bolove opioidi se ne ponašaju kao supstanca koja može razviti onu formu patološke zavisnosti kakvu imamo kada se ti lekovi zloupotrebljavaju. To se mora znati. Najveći strah naših lekara je od razvoja zavisnosti. Lekari se plaše da će uvođenjem opioida u terapiju, svog pacijenta pretvoriti u zavisnika. To je pogrešno uverenje. Uostalom, i komitet eksperata SZO-a je 2006. godine jasno rekao da se to retko dešava. Naime, ovaj Komitet je objasnio da je rizik od razvoja zavisnosti suviše mali da bi se bolesniku uskratilo lečenje kancerskog bola najefikasnijim lekovima tj. opioidima. Osim razvijanja zavisnosti, naši lekari se boje i neželjenih dejstava opioida. Opioidi, kao i svi drugi lekovi, imaju neželjena dejstva, ali lekari koji znaju kako se leči bol znaju i koja su ta neželjena dejstva. Znaju kako ih mogu sprečiti i kontrolisati, ali kao i sa svakim drugim lekom pažljivi rad i pažljiva titracija doze sprečavaju da do neželjenih dejstava dođe. Doza tih lekova se pažljivo i individualno određuje. Naš tim je prepoznao problem opiofobije i zadovoljstvo mi je da kažem da smo dobili podršku Međunarodne asocijacije za istraživanje bola da napišemo brošure o opiofobiji za pacijente i za lekare. Ova asocijacija je 2009. godinu proglasila godinom borbe protiv kancerskog bola i naše brošure su deo te kampanje. Brošure će biti predstavljene na Kancerološkoj nedelji od 12. do 14. novembra u Sava centru u Beogradu.

Koji opioidi su trenutno dostupni na tržištu Srbije?

Na našem tržištu postoji morfin u obliku preparata za oralnu primenu, zato što je to najkomfornija primena u dugotrajnom lečenju od bola. Morfin je zastupljen u vidu sirupa i u vidu kapi. Na tržištu je prisutna i alternativa za morfin – to je "hidromorfon". Jedna tableta ovog leka ima dvadesetčetvoročasovno dejstvo i to je jako komforno za dugotrajno lečenje, pošto se lek uzima jednom dnevno. Za pacijente koji ne mogu da uzimaju lek na usta, postoji flaster "durodžezik". Pacijentima koji pate od umereno jakih bolova preporučujemo "trodon". Na našem tržištu nalazi se i "metadon", koji SZO preporučuje za lečenje bola, ali je u Srbiji, nažalost, više prepoznat kao lek za lečenje bolesti zavisnosti. Svi ovi lekovi su na pozitivnoj listi lekova, i dostupni su na recept samo pacijentima sa malignim oboljenjima.

Kako sada stvari stoje, izgleda da su onkološki pacijenti uskraćeni za lekove zbog ljudi koji te iste lekove zloupotrebljavaju. Na koji način bi zakoni mogli postati prilagođeniji teško obolelim pacijentima?

Promena, odnosno, unapređenje propisa je treći, možda i najteži korak puta koji predviđa SZO. Lekari će se edukovati po preporukama Strategije za palijativno zbrinjavanje, dobri lekovi se već nalaze na tržištu, ostaje nam još da unapredimo zakonsku regulativu kako bi lekovi postali dostupni pacijentima. Sadašnji propisi su preterano restriktivni i predstavljaju barijeru za uspešno lečenje kancerskog bola. Komisija za palijativno zbrinjavanje pri Ministarstvu zdravlja je, u saradnji sa SZO-om, načinila predlog za unapređenje tih propisa, tako da onemogućе zloupotrebu narkotika, ali da u isto vreme omoguće njihovu upotrebu u svrhe lečenja.

Predlog Komisije je deo Strategije za palijativno zbrinjavanje koja predviđa unapređenje propisa koji se odnose na opojne droge. Propisi bi na taj način bili usklađeni sa Jedinstvenom konvencijom UN-a o narkoticima i omogućili bi lečenje bola na savremeni način.

SUPORTIVNA TERAPIJA (SUPORTIVE CARE) podrazumeva pristupe koji pomažu pacijentu i porodici da se izbore sa simptomima i komplikacijama maligne bolesti i neželjenim dejstvima njenog lečenja. Koncept suportivne terapije obuhvata i palijativno zbrinjavanje. Suportivna terapija pomaže svim pacijentima obolelim od kancera bez obzira da li su podvrgnuti antineoplastičnom lečenju (terapiji usmerenoj ka tumoru) ili ne.

Pomoć i podrška

Palijativno zbrinjavanje ne ubrzava niti odlaže umiranje.

Pomaže pacijentu da živi kvalitetno do samog kraja

Pre pet godina u Beogradu je osnovana prva specijalizovana organizacija u Srbiji koja se bavi palijativnim zbrinjavanjem onkoloških bolesnika u odmakloj fazi bolesti – Centar za palijativno zbrinjavanje i palijativnu medicinu BELhospice. Cilj ove male, dobrotvorne organizacije jeste da posluži kao model u pružanju kvalitetnog palijativnog zbrinjavanja pacijentima i njihovim porodicama, da obezbedi edukaciju u ovoj oblasti za profesionalce, volontere i javnost i da utiče na kreatore nacionalne politike u ovoj oblasti da omoguće razvoj specijalizovanih službi za palijativno/hospise zbrinjavanje u okviru postojećeg sistema zdravstvene zaštite.

"U Srbiji je lečenje kancerskog bola danas bolje nego što je bilo pre nekoliko godina. Pre svega, mnogi lekari su prihvatili da jaki opioidi postoje da bi se koristili i naučili su kako se oni primenjuju. Pre nekoliko godina je napravljen Vodič za palijativno zbrinjavanje koji se bavi lečenjem hroničnog kancerskog bola, mučnine i gušenja kod pacijenata sa odmaklim malignim bolestima. Ovaj vodič je namenjen prvenstveno lekarima primarne zdravstvene zaštite i promovisan je i podeljen lekarima u 24 grada u Srbiji, što znači da je veliki broj lekara dobio vodič iz koga može da nauči osnovne smernice za lečenje ovog bola", kaže za "Vreme zdravlja" prim. dr Nataša Milićević, direktorka Belhospisa. "U Srbiji je, nažalost, diskusija o tome koliko je rak izlečiv još uvek tabu tema. Znamo da više od 50 odsto pacijenata ni u svetu ne može da se izleči od raka, a u Srbiji su rezultati i lošiji jer se naši pacijenti kasno javljaju lekaru. Situacija se s godinama popravlja i mislim da će boljem preživljavanju doprineti i državna strategija "Srbija protiv raka". Kad je situacija već tako loša, moramo sasvim sigurno da mislimo o tome kako ćemo pacijentima pružiti što kvalitetnije uslove života, da preostalo vreme provedu dostojanstveno i bez patnje, a to je i suština palijativnog zbrinjavanja. Potpuno je pogrešno tumačiti palijativno zbrinjavanje kao način da se pacijentu pruži kvalitetna smrt. Niko od nas koji se bavimo palijativnim zbrinjavanjem ne pruža kvalitetno umiranje pacijentu, nego mu pružamo kvalitetan život do trenutka kada će se taj život neminovno ugasiti."

A. ANDIĆ

>>TEK KADA DOBRO UPOZNATE I PACIJENTA I OKOLNOSTI U NJEGOVOJ PORODICI MOŽETE ZAISTA I DA MU POMOGNETE<<

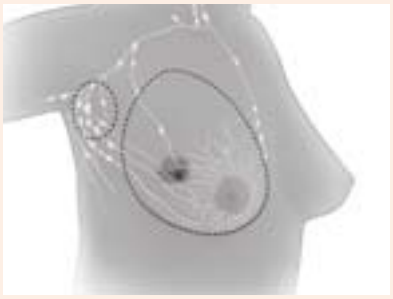
DR NATAŠA MILIĆEVIĆ

"VREME ZDRAVLJA": Koliko je javnost informisana o tome da ima mogućnost da se obrati za pomoć Belhospisu?

DR NATAŠA MILIĆEVIĆ: Mi smo u ovom času prilično zadovoljni brojem pacijenata koji nam se javljaju, najčešće, vođeni preporukom svojih poznanika ili prijatelja, ili tako što vide u medijima ili na našem sajtu šta mi radimo. Najviše ih, ipak, motiviše iskustvo porodica koje su nam se ranije obraćale za pomoć. Naša prednost u ovom poslu je pre svega naša visoko specijalizovana edukacija u ovoj oblasti i vreme koje posvećujemo pacijentu. Lekari i sestre zaposleni u domovima zdravlja i u bolnicama za pacijente imaju manje vremena, a o razgovoru sa porodicom da i ne pričamo. Tek kada dobro upoznate i pacijenta i okolnosti u njegovoj porodici možete zaista i da mu pomognete, ne samo po pitanju lečenja bola i drugih simptoma bolesti već i razgovorom o svim njegovim strahovima i dilemama koje ga muče.

Koliko je interesovanje stručnjaka i pacijenata da se obrate za pomoć Belhospisu?

Interesovanje profesionalaca da se obrate Belhospisu, i upute nam svoje pacijente, nije veliko, ali sam sigurna da će vremenom, što budu više razumevali ovaj koncept zbrinjavanja i kako ono funkcioniše u svetu, i njihovo interesovanje biti veće, jer mi možemo pomoći i profesionalcima svojim znanjem i iskustvom i, naravno, vremenom koje im možemo uštedeti. To je i jedan od osnovnih razloga što u svetu i dalje najveći broj specijalizovanih organizacija za palijativno zbrinjavanje dolazi iz civilnog sektora, koji na taj način i štedi novac zdravstvenom osiguranju.

ŽENE **u Srbiji najčešće obolevaju od raka dojke i grlića materice.**

RAK DOJKE

SIMPTOMI

- Čvorić
- Novonastala promena veličine ili oblika dojke
- Promene na koži dojke
- Uvlačenje bradavice
- Pojava sekrecije iz bradavice

RIZIČNE GRUPE:

- Žene sa genetskim predispozicijama

RAK GRLIĆA MATRICE

SIMPTOMI

- Sve vrste krvarenja van redovne menstruacije
- Sukrvav, vodeni iscedak
- Obilno krvarenje
- Oskudno, tačkasto krvarenje
- Krvarenje u toku i nakon polnog odnosa, između dve menstruacije ili u periodu menopauze
- Vaginalni iscedak promenjenog kvaliteta
- Bol (najčešće u krstima ili nozi)

RIZIČNE GRUPE:

- Žene stare između 40 i 50 godina
- Žene koje su rano počele seksualne odnose i imale mnogo partnera
- Žene koje puše
- Žene koje ne idu redovno na preglede kod ginekologa
- Žene koje uzimaju hormonske kontraceptive duže od pet godina, jer ovi lekovi dovode do nastanka promena na grliću materice koje mogu biti preduslov za kancer

MUŠKARCI **u Srbiji najčešće obolevaju od raka pluća i prostate.**

RAK PLUĆA

Karcinom pluća u početnom stadijumu ne daje simptome. Obično se slučajno otkrije na rendgenogramu pluća. Stoga je vrlo mali broj bolesnika otkrivenih u asimptomatskoj fazi bolesti. Smatra se da je potrebno oko dve godine da tumor naraste do veličine uočljive na radiogramu.

SIMPTOMI:

- Dugotrajan kašalj
- Nedostatak vazduha; kratak dah
- Zvižduci pri disanju
- Bol u prsima
- Krvav iskašljaj (hemoptiza, hemoptoa)
- Gubitak apetita
- Mršavljenje
- Ponavljanja upala pluća i/ili bronhija

RIZIČNE GRUPE

Osoba koja puši kutiju cigareta dnevno ima dvadeset puta veći rizik za obolevanje od karcinoma pluća u poređenju sa nepušačem. Rizik raste sa većim brojem popušenih cigareta i sa "pušačkim stažom". Rizik je manji kod osoba koje puše filter cigarete, ali ipak znatno veći nego kod nepušača. Pušači lula i cigara imaju veći rizik nego nepušači, ali manji rizik od pušača cigareta. Prestankom pušenja rizik se dramatično smanjuje. Deset do petnaest godina nakon prestanka pušenja rizik je sličan riziku nepušača, iako se rizik nikad potpuno ne smanji. Življenje u istoj kući s pušačem i pasivno pušenje uzrokuje 30 odsto veći rizik nego kod nepušača.

RAK PROSTATE

SIMPTOMI

- Često mokrenje tokom noći
- Bolovi tokom mokrenja,
- Smanjen protok urina
- Teškoća u erekciji
- Bolna ejakulacija
- Krv u mokraći
- Čest bol ili ukočenost u donjem delu leđa

RIZIČNE GRUPE

- Sredovečni i stariji muškarci
- Muškarci koji konzumiraju visoku količinu crvenog mesa ili punomasnih mlečnih proizvoda, a manje količine voća i povrća
- Geografski, ovoj vrsti raka skloniji su Evropljani i muškarci iz Severne Amerike nego, na primer, Azijati ili Latinoamerikanci.

VAKCINOM PROTIV RAKA

Američki Nacionalni institut za rak veruje da će nova istraživanja doprineti da se vakcinacijom izbegne toksični učinak hemioterapije i zaustavi širenje tumora. Naučnici dr Douglas Schwartzentruber i dr Larry Kwak su uvereni su da je tajna buduće vakcine sposobnost podsticanja imunološkog sistema da što brže prepozna zloćudne ćelije i potom "organizuje" uspešnu odbranu kao što to čini kad ga napadnu virusi ili bakterije.

Međutim, to kod raka nije tako jednostavno jer tumor agresivnim čini njegov

nekontrolisani rast koji se ne može zaustaviti, već se preko metastaza širi po telu. Bakterije i virusi će zaraziti zdrave ćelije, dok kod tumora to nije slučaj i usmeravanje sopstvenog imunološkog sistema prema ćelijama raka bi zapravo bilo njegovo usmeravanje protiv nas samih. Vakcina bi trebalo da bude dizajnirana kao navođeni projektil, odnosno tako da dođe u zloćudne, ali ne i u zdrave ćelije. Tumori se stalno stvaraju u telu, ali ih imunološki sistem prepoznaje u ranoj fazi i uništava.

Nadu u uspeh daju i rezultati studije objavljene u junu koja je pokazala relativni uspeh vakcine kod pacijenata obolelih od melanoma i limfoma, kao i kod raka mozga i prostate.

Oboleli su primili vakcinu dok je bolest bila u fazi mirovanja, što znači da je u ovoj fazi rada na vakcini vreme mirovanja bolesti i najbolji trenutak za vakcinaciju jer su tada obrambene ćelije najjače.

Tihe bolesti

M. MILENKOVIĆ

"Uspeh lečenja je mnogo veći nego kod odrasle populacije"

Iako važi za bolest starije populacije, rak se javlja u svim uzrastima. Dva odsto od ukupno obolelih od raka u Srbiji čine – deca. Godišnje u našoj zemlji od različitih vrsta kancera oboli od 300 do 500 dece. Čak polovina obolele dece boluje od leukemije, mekotkivnog tumora, raka kostiju i oka, a najčešće neizlečivi su tumori centralnog nervnog sistema. Dogodi se – retko – da neko dete oboli čak i od karcinoma dojke ili debelog creva.

Osim što je stresno, lečenje dece obolele od karcinoma je težak, bolan, dugotrajan i, nažalost, neizvestan proces. Od ključnog značaja je prepoznati bolest na vreme.

"Simptomi karcinoma kod dece su obično varljivi i pedijatri moraju imati dosta znanja, iskustva, ali i senzibiliteta da ih prepoznaju kao takve", kaže dr Borojević, direktor Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije. "Srećom, na Institut dolaze deca u relativno početnim stadijumima bolesti."

Institut za onkologiju i radiologiju Srbije u Beogradu je jedino mesto u zemlji gde je moguće sprovesti kompletan onkološki tretman kod dece. Zračna terapija za svu obolelu decu sprovodi se isključivo na Institutu, gde se po potrebi primenjuje hemioterapija, i to u saradnji sa drugim hirurškim ustanovama koje timski učestvuju u lečenju mališana. U timu lekara je i klinički psiholog, koji deci pomaže da se psihički adaptiraju na uslove lečenja.

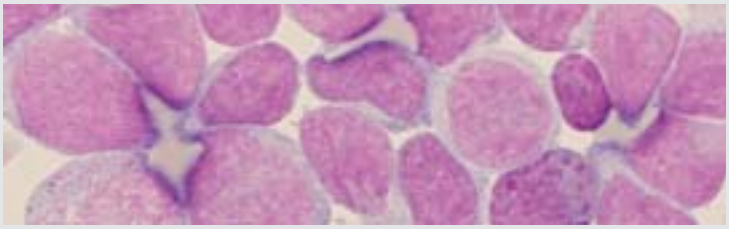
"Pedijatrijsko odeljenje u našem Institutu ima oko 25 kreveta i godišnje se ovde leči oko 150 dece", kaže dr Nenad Borojević. U ovoj ustanovi se prevashodno leče takozvani "solidni tumori" (tumori mozga, kostiju i mekih tkiva mišića), dok se na drugim mestima u gradu i državi leče hematološki poremećaji i problemi.

Pored Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije, deca obolela od karcinoma leče se u Institutu za majku i dete i Univerzitetskoj dečjoj klinici u Tiršovoj, u Beogradu, i u dva manja odeljenja u Nišu i Novom Sadu.

I u terapiji kod dece opioidi se postavljaju kao nezamenjivi i neophodni lekovi, ali tu je opiofobija kod lekara i kod roditelja dece još veća. "Strah od zavisnosti je uvek prvo pitanje, ali kada lekar roditeljima objasni da se lek ne zloupotrebljava nego da se upotrebljava i kada oni vide povoljne efekte leka – promene mišljenje. Roditeljima je, ipak, na prvom mestu da im dete ne trpi bol", kaže dr Snežana Bošnjak.

Uz mališane do sedam godina na Institutu za onkologiju i radiologiju su gotovo uvek majka ili otac, a lekari izlaze u susret

Kad se krvna zrnca otrgnu kontroli

Često je nazivaju rak krvi, ali leukemija je, u stvari, rak koštane srži. Nastaje usled nekontrolisanog razmnožavanja ćelija krvi i njihovih prethodnika u koštanoj srži. U krvi i koštanoj srži obolelih od leukemije može se naći mnoštvo nezrelih leukocita (belih krvnih zrnaca), dok je koncentracija ostalih normalnih ćelija krvi, crvenih krvnih zrnaca (eritrocita), krvnih pločica (trombocita) i zdravih belih krvnih zrnaca, obično smanjena.

Jedna od specifičnosti ove bolesti jeste da se kod nekih njenih oblika simptomi ne pojavljuju čak ni u već poodmaklom stadijumu. Leukemija može godinama biti prisutna u organizmu, a da se za nju ne zna.

Uzroci leukemije nisu sasvim poznati. Smatra se da na njen razvoj utiču genetski faktori, radijacija, hemikalije i virusi. Međutim, ovi faktori su samo delimičan razlog nastanka leukemije, i to samo u pojedinim slučajevima.

Postoji nekoliko tipova leukemije.

Kod dece se najčešće sreće akutna limfocitna leukemija, čak u 80 odsto slučajeva. Ova vrsta leukemije nastaje iz B-limfocita i T-limfocita i najučestalija je kod dece u uzrastu od tri do sedam godina.

Akutnu limfocitnu leukemiju je obično teško odrediti jer su prvi simptomi nespecifični. Tačnije, svojstveni su mnogim drugim oboljenjima, poput gripa i različitih infekcija. Bolest obično počinje naglo. Usled proizvodnje nefunkcionalnih crvenih krvnih zrnaca nastaje anemija, koja može biti različite jačine i javlja se kao slabost, malaksalost, vrtoglavica i bledilo kože. Kod dece akutna limfocitna leukemija često počinje bolovima u zglobovima i kostima. Nemogućnost proizvodnje normalnih belih krvnih zrnaca dovodi do sklonosti ka infekcijama koje mogu biti na koži, plućima ili može da dođe do sepse. Sama bolest može da izazove povišenu temperaturu i

roditeljima čija deca boluju od težih oblika tumora kao što je tumor centralnog nervnog sistema, zbog koga je dete teže pokretno i ima potrebu za najbližima. Deca na odeljenju imaju i vrtić u kome su dva vaspitača, kao i prostor koji je ispunjen edukativnim i zabavnim sadržajima koji im olakšavaju boravak u bolnici.

Adolescenti, koji za razliku od mlađe dece, imaju spoznaju o svojoj bolesti malo teže podnose terapiju.

Dobra vest je da bi do kraja ove godine u okviru Instituta za majku i dete "Dr Vukan Čupić" u Novom Beogradu trebalo da bude završena izgradnja prve Roditeljske kuće, u kojoj će mališani oboleli od raka i njihovi roditelji moći da borave dok se ne okonča lečenje. Ovaj poduhvat je inicirala (i finansijski pomogla) direktorka Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje (RZZO) Svetlana Vukajlović. Do kraja 2010. za mališane obolele od raka i njihove roditelje biće spremna i druga takva kuća u Doktorovoj kuli, napuštenoj kući u blizini Kliničkog centra Srbije.

Još bolja vest je da je procenat izlečene dece sve veći, naravno ako se bolest otkrije na vreme.

"Možemo reći da je savremena onkologija u lečenju pedijatrijskih bolesnika dosta uspešna i smatra se da čak 75 odsto dece obolele od malignih oboljenja živi i preživljava", kaže dr Borojević. "Uspeh lečenja je mnogo veći nego kod odrasle populacije."

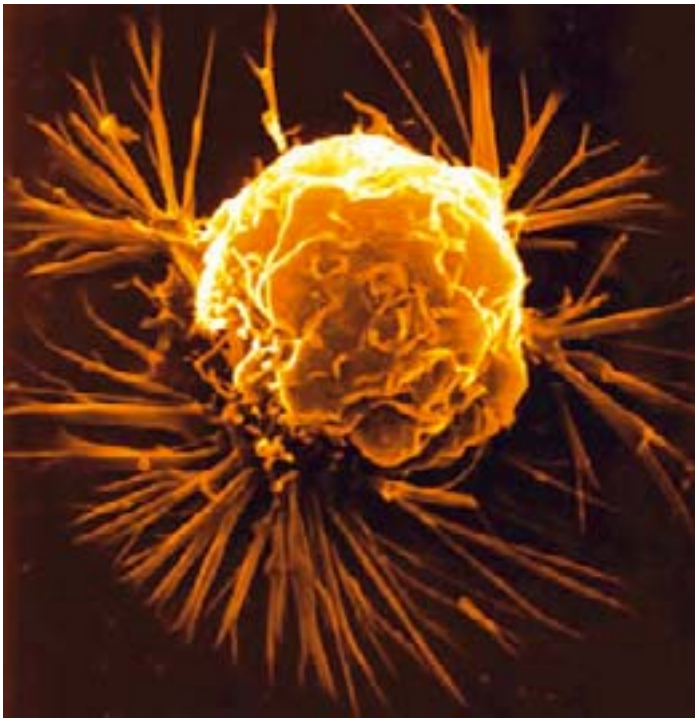
znojenje. Krvarenja nastaju zbog smanjenog broja normalnih krvnih pločica i manifestuju se na koži u vidu modrica ili krvarenjem iz sluzokože.

Na prognozu bolesti utiče životno doba bolesnika. Kod dece uzrasta između tri i deset godina prognoza izlečenja je dobra jer se kod više od polovine bolesnika postiže izlečenje hemioterapijom i transplantacijom koštane srži. Kod 70-80 odsto odraslih postiže se remisija, koja prosečno traje oko 18 meseci, a zatim nastaju recidivi bolesti koje je sve teže lečiti, jer se remisije teže postižu i kraće traju. Oko 20-30 odsto odraslih pacijenata preživi pet godina. Pacijenti umiru zbog napredovanja leukemije, infekcije, krvarenja ili drugih komplikacija. Transplantacija koštane srži nakon hemioterapije visokim dozama je jedini izbor lečenja za slučajeve kad dolazi do recidiva ili kad oni ne reaguju na druga lečenja.

Napomena: (ne)izlečivo

Kancer je pogađao ljudski rod od davnina. Od najranijih vremena ljudi su pisali o raku, pa tako prve zabeleške nalazimo na drevnim egipatskim papirusima, još iz 1600. godine p.n.e., gde se pominje osam vrsta raka, a i sama bolest je više puta ustanovljena kod pronađenih mumija. Napomena u tim beleškama egipatskih lekara glasi: "Neizlečivo!"

Reč kancer, kojom se ovo oboljenje najčešće određuje, pripisuje se ocu medicine Hipokratu (460–370 p.n.e.), što je preuzeo i čuveni rimski lekar Celzus (28–50 p.n.e.), dok Galen (130–200 n.e.) rak naziva "onkos", po grčkoj reči za oticanje, pa odatle i onkologija.

Uvođenjem naučnih metoda u proučavanju bolesti u vreme renesanse, i po prvi put obavljanim autopsijama, omogućeno je veće razumevanje funkcionisanja ljudskog tela. Samim tim je i kancer pažljivije sagledan, pa je već u XVIII veku John Hunter, čuveni škotski hirurg, sugerisao da bi se neki od oblika kancera mogli i hirurški tretirati. Vek kasnije, razvojem anestezije, ovakve mogućnosti su postale stvarnost.

Devetnaesti vek i pojava mikroskopa značili su preokret u naučnoj onkologiji. Rudolf Virchow, osnivač ćelijske patologije, postavio je osnove moderne patološke studije raka, jer sada su se hirurški odstranjeni kanceri napokon mogli podrobno ispitati.

Kao i sama bolest, tako je i njen uzrok oduvek mučio ljude. Stari narodi, kao i Egipćani, krivili su bogove. Hipokrat je postavio Humoralnu teoriju, po kojoj telo ima četiri telesna soka – humora: krv, flegmu, žutu žuč i crnu žuč. Po njemu, taloženje crne žuči izaziva rak. Ova teorija je bila važeća više od 1300 godina, sve do kraja srednjeg veka, kada ju je smenila tzv. limfna teorija, koja uvodi još jednu telesnu tečnost – limfu, kao glavnog krivca za rak.

Mnoge su teorije usledile i uzrokom raka su smatrani razni krivci. Od hronične iritacije, preko trauma i blastema do parazita. Čak je i Nobelova nagrada 1926. pogrešno dodeljena naučniku sa teorijom da stomačni kancer izazivaju određeni crvi.

Tek sredinom XX veka, sa razvojem znanja o strukturi DNK dolazi do proboja u ovoj grani medicine i zaključka da kancer izazivaju oštećenja DNK putem radijacije ili hemijskog uticaja.

Uspeh u izlečenju nekih oblika raka uz moderna saznanja o ovoj opakoj bolesti i sve brži razvoj hirurgije i farmacije čine izvesnim da se u budućnosti promeni napomena koja još od vremena drevnog Egipta stoji uz ovu bolest.

MIROSLAV ALAVANJA

Kongres za ginekološku onkologiju

U nedelju 11. oktobra u beogradskom Sava centru počeo je 16. internacionalni kongres Evropskog udruženja za ginekološku onkologiju (ESGO). Ovogodišnji kongres posvećen je dijagnostici i lečenju raka ženskih genitalnih organa i predstavlja priliku za razmenu znanja i iskustava u vezi sa novim medicinskim i naučnim informacijama u tretmanu ginekološkog kancera. Kongres je okupio više od stotinu najpoznatijih evropskih i svetskih stručnjaka iz oblasti ginekološke onkologije, a 14. oktobra je prošlogodišnji dobitnik Nobelove nagrade za medicinu prof. dr Harald Zur Hausen održao počasno predavanje.

EU protiv raka

Smanjenje broja slučajeva raka u Evropi za 500.000 godišnje do 2020. godine cilj je Partnerstva za borbu protiv raka formiranog u Briselu. To je projekat kome je veoma "privržena" Evropska komisija, izvršni organ Evropske unije, koja je sebi dala rok od četiri godine za stvaranje tesne saradnje između vlada članica EU i profesionalaca kako bi se suzbilo širenje raka, preneli su francuski mediji. U Evropi se svake godine registruje 3,2 miliona novih slučajeva raka, a cilj Partnerstva je da taj broj smanji za 15 odsto. Radi se, kako je istaknuto u Briselu, o razmeni informacija, iskustava, pozitivne prakse i o smanjenju nejednakosti među ljudima u otkrivanju i lečenju raka. Rak je danas drugi uzročnik smrtnosti u Evropi, posle vaskularnih oboljenja.

Detektor za rak

Pronalazač Či Ming Ho sa Univerziteta Kalifornija u Los Anđelesu razvio je uređaj za detekciju raka grla iz jedne kapi pljuvačke. Naime, proteini koji su povezani sa ćelijama tumora reaguju sa bojama na uređaju emitujući fluorescentnu svetlost. To se onda detektuje pomoću mikroskopa. Či Ming Ho smatra da bi se njegova metoda mogla primeniti u izradi dijagnostičkih testova na bazi pljuvačke za otkrivanje celog spektra bolesti.

Bolom do vitkije linije

U Kaliforniji je sve popularniji tretman smanjenja telesne težine tokom koga se pacijenti podvrgavaju bolu kako bi smanjili telesnu težinu. Zainteresovanima za ovaj metod hirurškim putem na jezik se postavlja metalna pločica veličine poštanske marke. Pacijenti nose mesec dana pločicu, koja izaziva neprijatan fizički bol svaki put kada pokušaju da jedu. Cilj metoda je da pacijenta svakodnevno podseća da ono što je poželeo da pojede može da mu šteti, odnosno spreči ga u ostvarenju vitkije linije. Tokom trajanja tretmana pacijentima je dopušteno da unose samo hranu u tečnom obliku. Kako prenosi lokalna štampa, osobe koje su do sada učestvovale u programu izgubile su za 30 dana od sedam do 14 kilograma.

Gen protivnik raka dojke

Grupa britanskih naučnika sa univerziteta Kembridž otkrila je da je gen NRG1, moćni supresor tumora koji štiti organizam od širenja abnormalnih ćelija, u ćelijama raka dojke prisutan u maloj meri ili ga uopšte nema. Naučnici su došli do tog otkrića obavivši ispitivanja ćelija raka dojke uzetih od grupe pacijentkinja. Radi se, kako prenose britanska glasila, o genu smeštenom na osmom hromozomu koji sadrže nekancerogena tkiva. Otkriće tog gena supresora moglo bi da rezultira novim strategijama za poboljšanje dijagnostike i lečenja raka dojke, tvrde naučnici. Gen NRG1 bi, međutim, mogao da utiče i na pojavu raka prostate, jajnika, debelog creva i bešike. Naučnici smatraju da je sada potrebno obaviti dodatna ispitivanja kako bi se potvrdili rezultati britanskih naučnika.

"VREME ZDRAVLJA" JE SPECIJALNO IZDANJE NEDELJNIKA "VREME"
BROJ III 15/10/2009,
UREĐUJE: JASMINA LAZIĆ

Izdavač No Vreme d.o.o. Beograd, Mišarska 12
Telefon: 011/3234-774, faks: 3238-662
e-mail: zdravlje@vreme.com

LAGUMSKA POSLA

Nagradno pitanje glasi: kako se demokratska politika slaže sa etničkim čišćenjem zemunskih ulica

Iako je Srbija odavno ispunila sve ključne uslove za prijem u punopravno članstvo u Evropskoj uniji, i mada je pronađeno čak i svima prihvatljivo rešenje za traumatični kosovski problem, krajnje je neizvesno kada će se i da li će se to stupanje Srbije u EU uopšte dogoditi. Naime, članice EU Slovenija i Hrvatska uporno blokiraju prijem Srbije zahtevajući da se Zemunu vrate ulice sa imenima Ivana Cankara i France Prešerna, odnosno Ljudevita Gaja, koje su decenijama krasile samo staro jezgro Zemuna, a koja je promenila prethodna, demokratska vlast. Međutim, gradonačelnik Beograda kaže da Srbija nikada neće pristati na ucene, a da će odluka o eventualnom vraćanju tradicionalnih naziva ovim ulicama biti doneta u redovnoj proceduri. Moguće je, dovitljivo kaže gradonačelnik, da se imena ovih zaslužnika nađu na tablama u nekim novoizgrađenim ulicama u naseljima Grmovac 3 ili Busije Nove, čim iste budu prosečene, asfaltirane i naseljene.

(Politika, 14. 5. 2015)

Šta kažete na ovakvu budućnost, a? Čak i ako skinemo Ruse s vrata zbog Tolbuhina, Birjuzova i ostalih maršala, to još ne znači da smo se ratosiljali bede... Gornji hipotetički primer je, naravno, svojevrsna hiperbola, ali to ne znači da se ovde ne događa nešto krajnje neobično i, zapravo, prilično bolesno.

U dubokoj senci frke oko sovjetskih maršala koje bi Dmitrij Medvedev (najpoznatiji pseudonim Vladimira Putina) jako voleo da sretne ovih dana u Beogradu, u naizgled tako romantičnom podunavskom okrajku prestone varoši odigrava se jedna, takoreći, kamerna drama kojoj ne nedostaje poučitelnih elemenata. Scenario je, koliko se zna, ovakav: najpre je uprava Opštine Zemun (jal' stara radikalska ili nova naprednjačka, svejedno je) tražila od gradske Komisije za izmenu naziva ulica i trgova da se ove tri ulice preimenuju, mada ostaje nejasno s kojim obrazloženjem: nije da su se stanari bunili, naprotiv, njima je ovako kako je sasvim OK, i to već decenijama. Nije ni da neko (javno) vidi nešto sporno u likovima & delima narečenih uglednika. Kako god, umesto dosadašnjih, jedna bi ulica dobila ime po nekadašnjem predsedniku zemunske crkvene opštine (ne'š ti velikana!), a Gajeva bi postala ništa manje no – Lagumska?! W. T. F!? Je l' to nešto iz opusa Svetlane Velmar Janković, ili šta?!

Dobro, idemo dalje. Predlog ko predlog, nema veze, svako ima pravo da predlaže šta 'oće, pa tako i zemunski šeširdžije i postšeširdžije. Nevolja je u tome što je taj zaumni predlog na *gradskom* nivou usvojen. Beogradom, koliko mi je poznato, vlada "demokratsko-proevropska koalicija" na čelu sa Demokratskom strankom i uz podršku LDP-a. Nagradno pitanje, dakle, glasi: kako se demokratska politika slaže sa *etničkim čišćenjem zemunskih ulica*?

Ups, čekaj bre malo Pančiću, odakle ti ideja da se radi baš o tome? Zar ne bi trebalo poslušati lucidne reči stanovitog Petra Đorđevića, predsednika gradske komisije za imena ulica etc.? Pomenuti građanin, naime, s najdubljim gnušanjem odbacuje insinuacije te vrste, tvrdeći da se radi o pukom tehničkom pitanju: ulice s ovim nazivima već postoje u drugim delovima Beograda, pa bi ovo preklapanje imena moglo da dovede do raznih nepotrebnih nesporazuma – sve do, kako predostrožno sentimentalizuje Đorđević, kobnih zabuna prilikom intervencija hitne pomoći, policije i vatrogasaca... Kako to da do sada do tako nečega nije dolazilo, to ovaj građanin ne objašnjava.

Sve što je rekao narečeni anonimus, i sve iza čega je stala prodemokratska, proevropska etc. vlast grada Beograda obična je laž. Zapravo, ne, to je nešto mnogo gore: to je prokleto licemerje. Od početnog slova do poslednje tačke. Taj stidljivi, malograđanski polufašizmić koji se negde samog sebe gaducka ali od samog sebe ipak ne odustaje, e to je ono što je najgadnije u ovoj duboko odvratnoj priči, koja nam na simboličkom nivou govori mnogo o tome ko su i šta su ljudi koji se kunu u to da su "zaštitnici demokratskih vrednosti" i koji, uostalom, nisu zadobili biračko poverenje za ovakve šešeljističke svinjarije.

Idemo, dakle, tačku po tačku. Argument da ulice s ovakvim nazivima postoje negde drugde bezvredan je jer se ne odnosi i nikada se nije odnosio na Zemun. Da se isti naziv kao na Karaburmi pojavljuje, recimo, na Miljakovcu, to bi bilo druga stvar, ali Zemun bazično *nije kvart nego grad* i zato je i decenijama nakon integrisanja u sistem zvan Beograd očuvao sopstvena imena ulica i to ama baš niko, pa ni Milošević Slobodan, nije dovodio u pitanje. Pa dobro, eto, možda su sadašnje vlasti rešile da to promene? Ne, ni to nije tačno. U najstrožem centru Zemuna postoje – i treba da postoje! – ulice koje, recimo, nose imena Njegoševa i Zmaj Jovina. Kao što dobro znate, takve postoje i u centru Beograda. Pa ipak, nikome ne pada ni na slabo osvetljenu periferiju pameti da ta imena ulica menja. Zašto – ako su famozna "preklapanja" problem? Zato što ona, naravno, uopšte *nisu* problem, nego je problem nešto drugo: svi dobro znamo šta, ali to niko neće glasno izreći, jer je poznato – naročito ako ste, je li, demokrata i liberal – da to baš nije lepo i pristojno u boljem društvu.

Nekako istovremeno, veseli Đorđević Petar, "u lično ime", izražava konsternaciju nad idejom da preminuli pevač i autor EKV Milan Mladenović dobije ulicu sa svojim imenom u Beogradu "jer se zna kakav način života je imao" Je l'?! Evo, ja ne znam. Kakav je to tačno *način života* imao Milan M.? I kako ga to diskvalifikuje? I vredi li to isto, šta znam, za Šarla Bodlera ili Fjodora Dostojevskog?

Naravno, nevažan je taj zalutali građanin, zato su i moja pitanja retorička. Prava pitanja upućujem Draganu Đilasu kao gradonačelniku Beograda i Borisu Tadiću kao predsedniku Demokratske stranke: 1. Je li ovaj vaš, i gde ga nađoste?! 2. Kakvu poruku o vrednostima iza kojih stojite kao stranka i kao vlast šaljete svojom ćutnjom, ili aktivnim slaganjem? Mislite li uopšte da uklonite ovu bruku i vratite stvari u prvobitno stanje, ili ne? Ako ne, lepo recite, pa da drugi put glasamo direktno za radikale, što da se mučimo zaobilaznim putevima do istog sr... ca tame? ×

“Reforma nije gibanica koju ćete zgužvati, staviti u rernu – i eto sistema posle 30 minuta.”

DR JOVAN KRKOBABIĆ, predsednik PUPS-a i potpredsednik Vlade, o reformi penzijskog sistema
(“Politika”)

Milutin Mrkonjić,

ministar za infrastrukturu: “Imam pet ordena za zasluge. Tito mi je davao kao i Sloba. Samo pokupim ordenje i odoh, ako ima nekog da bolje radi ovaj posao.” (”Pravda”)

Tanja Vojtehovska,

“novinarka i jedna od čelnih dama TV Pinka”, voditeljka bizarnog kviza “Trenutak istine”, o sebi kaže:
“Veliki sam borac protiv nasilja pa čak koristim i emisiju da javno iznesem svoje stavove. Nije u redu tući ženu, ne možete to raditi, niti žene to treba da trpe. Postoje žene koje koriste termine kao što je: Pa to nije bilo strašno... poneki šamarčić... a ja imam dugačak jezik... Jezivo je ako se nasilje podrazumeva u svakodnevici, a svedoci smo da je u našem okruženju česta pojava...”
I opet o sebi i budućnosti:
“Kao vrlo racionalna i odgovorna osoba, svesna sam da ne živim u Holivudu, ali isto tako, kao i svi mi, ponekad se nadam holivudskoj priči. Vraćajući se na vaše pitanje *žena mojih godina* imala bi dva scenarija. Prvi: da se pojavim sa muškarcem koji je od mene stariji deset godina našla bih mesto u vašoj rubrici *party*. Drugi: da se pojavim sa muškarcem koji je od mene mlađi bar deset godina, dobila bih bar jednu naslovnu stranu i tri nastavka svoje romansirane ljubavi, a Srbija bi dobila Demi Mur.” (“Story”)

Olja Crnogorac,

TV manekenka, ovih dana u “živi javnosti” zbog svog zapaženog nastupa u “Farmi”, kaže:
“Razbila sam predrasude o samoj sebi kod same sebe.”
(TV Pink)
O psihologiji našeg naroda:
”Mislim da je Ana pametna što nije htela ništa da radi. Videli smo na primeru Pileta, koji je stalno nešto radio, da to nije pametna strategija da bismo bili interesantni gledaocima. On baš 24 sata radi i učestvovao je bukvalno u svemu što je napravljeno na imanju. Farmer koji je najnormalniji, koji izbegava sukobe i svađe, njega publika ne voli.” (“Pravda”)

Smilja X.,

Oljina baka, poručila da je unukin najveći zaštitnik:
“I da je prostitutka, ona je za nas najbolja. To je moje dete, moja krv, što ispitujete o njoj?”
Da li je istina da je Oljin deda romske nacionalnosti, kao što je izjavila:
“Olja se šalila! Ma kakav crni Rom, deda joj je beo kao sir, nego je bolestan, pa ne možete da ga vidite!”

Dragan Crnogorac,

Oljin otac, “tvrdi da je njegova ćerka svesno izgradila svoj imidž, a da je u stvari sasvim obična devojka”:
“Olja nije otišla na Farmu da bi pobedila, već da bi javnosti pokazala kakva je u stvari i da bi razbila mit o sebi koji je svesno godinama gradila. U šouu je pokazala da je duhovita i sposobna. Sada želi da izađe sa Farme više nego što je želela da uđe.”
Kako je kreirala svoj imidž:
“Kad sam se bunio zbog nekog teksta koji je objavljen o njoj, Olja mi je rekla: ‘Ćuti, ćale, objasniću ti.’ Kasnije mi je rekla da joj odgovaraju takve glasine i dodala: ‘Ja koristim novinare da ostvarim svoj cilj, da uspem i budem popularna.’ Otad gotovo uopšte ne čitam šta piše o njoj, već samo gledam da li joj je lepa slika. Dešavalo se da nas posle nekog teksta o njoj ljudi pitaju kako dozvoljavamo da se tako ponaša, ali mi se na to samo nasmejemo jer znamo šta je prava istina.”
O kćerki, njenim navodnim stanovima koje plaćaju kontroverzni muški obožavaoci i skupim automobilima:
“Olja godinu dana nema dečka! Daleko od toga da voli sponzore. Živela je u stanu jednog bračnog para dok su oni boravili u Grčkoj. Čim su javili da se vraćaju, mi smo dali otkaz stanarima u našem stanu na Novom Beogradu i ona se preselila tamo. Prvi automobil je dobila od mene, a naredne je uzimala na kredit. Sada vozi BMW 535, koji smo menjali za neki drugi auto, a razliku u ceni opet plaća ona. Ona je u kreditima do guše!”
(“Press”)

Miloš Bogičić,

šef odseka za suzbijanje narkomanije u Policijskoj upravi za grad Beograd, otkriva:

"Ranije, dok je država imala više novca, policijski helikopteri nadletali su lokacije na kojima se sumnjalo da postoje zasadi marihuane, a čamcima smo u saradnji sa rečnom policijom tražili zasade duž obale. Često smo ih nalazili u prigradskim naseljima, gde su ljudi sadili marihuanu uz svoje vikendice. Kada uočimo zasad, postavljamo zasedu i čekamo izvršioca da dođe i zalije stabljike ili obere listove i cvetove. Zaticali smo i dede i babe koji nisu hteli da priznaju da su to zasadili njihovi unuci. Tužna je to priča, ali oni su dozvolili da se njihov posed koristi za krivično delo i za to su morali da snose odgovornost." ("Politika")

Dragan Todorović,

zamenik predsednika SRS-a, pre nekoliko dana je telefonom razgovarao sa Vojislavom Šešeljem, baš na njegov rođendan, ali nije mu čestitao, jer:

"Nisam, zato što se nalazi na mestu gde proslavljanje rođendana može samo da mu dodatno oteža boravak. Postoje mnogo važnije stvari o kojima smo pričali." ("Kurir")

Aleksandra Janković,

psiholog, otkriva razloge "poplave rialiti emisija i kvizova, koja uopšte nije slučajna":

"Partijska vlast plasira neku vrstu imitacije života praveći zombirane i poslušne građane dajući im dovoljno igara, ali bez hleba." ("Glas javnosti")

Dubravka Filipovski,

potpredsednica NS-a, za razliku od dela javnosti koji zameraju predsedniku Srbije "što je proslavio pobedu naše reprezentacije uz čašu šampanjca" na stadionu, iako zakon zabranjuje alkohol u radijusu od kilometar, kaže:

"Normalno je i prirodno da se tako veliki uspeh proslavi uz šampanjac, da se nazdravi. Takav je red i svako bi tako postupio. Ali, Tadiću zameram što koristi sportske pobede da se slika i reklamira!"

Željko Tomić,

poslanik DSS-a, kaže "da je nedolično i protivzakonito da predsednik Tadić, Tomislav Karadžić i Snežana Samardžić-Marković, naočigled milionskog auditorijuma, konzumiraju alkohol na stadionu". "Morali bi da odgovaraju pred zakonom za to delo, za šta je propisana kazna i do 60 dana zatvora. Kako to da za njih ne važe nikakva pravila, a važe za sve ostale? Ako se, kojim slučajem, pojave grupe sa parolama 'Pravda za Borisa i za Tomislava', očekujem da se odoli tim pritiscima i da Tužilaštvo reaguje." ("Pravda")

Olivera Kovačević,

novinarka Javnog servisa,

pred novu sezonu emisija, pojavljuje se u magazinima i otkriva kakav muškarac može da je osvoji:

"Suviše sam uložila u svoju samostalnost da bi muškarac služio za zbrinjavanje. To je teži put, ali ostavlja prostor za iskrenije odnose. Stan od 200 kvadrata, Luj Viton koferi, džip, letovanja sa drugaricama i prezime za skrivanje toga što sam niko, meni nisu potrebni. Biram onog koji može da me nasmeje i pronađe bolji deo mene."

Da li su joj noge glavni adut:

"Ne isključivo. U oružane *predmete* spadaju i drugi delovi tela. Muškarci se nikada ne zaljubljuju u ličnost. Tek kasnije ličnost te žene dođe im opravdanje za izbor." ("Story")

Relja Božić,

diplomirani politikolog, jedan je od onih koji su ovog leta posredstvom Evropskog pokreta prvi put putovali van granica svoje zemlje:

"Krenuo sam bez ikakvih očekivanja. Važno je da se pođe sa idejom da uživate jer je ovo jedinstvena prilika da bezbrižno putujete. Shvatio sam da su Srbi zaista lep narod, da ne zaostajemo ni u čemu za svetom."

Pariz je ostavio na Relju najjači utisak:

"Toliki grad, čini mi se, nigde nisam video, kao ni toliko različitih rasa. Najmanje sam sretao autentične Francuze, ako takvi uopšte postoje. Iako znam njihov jezik."

("Ilustrovana politika")

Nenad Radujević,

vlasnik poznatog modnog studija Click, na pitanje da li je pronašao eliksir mladosti:

"Izgleda da ga je umesto mene pronašao neko drugi ko ga testira na meni, s obzirom da i dalje izgledam mladoliko." ("Story")

ŽIVOT I SMRT IZ

Pre dvadeset godina, 15. oktobra 1989. umro je Danilo Kiš

Piše: Božo Koprivica

Danici M, Ani Sam

Kiša sam upoznao kao zvuk. To je Fest 1973, hladni februar, a na Festu *Anatomija jedne ljubavi*, *Andrej Rubljov*, *Poslednja bioskopska predstava*, *Francuska veza, Smrt u Veneciji, Paklena pomorandža, Kum, Demoni, Pozdravite laste*, Režija – Džon Ford, *Priviđenja*, i poslednja projekcija, poslednji film na Festu, te 1973. *Diskretni šarm buržoazije* Luisa Bunjuela. Neko od organizatora izašao je na "binu" i rekao da se Bunjuel odlaže, zbog gosta iz Italije. Prvo će biti prikazan film *Odsustvo gospodina Di Noi* i "far" je, dijagonalno, otplovio prema loži italijano. Najvažniji gost je tu bio Alberto Sordi. Publika je gunđala, mrmljali su ljudi sebi u bradu. A onda je, tu negde iz trećeg reda, ustao vitak čovek u kožnoj vindjaci sivozelene boje, i počeo da protestuje, a onda sa dva prsta na usnama počeo da zviždi u pravcu italijanske lože. I taj zvižduk imao je veću snagu od onog snopa svetla. Bio je to Danilo Kiš, kao zvuk. Čini mi se da je gospođa koja je pocepala pisma u priči *Crvene marke sa likom Lenjina*, lako pobledela.

Zašto je Kiš protestovao? Zbog energije. Jer ne može se gledati Bunjuel onako kako valja posle dva sata italijanske komedijice. Nije to više ista radoznalost, ista strast, ista prisutnost. Kiš nije imao rezervne varijante, ili Bunjuel ili ništa. Ta slika Danila Kiša koji se mačuje rukama i *buni* – to je Kišov stav, i u životu i u literaturi. On je svaku frku, svaku priču i u književnosti i u životu rešio sâm, kako dolikuje dečaku Andreasu Samu. Ili, ili.

Don Žuan...

Zganarel, ugledavši utvaru: "Jaoj! Evo vam nebo šalje poruku da vas opomene."

Don Žuan: "Ako me nebo opominje, treba da govori malo jasnije, ukolko želi da ga razumem."

To je prepev Danila Kiša. (Znam ja da je Molijerov *Don Žuan* u prozi) ali to jeste prepev i to jeste Danilo Kiš. Sam i protiv neba. Ta odlučnost, ta energija, ta hrabrost Don Žuana. Kiš kao Don Žuan ili, ili kao Orfej: *Od krvi – srebrn, od srebra / krvav trag lijući pun boja/ duž obamirućeg Hebra/ Brate moj nežni! Sestro moja!* To je Marija Cvetajeva. Kiš i Marina Cvetajeva. A šta fali melodrami?

Poslednji put Kiša sam video 7. avgusta 1989. Sedeli smo Paskal, Danilo, Žunja i ja. Tek sam bio stigao s mora (dan ranije, pre ostalog dela ekipe *Kanjoša Macedonovića* Kišovi su odlazili 8. avgusta na more, "za Argentinu". Bilo je tiho i obično te večeri, čule su se reči. Kiš me izdaleka savetovao nešto o mom "ocijalnom ponašanju". I Kiš je, iz čista mira, tražio da *čuje* vesti. Dnevnik je već bio pri kraju i jedna od poslednjih vesti, poslednja vest, umrla je Mira Trailović. Kiš je đipio, tako, celim telom, i strašno opsovao. Telo kao volej. Šta smo, o čemu smo dalje pričali ne mogu, i ne želim da se setim. Ne volim anegdotski ton pogotovo kada je Kiš u pitanju. Paskal i Danilo odleteli su za Dubrovnik, to je bio mislim ponedeljak, a u subotu 12. avgusta pročitao sam u "Politici" pesmu *Na vest o smrti gospođe M. T.* I ilustracije Dragane Milosavljević "Iz starih albuma". Barka, i u barci kovčeg, i dve i dve siluete. Ja sam sad opsovao onako iz dropkika: *Kakav dobro obavljen posao, Smrti, / kakav uspeh/ srušiti takvu tvrđavu!/ Požderati toliko mesa,/ skrckati toliko kostiju/ za tako kratko vreme./ Potrošiti toliku energiju,/ brzo, kao kad se ispuši cigareta./ Kakav je to bio posao, Smrti,/ Kakva demonstracija sile./ (/Kao da ti ne bismo/ verovali na reč.)*

Kakav ritam Mira – Smrt – Trailović i kakav zvuk, kakva orgija slova "r" u stihovima... 2-2-1-1-2-2-2-1-1-1. I kakvo gospodstvo Danila Kiša. I ta dva poslednja stiha. On, koji je uvek bio *ja, ja sam to*, i u trećem licu znalo se da je to Danilo: *Kao da ti ne bismo verovali na reč*, a ne *kao da ti ne bih*... Kakva elegancija autoportreta, smrti.

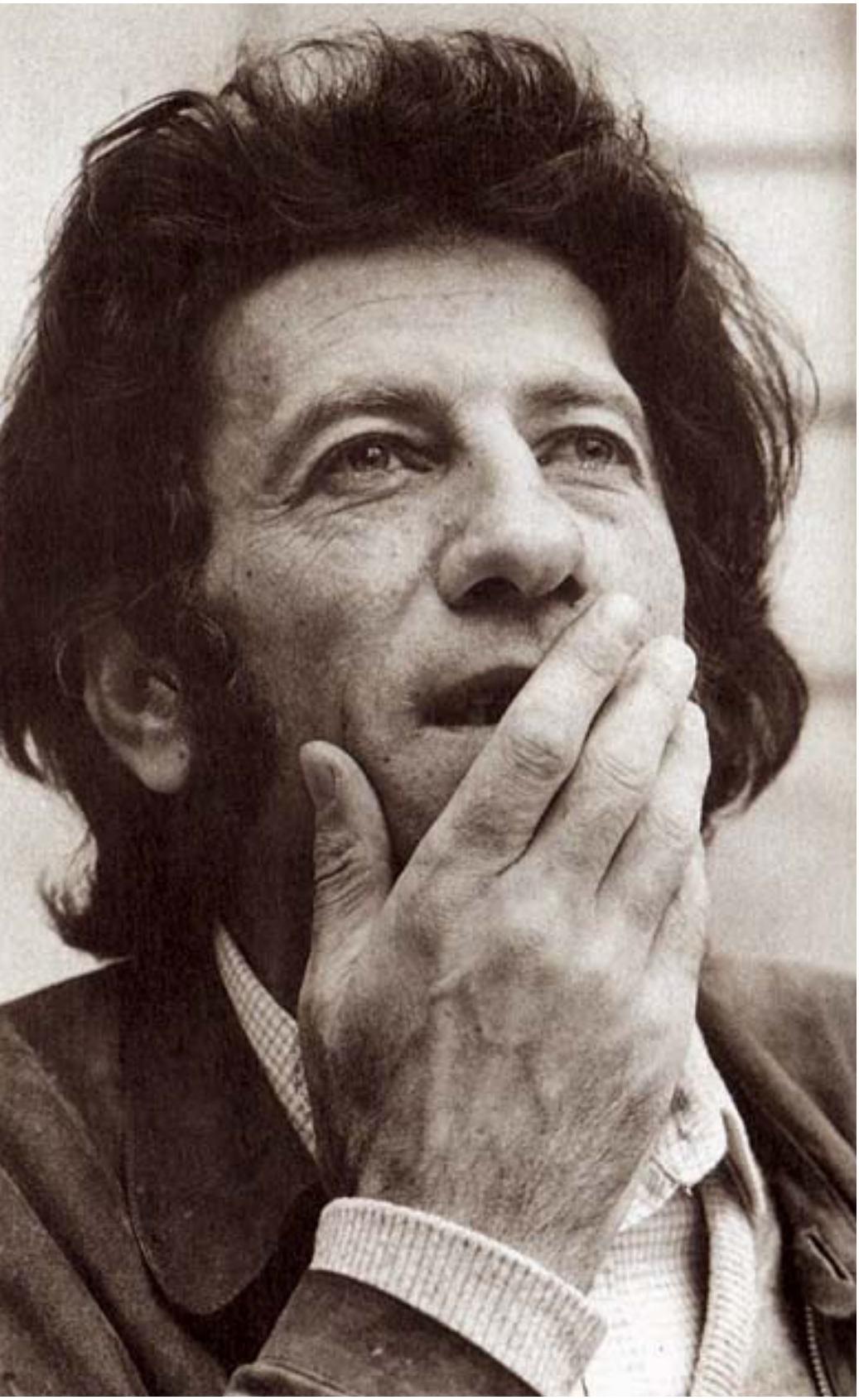
Te jeseni (i Kišova pesma *Jesen*: *Umetnost svi đanja je beskrajno raznolika...* 1962) umro je Danilo. Mirko Kovač me zvao, negde, posle podne: "Bota, umro je Danilo." A, pre dva dana, "okrenuo sam" Pariz, br.... i Paskal, evo Danilo. Šta radiš? Odlazim. I moj napad šizofrenija montenegrina: Ma ti si sve pobedio, i logore, i led, i glad, i Dunav, i ružu i smrt i ludilo i ne zanima me... Umro je Kiš. I stid, stid, stid, još mi bridi lice od tog stida. (Iako je stid plemstvo.) Otišli smo Mirko i ja kod gospođe M.M., Ranka Tajsića br. 40 i plakali smo, samo se čula tišina.

Na *taj dan* gospođa M.M. zamolila me da nađem 36 belih ruža. Nije u celom Beogradu bilo 36 belih ruža, ali našao sam ruže. Naspram nas, u kapeli, ("Prijatelji! Bratstveni zbore!" i M. Cvetajeva") Paskal Delpeš držala je ružu, jednu crvenu ružu, ružu boje čelika. *Taj dan* i Kišova pesma *Novo Groblje*, pre 30, pre 50 godina: "Grobar izvlači kučinu iz usta jednog topa i uvlači glavu u cev. Unutra se čuju zvuci usne harmonike. Ajnc, tref, pik, kec... Mladić sa karnevalskom maskom gubi ravnotežu i pada na jednu svežu humku sa belim ružama." *Taj dan*, sunčan i sa svetlošću kao u priči *Livada*: "U vazduhu se osećao miris ozona pomešan s mirisom već prezrele zove." Pa ipak činilo mi se da je *tog dana* Beograd bio grad na moru. I sunce, kao sneg kad je odlazio Miloš Crnjanski. *Taj*, takav dan je Kišova zasluga. Sve je to njegova režija, ili svetlo iz filma *Božanstveni dan*. Baš to svetlo, Terensa Malika.

ZAŠTO: Zašto je Kiš odlučio da se sahrani u Beogradu, zašto po pravoslavnom obredu, a zašto ne Pariz, Cetinje, Jerusalim? Zašto je govorio Amfilohije Radović, zašto je lagao Amfilohije Radović, a lagao je... trice i kučine. Kiš je odlučio Beograd, i znam zašto. Kiš je vratio dug. On nikad, i nikom nije ostao dužan. Kavalir. *Taj dan*, vidim, samo, vidim ta lica, taj mladi svet, devojke. *Spustili* smo kovčeg s Kišovim telom, a taj mladi svet nije odlazio, niko nije odlazio. (I tišina.) Sve drugo je tlapnja i ništa. Znao sam da je Kiš pobedio, "pobednik nad vremenom". Da, da, pobeđuje se i u književnosti. Pobedio je taj Kišov ton, ritam. *Onaj što*

GOVARAM S FUSNOTOM

preti da nadjača smrt i zvuk. To je Rilke. Kaže mi Oto Tolnai da se obraduje kad u tekstovima mladih pisaca prepozna Kišov ton. Ovog sam maja pitao mlade, one najdarovitije pisce "iz Jugoslavije", sa Miljenkom Jergovićem na čelu, da napišu tekst(ove) za crnogorski časopis "Ars" o Danilu Kišu. I svi su pristali: Olja Savičević-Ivančević, Faruh Šehić, Srđan V. Tešin, Muharem Bazdulj, Marko Čudić (prevodilac), Saša Ilić, Ognjen Spahić, Pavle Goranović, Vladimir Vujanić. U tekstu "Kiš, Una, Bosna" Faruh Šehić kaže: "Najznačanija stvar koju sam od Kiša naučio jeste osjećaj odgovornosti prema vremenu i društvu u kojem živim. Njegova etičnost, i moralna nepotkupljivost." Danilo Kiš jeste *priča* tih mladih pisaca. Oni znaju da prepoznaju taj ritam, taj sluh i Piter Bruk.

NIŠTA, BEZ FUSNOTE: "Profesori crtanja su terorisali oko i ruku činili nespretnom; profesori pevanja su blokirali glas; profesori geografije su svet pretvarali u jednolično i suvoparno mesto; profesori veronauke su čudesno zatvarali duh; dok su profesori gimnastike od pokreta tela činili izvore kazne, a ne veselja. Izuzetak je bio gospodin Tejlor koji je muziku predavao... Jednog dana, razgovarajući s malom grupom đaka o temama za sastave koje je trebalo da napišemo za vreme raspusta, odjednom se okrenuo prema meni i upitao: Zašto je ritam zajednički faktor svih umetnosti? Od hiljada reči opomena, kritika i moralnih saveta, koje su izgovarali moji profesori zapamtio sam samo tu rečenicu." Ritam, trijumf ritma Danila Kiša. Ritam je iskrenost. Iskrenost stilu daje čitkost, preciznost i otmenost. I zavodljivost. To su prepoznali mladi čitaoci i mladi pisci i tako to ide iz generacije u generaciju. A dar i šarm Kišu bubašvabe, i smrdibube nikada nisu oprostili. Dar i talenat, i radost života, i radost dara (Džordan je leteo na toj radosti). Tu oluju koja ih je sve oduvala. To je energija dečaka s ružom u srcu. Kiš je Klint Istvud književnosti. On je bolovao od polarne usamljenosti (nije imao sagovornika u onim poslednjim pitanjima koja su ga opsedala) i od neizlečive mladosti. I zato, idemo, u veselu >>

Smrt, literatura

Kao što se u današnjem Beogradu i Beču na prvi pogled vidi da su preveliki i prekomplikovani za Srbiju i Austriju, da su pravljeni i baždareni za veće i komplikovanije zemlje, tako je i Kišovo delo preveliko za bilo koju *južnoslovensku* književnost. Ono pripada onom fantomu kojeg više nema ni na univerzitetskim katedrama

Nova američka izdanja *Bašte, pepela* i *Grobnice za Borisa Davidoviča* objavila je izdavačka kuća Dalkey Archive Press. Prijatelj mi je nedavno poklonio knjigu Andžeja Stasjuka *Fado* koju je ove godine objavio isti izdavač, a na engleski ju je s poljskog preveo Bil Džonston. Književnost je sudbina, volio je kazati Danilo Kiš, pa valjda nije slučajno da sam knjigu čitao ovih dana, uoči same dvadesete godišnjice Kišove smrti.

Jedno poglavlje *Fada* govori, naime, o sedamdesetoj godišnjici Kišovog rođenja i konferenciji koja je onomad tim povodom organizovana u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju, a na kojoj je učestvovao i Stasjuk. Poglavlje nosi naslov (prevodim ovdje engleski prevod poljskog naslova) *Poetika i pokolj*. U vrijeme održavanja konferencije o Kišu, u CZKD-u je trajala izložba fotografija o Srebrenici, a Stasjuk takav dekor smatra simbolički ispravnim za refleksiju o Kišovom djelu. Po vlastitoj mu često citiranoj sintagmi, Kiš je bio *poslednji jugoslovenski pisac*, a o znakovitosti njegove smrti neposredno prije krvavog raspada Jugoslavije napisane su već stranice i stranice.

NOBELOVA NAKNADA: Sedmicu dana uoči dvadesete godišnjice Kišove smrti objavljeno je kako je Nobelovu nagradu za književnost dobila Herta Miler. Novinski komentatori iz cijelog svijeta već su se raspisali kako je prigodno da o jubilarnoj (dvadesetoj) godišnjici rušenja komunizma u istočnoj Evropi, nagradu dobije autorka koja se proslavila kritikom komunističkog totalitarizma. Ima tu, međutim, nečeg indikativnijeg. Od početka ovog stoljeća, Nobelova nagrada za književnost kruži oko zemlje čiji je Kiš bio posljednji pisac: Jelinek, Kertes, Pamuk, a sada, evo, Herta Miler. Nagrade za Kertesa i Milerovu kao da su zapravo naknada za Nobela kojeg nije dobio Kiš. Ono o čemu njih dvoje pišu u svojim opusima, Kiš je u svom ispisao – sam. Ako dio početnog svjetskog uspjeha *Grobnice za Borisa Davidoviča* Kiš i duguje hladnoratovskoj konstelaciji, to ga je zapravo, dugoročno gledano, stavilo u pogrešan kontekst. Kiš, naime, nije politički pisac, u smislu u kojem se taj adjektiv uobičajeno upotrebljava.

METAFIZIČAR JUGOSLAVIJE: Ako je Horhe Luis Borhes bio *metafizičar Tlona*, Danilo Kiš je bio metafizičar Jugoslavije; prvi je metafizičar izmaštane zemlje, drugi bivših zemalja, nestalih svjetova i izgubljenih identiteta. Kao što se, recimo, u današnjem Beogradu i Beču na prvi pogled vidi da su preveliki i prekomplikovani za Srbiju i Austriju, da su pravljeni i baždareni za veće i komplikovanije zemlje, tako je i Kišovo djelo preveliko za bilo koju *južnoslovensku* književnost. Ono pripada onom fantomu kojeg više nema ni na univerzitetskim katedrama, fantomu *jugoslovenske* književnosti, one književnosti čije je *razdruživanje*, kako je primijetio Endru Vahtel, prethodilo političkom raspadu.

fusnotu, ili *Danilo Kiš, čovek koji se igra* (vratiću se na iskrenost, kao vrhovni estetski princip).

VESELA FUSNOTA ILI DVA PRIJATELJA: Dubrovačka kavana "Ekvinocij". Milan Milišić i Danilo Kiš u živom razgovoru. Kiš uzima od konobara "papir za račun" i piše "iz ruke" stihove za Milana M. pesmu *Natura Morte*: *A* l'horizon *jedna ptica* / *A u tanjuru hladna pizza./ Sunce zalazi, sjedim u shadow/ takvoj se sreći nisam nado;/ takvoj se nisam nadao sreći/ (evo stiže i batak pileći)/ Uskoro ću Herren und Damen, /prileći/ zauvijek/ pod ciklame(n)./ Amen.* I potpis Jean Slamni. Slamni je Milišićev prijatelj Ivan Slaming. I on već odavno, s Kišom i Milišićem u carstvu senki.

FUSNOTA U FUSNOTI: Kad smo se vratili *onaj* dan s Novog groblja (društvo živih prijatelja u strašnoj samoći) u Kišov stan, u ulici Miloša Pocerca br. 30: Milan Milišić stoji dugo u dovratku između Kišove radne sobe i hodnika. Stoji u plavo-zelenom mantilu i kaže mi, u poluglasu, da mu je tek sad jasno, kad smo svi na okupu, kakav je bio Kišov izbor prijatelja. I još kaže da je Danilo Kiš na *taj dan* postao norma i institucija. Onda smo se setili našeg profesora, sa svetske književnosti, Vojislava Đurića, Zeusa. On je ovako dočekivao klase novih studenata, i moju generaciju: "Ovu grupu je završio, kao prvi, i kao najbolji Danilo Kiš, a vi, vi se vidite..." Pa dobro, igra se košarka i posle Majkla Džordana, to kaže B.K. I kakva je radost profesora zbog otkrića, *jer nema otkrića lepšeg od srodstva*. A Kiš je tu bio majstor. Kakva su bila njegova oduševljenja, njegovi zanosi. Flober, Nabokov, Cvetajeva, Adi, Petri... i Bitef. Mislim da je godina 1982. i predstava *Mara Sad* i mladi glumci iz Kapošvara, i reditelj Janoš Ač. U finalu te predstave *onaj koji priča*, mlad glumac, u mantilu, na prosceniju drži umotanu ciglu u ruci. I grca, a tamo u dubini scene padaju veliki zastori i otkriva se panorama, lice Budimpešte. Budimpešta iz 1956. kada su Mađari grudima išli na ruske tenkove i 2000 mađarskih građana ostalo je na ulicama Budimpešte. Još su crveni pločnici na ulicama Pešte, i na trgovima, kao ruže. Osetio sam to na svojim stopalima. A mi, mi smo od šetnje napravili revoluciju, i od šetnje hrabrost.

Kakav je kermes napravio Kiš u Srpskoj kafani posle predstave iz Kapošvara. Kakva radost otkrića, kakva furija, radost kao zaraza, kao poplava. Tako smo sa Danilom Kišom postali (tako sam postao) deo te predstave *Mara Sad*. A Kapošvar simbol, šifra pravog pozorišta. Eh, kakva je to bila iskrenost glumaca. Ne, ne nisam zaboravio... Ali ima još jedna priča o Kišovoj radosti. Radost kao narcis, kao igra. Teško je odoleti, *pa onda odoli, pa onda odoleti ne možeš*. S jeseni 1993. Miroslav Karaulac doneo mi je rukopis Kišove pesme *Ja odavno senka* i komentar. M.K.: "Tražili smo, kako smo umeli, načina da od jezika iznudimo da kaže više nego što obično kazuje (okušavali se u raznim pesničkim žanrovima). Najrađe u domenu skarednog... Toga dana, negde krajem 60-ih, sastavljali smo žalopojku, smrću prerano odnetog pesnika, za dragom koju ostavlja. Nezadovoljan i suviše dešperatnim tonom koji mu se činio da izbija iz poslednjih strofa moga soneta, sa svojom pasijom da sve ispravlja, uzeo je da u njih unese nešto više vedrine. Ovo je ta Kišova vedrija varijanta pesnikovog lamenta za dragom, koji joj iz samog groba upućuje." Obavezno čitati uz Bahovu *Pasiju*, to je Fasbinderov fazon: *Ja odavno senka u kraljevstvu mraka / al se pitam dok prolaze sati / ko te sada drnda, ko te sada aka / ko te sada cima, ko te sada klati./ Dok godine idu prelazim u cveće / prelazim u trave i rastem u žitu,/ al se stalno pitam ko ti sada meće,/ ko te sada guzi, kome pušiš kitu,/ i tako ja ležim, senka krute smrti,/ a neko te vrti a neko te trti./ Moje mrtvo srce još jednako zebe/ jer znam sred žalosti što sa tebe kriči/ neko*

NESTVARNOST: Kad se danas govori o političkoj pozadini napada na *Grobnicu za Borisa Davidoviča*, kad se govori o Kišu kao antikomunističkom piscu i intelektualcu, često se implicitno sugerira da je Kiš bio nekakav borac za ono što se danas na našim stranama naziva demokratijom. Kiš je, međutim, bio svjestan onoga o čemu također Stasjuk piše u *Fadu*: provincijalizma zapadne Evrope zbog kojeg ona u istočnoj želi vidjeti samo kopiju sebe same, odnosno patološkog kozmopolitizma istočne Evrope za koju je život uvijek negdje drugdje, obično na Zapadu, dok ona sama tone u nestvarnost. U kratkim esejima pisanim pred kraj života i intervjuima datim u istom periodu Kiš zapravo često piše o zapadnom nerazumijevanju ili lažnom razumijevanju njega, njegovog opusa i njegovog svijeta.

DIM: Nakon što svom čitaocu kaže da je Kiš umro od raka pluća, Stasjuk dodaje kako posjeduje stotine njegovih fotografija, a kako Kiš na većini drži cigaretu. Zatim još kaže: Kad čitam Kišove knjige osjećam miris duhanskog dima. Kad je kao starac priređivao komplet svojih sabranih djela, Borhes je svojim mladalačkim zbirkama poezije pisao naknadne predgovore. Iz njih ispada da su među desetinama i stotinama mladalačkih pjesama postojale tek jedna ili dvije kojima je poslije nekoliko decenija bio zadovoljan. Tu spada ona pjesma o *čovjeku koji odmjerava vrijeme s pomoću cigara* jer *dim sivilom briše zviježđa nestvarnosti*, a *svijet je gomila tek blagih netačnosti*. I Kiš je odmjeravao vrijeme s pomoću cigare te mi se, makar mu je smrt bila *opsesivna tema*, doima skoro zazornim obilježavati činjenicu da je od njegove smrti protekao određeni konvencionalno mjeren vremenski interval. Neposredno nakon što je umro, jugoslovenska sekcija enciklopedije mrtvih ponovo se počela puniti ubrzanim tempom. Ljudi su ubijani; umirali su, kako se to kaže, prije nego im je došlo vrijeme. A vrijeme se u ratu i tjeskobi mjeri s pomoću cigara. Samo se dimom može skriti dim, samo zavjesa od dima može nakratko zakloniti pogled i sjećanje na sve što je otišlo u dim. Ostaje *pepeo* kao *gorki talog iskustva* i nostalgija za baštom koja je postala *bašta* tek sa naknadnom pameti, tek sa sviješću da se u vrtu sa stazama koje se račvaju može (moglo?) poći samo jednim putem. ×

MUHAREM BAZDULJ

će već tako snažno da ti zbiči/ da ćeš najzad reći: e, ovaj me jebe! Ovu sam pesmu objavio s jeseni 1993, na naslovnoj strani "Književnih novina" i to je bilo jedino pravo ozarenje u književnom životu Beograda, u javnom životu, te jeseni 1993.

Evo još, o iskrenosti, nisam zaboravio, i opet Molijer. On je uveo iskrenost kao vrhunski, kao prvi estetski princip. Ili melodrama kao vrhunska iskrenost: *Ko čovek od časti. Nikad ne izreći / reči koje neće iz srca poteći.* Kiš je najiskreniji pisac u našoj, u jugoslovenskoj književnosti u drugoj polovini dvadesetog veka. Iskrenost kao jezik, kao čudo. Iskrenost i *krvav trud* doveli su Kiša do čitkosti, do otmenosti stila. Iskrenost je tačnost. Kiš je najveću odgovornost u književnosti imao pred samim sobom. To je samurajska disciplina. Kiš nije kalkulisao, nije očijukao, nije mislio šta će reći ako, ako oni vide, možda oni ne bi dobro ovo, jer onda, ma sigurno će oni to uzeti za... Nije nikad mislio – posao, urednikovanje, profesura, lova, karijera, nagrada, putovanje. Kiš je bio apsolutno posvećen književnosti. Sve ili ništa, sve je uložio na svoj dar. Krleža u pismu Kišu iz 1973. godine kaže: "Vama dar nisu oprostili." A Krleža, jelte, zna šta je dar. Gospodo, bedne smrdibube. *Potpuna iskrenost moj dar je najveći,* opet Molijer. To je (i) Kiš – apsolutna iskrenost. I Molijerova oda Kišovoj moralnoj rigoroznosti: *Na drugim mestima nemamo potporu/ ni titule koje dugujemo dvoru, al' lišavajuć' se te prednosti skupe,/ ne moramo igrati ni ličnosti glupe,/ gutati svirepih uvreda stotinu,/ hvalit sonet tom i tom gospodinu,/ toj i toj gospođi odat poštovanje,/ naših markiza trpet mudrovanje*." Iskrenost kod Kiša prelazi u otmenost fraze, u otmenost zvuka.

Iskrenost (ni)je, ne mora biti autobiografskog porekla.

Evo u *Grobnici*... "Oprostite, Zina, i nosite me u svom srcu; to će biti bolno, kao nositi kamen u bubregu." E sad, zvuk iskrenosti iz priče *Dok mu bištu kosu*. Iskrenost koja mi je potrebna, ovde, u mom tekstu kao vazduh. Jer ovo jeste priča o ruži. O ruži, i o gladi, o ruži, i o gladi, i o plemstvu jednog dečaka: "Andi, ostani posle časa, rekla je gospođa Rigo, njegova učiteljica... Znači opet će morati da joj očisti kokošarnik... Sasušeni kokošiji izmet hvata mu se za jezik i ulazi mu u pluća... Mete i struže klečeći na kolenima. Kada više ne može da zadržava dah, podiže dva crepa sa krova i pomalja glavu. Njegova raščupana glava na dugom tankom vratu iznad kokošarnika liči na divlju pečurku... Olinjalu kratku metlu naslanja na ugao klozeta u dnu dvorišta, a izmet prosipa u ružičnjak. Jesen je, ruže se već krune. Bele se popadale latice na suvom lišću. Jedna jako crvena ruža bukti kao sunce na zalasku... Posle kuca (ne zamišlja; kuca) na staklena vrata. Otvara mu Atila, sin gopođe Rigo, njegov vršnjak... Postavljaju mu večeru u kuhinji. Na tanjiru čvarci, malo već sasušeni. U porcelanskoj beloj činiji – jabuke, rumene, jedna narandža.

On je gladan, ali ne može da jede, jer ga posmatraju. Prevrće u ustima masni zalogaj; premešta noge ispod stola. Ne vidi, ali zna – na betonu ostaje vlažan trag njegovih stopala. Biće mu krivo sutra, kada ogladni. Zažmuri – narandža liči na ružu... Gospođa Rigo stavlja mu u kesu čvarke koje nije mogao da pojede. I još mu daje jednu jabuku koju on, zbunjen, stavlja u njedra... A kod kuće, malo zatim: leži u krevetu potrbuške go, samo mu glava viri ispod jorgana. Njegova majka i Ana, njegova sestra bištu mu kosu. I šavove na košulji. I dok mu majka prebira po kosi, pucketajući noktima, njega savladava san, nagao kao nesvestica. Dolazi mu, ko zna zašto, da zaplače. Ali nema snage ni za to. Oseća samo miris u ovoj kući iz svog jastuka i dolazi mu u svest ona crvena ruža što se raspala u ružičnjaku... I to >>

je poslednje što može jasno da razabere... Kapci mu se zatvaraju, a san, poput nesvestice, naglo ga uljuljkuje. Još samo čuje, kao iz velike daljine, odnekud iz ružičnjaka glas svoje sestre Ane: Gle ti nje, gde se zavukla, prokletnica! Čak pod pazuho. Mislila je da je tu neće pronaći!"

RUŽA, BUDIMPEŠTA: Bazajući krajem septembra, gluvareći po Budimpešti, sa Žunjom i sa Jovanom video sam talase i talase turista a ispred poslastičarnice "Žerbo" svirao je Ciganin-patuljak 11. mađarsku rapsodiju Franca Lista. Ispred zdele za novac pisalo je da je taj patuljak-violinista iz loze Janoša Biharija, čuvenog violiniste... U kafani "Rustiko" videli smo kako Eduard Sam degustira vina: muškataljoš, harševelu, kišheđeški šardone, badočanjski rizling, šomloi olasrizling. Pa je Eduard Sam počeo da nazdravlja uz kiškereško što ne trpi samoću, đenđeško što starije to vatrenije, viljansko crno daje otmenost, seksardsko je za strastvenu ljubav... Na poljani, u Kišpeštu, gde su 1930. i neke igrala dva dečaka Ferenc Puškaš i Jožef Božik sada je, niklo đubrište (o dečacima, bratstvu po lopti, o jednoj utakmici, ujka Rudiju, lopti i kobasici, drugi put): Koštice od višnje kao vitamini/ zgužvani indigo sa šiframa/ muštikle požutelih prstiju/ Ptičiji skelet suncobran/ salvete na kojima je utisnuta posmrtna maska usana/... Lale, narcisi i gladiole/ krinovi koji daju đubrištu svečani izgled groblja/... Stare cipele koje polako postaju zelene kao trava/ dečiji crteži sunca i neba na koje kiša stavlja svoje potpise pretvarajući ih u remek dela/ drečeći omoti knjiga kao krvava materica muza poezije/ boce sa ustima mastiljavim kao usta osnovca/ marke crvene, žute, plave zelene/ marke žigosane kao stoka/ marke na kojima cveta cveće i reže lavovi/ marke sa pečatima gradova/ marke sa datumima kao na bocama s pasterizovanim mlekom kako bi đubrište bilo uvek sveže/ pisma pisana na kolenima u vozu/ pisma sa mandatima čuvenih hotela/... grozdovi jorgovana što se raspada veličanstveno kao izvađena pluća pušača/... Ruže / ruže koje divno pristaju đubrištu kao što pristaju i pesmi./... Ruže vezane žicom kao zločinci/... Ruže sa lišćem tako nalik na veštačke/ ruže zbog kojih sam se probudio u 3,30 noću kako ih ne bih do sutra zaboravio." I potpis ispod Đubrišta, Danilo Kiš Budimpešta 1966.

Tačno u 3.30 noću 24. septembra bio sam na recepciji hotela "Astorija" u Budimpešti. Na recepciji me sačeka J.K. iz sobe 444. Tačno

u 3.30 noću, 26. septembra probudio sam se u hotelu "Promenada", 506 u Vaci ulici. Sanjao sam ružu koju je pronašao jedan dečak u svom srcu. Bio je to onaj dečak što mu bištu kosu, Danijel Mali koji je napisao pesmu *Ruža: Saint-Exupéry* u Budimpešti 24. juna 1966. A zašto baš 24. juna, to znamo samo Ž. i ja. I nećemo to nikada nikome reći. Bio je to *onaj dečak* koji je napisao najlepše i najiskrenije stranice, na ovom jeziku, u drugoj polovini dvadesetog vek

SREĆAN TI NOV ZVUK, DANILO: Brodski kaže da je Marina Cvetajeva strašno iskren pesnik, "možda i najiskreniji u istoriji ruske poezije". I da je njena poema Novogodišnja, napisana na vest o smrti Rilkea, najbolja pesma ruske poezije u dvadesetom veku. U svakoj pesmi "Povodom smrti..." nekog postoji nešto od autoportreta pesnika. Novogodišnja je neprevodiva pesma. Gotovo je nemoguće snaći se u lavirintu zvučnih aluzija, korenskih rima, opkoračenja (opkoračenje kao autograf – kao otisak prsta Cvetajeve), cezura, krnjih stopa. "Prezasićen akcentima harmonični stih Cvetajeve je nepredvidiv", kaže Brodski. I baš zbog toga što je nemoguće prevesti Novogodišnju Kiš se i latio tog posla i prepevao Novogodišnju, zbog naklonosti i bratstva po sluhu, i zato što je znao, i ja znam, da se Cvetajeva zagledala u Kiša i volela kako on (Danijel Mali) peva jednu katoličku božićnu pesmu. Danijel Mali ili Luiđi Fernani.

Novogodišnja je ispovest i pismo. I prepev *Novogodišnje* je poezija najvišeg reda i jedna od najlepših pesama napisanih na ovom jeziku, i ispovest i pismo. I nekrolog Andija Sama (u njega je imao najviše poverenja) Danilu Kišu jer: *Ako si ti, ako se takvo oko ugaslo, smračilo / Znači život nije život, smrt nije smrt. Znači/ (Smračuje se: shvatiću kad se sretnemo – uspeće/ Nema ni života ni smrti – već nešto treće, Novo.* Jer: *Gde ti* jesi *i stih* jeste *tu:/ Sâm i jesi stih!*"

I zato srećan ti nov sluh i novi zvuk, Danilo. Srećan ti dvadeseti rođendan.

P.S. U kafani "Njujork", Eržebet ulica, 26. septembra ove godine videli smo Eduarda Sama sa jednim dečakom, a u srcu, srcu tog dečaka ruža koja bukti. Čuo sam kako Andi Sam poručuje badočanjsko vino, a Eduard Sam tokai furnit. Original iz sela Disnoko. U Eržebet ulici kupio sam kod cvećarke Hananke, ružu. I doneli smo je u Beograd. Evo je na stolu, i slušam kako peva Danijel Mali, Danilo Kiš: *Još Koke nije legla, još joj gori svića... i pesmu to što na srcu u menja.*

15. oktobar 2009.

Kulturni centar Beograda, organizator Oktobarskog salona, poziva Vas na okrugli sto sa temom

KRITIKA OKTOBARSKOG SALONA
Kako, šta i zašto je baš tako, a ne nekako drugačije, pisano tokom 50 godina

Foaje Dvorane Kulturnog centra Beograda, Kolarčeva 6
četvrtak, 15. oktobar od 11 do 15 sati

U razgovoru učestvuju likovni kritičari, teoretičari i istoričari umetnosti, umetnici, profesori, novinari i svi drugi koji imaju (ili misle da imaju) šta da kažu o ovoj temi. Moderatori razgovora su priređivači knjige *Pažnja – kritika!?* - Aleksandra Mirčić, Gordana Dobrić, Aleksandra Estela Bjelica Mladenović i Radonja Leposavić (urednik).
Knjigu je izdao Kulturni centar Beograda povodom 50. godina Oktobarskog salona.

Osnivač i pokrovitelj: Београд www.beograd.org.rs
Organizator: КУЛТУРНИ ЦЕНТАР БЕОГРАДА
Uz podršku: MIC IC

Uloga đavola u srpskoj tranziciji

"Većina domaćih reditelja koji su u komisijama za dodelu sredstava, pogotovo onih mlađih (takozvani pajkićevci), uopšte ne poznaje evropski film i ne priznaje ništa osim takozvanog žanrovskog filma. To je neka teorija koju favorizuje nekolicina profesora na Fakultetu dramskih umetnosti i tako vaspitava desetine generacija. To je kao kad biste studirali književnost na delima Mir Jam i Dena Brauna, a podsmevali se Andriću i Šekspiru. E, to jeste pravi horor"

VLADIMIR PASKALJEVIĆ je reditelj i scenarista filma *Đavolja varoš*, premijerno prikazanog prošle nedelje u Beogradu. *Đavolja varoš* je Paskaljevićev debitantski film. Pričama o dve devojčice – siromašnoj i bogatoj, njihovim majkama – kućnoj pomoćnici i vlasnici bordela, ludom taksisti, bogatom tinejdžeru, nezaposlenom mladom ocu, povratniku iz inostranstva, neostvarenom reditelju... Vladimir Paskaljević priča o bogatima i siromašnima, o zatupljenosti, o osveti, agresiji i sličnim stvarima današnje svakodnevne Srbije.

"VREME": Naslov vašeg filma je metafora. S obzirom na to da se radnja dešava u Beogradu, odnosno šire gledano – u Srbiji, vi nedvosmisleno kažete da svi mi živimo u "đavoljoj varoši".

VLADIMIR PASKALJEVIĆ: Jedan od mojih likova planira da "izvaćari" vlast za novac praveći film o Đavoljoj varoši koja je sada postala važan nacionalni projekat, što mi se učinilo kao sasvim dobar naslov koji objedinjuje sve priče. Jer, kažu da je Đavolov glavni cilj da nas ubedi da verujemo da je ono što činimo u stvari dobro. S obzirom da svi moji likovi veruju da rade pravu stvar, i s obzirom da su svi napisani na osnovu istinitih priča ili događaja, nije teško zaključiti odgovor na vaše pitanje.

U pres materijalu o filmu piše da ste, u većini slučajeva, vi bili svedok tih priča. Koje su to scene?

To su bukvalno sve scene, osim orgija na brodu. Nije to ništa čudno, svi mi znamo po nekoliko interesantnih i neverovatnih priča koje bi mogle da uđu u film. Život sâm je često najbolji pisac, ja sam samo odabrao priče koje odražavaju vreme u kom živimo. Na primer, u priči o taksisti su dve priče iz života. Jednom mi je neki taksista tokom vožnje pričao svakakve priče o sebi, da bi me na kraju izvređao zato što nisam imao sitan novac da platim vožnju. Druga priča se desila u liftu jednog beogradskog hotela, pred sam početak rata, početak *događanja naroda* i svega toga. Vozio sam se sa ocem, i neko se zapitao šta će biti ako počne građanski rat. Čovek koji je upravljao liftom je prokomentarisao: "Samo neka krene, ja sam sastavio svoje liste!" Ispostavilo se da su na tim listama svi ljudi koji su mu se ikada u životu zamerili, pa sad on jedva čeka rat da može nekažnjeno da im se osveti. "Pazi da i ti ne dođeš na neku takvu listu", sećam se, odgovorio mu je moj otac, što se ovome, naravno, nikako nije dopalo. Kasnije sam čitao da su ljudi čekali i po 20 godina da se osvete zbog, recimo, jednog šamara. Priča je bila toliko i smešna i tužna i genijalna da sam je zapamtio za ceo život. Nije čudo što je uloga odmah zainteresovala Lazara Ristovskog koji je za nju dobio Gran pri u Nišu.

Da li će dokumentarna nota u vašem filmu uspeti da se izbori sa komercijalnim hororima, trilerima, lakim komedijama – omiljenim žanrovima među vašim kolegama poslednjih godina?

Generalno, kod nas ne postoji komercijalni film. Kakav je to komercijalni film koji zaradi deset puta manje od uloženog? I kakav je to komercijalni projekat koji mora da uzme bespovratnu dotaciju od države da bi se snimio, projekat u kome država učestvuje sa sto odsto u njegovom budžetu?! To je običan gubitak! A zašto tako nešto, nešto što nema kulturno-umetničku vrednost, mora da košta državu? U većini zemalja u kojima film potpomaže država reditelji su se izborili da to bude film koji je društveno angažovan i govori o nekim relevantnim temama koje obrazuju narod, i skreću pažnju na nešto humano i plemenito. Jer đavo se već sam postara da procvetaju rialiti šoui, sapunske opere, trileri, horori i sve ono što anestezira široke slojeve, što uvek odgovara onima koji su na vlasti. Pa i nasilje na ulicama Beograda je dobrim delom proizvod nekontrolisane konzumentske kulture u kojoj se sve vrednuje isključivo novcem i koja nema nikakav antiteg. Kako se to uredilo u nekim drugim zemljama, tako bi trebalo i kod nas. Ali, to se ovde neće skoro desiti jer većina domaćih reditelja koji su u komisijama za dodelu sredstava, pogotovo onih mlađih (takozvani 'pajkićevci'), uopšte ne poznaje evropski film i ne priznaje ništa osim takozvanog žanrovskog filma. To je neka teorija koju favorizuje nekolicina profesora na Fakultetu dramskih umetnosti i tako vaspitava desetine generacija. Sramota je da ja za četiri godine studija nisam na FDU-u odgledao skoro nijedan film Fasbindera, Antonionija, Tarkovskog, Felinija, Bergmana, De Sike, Formana ili Viskontija! To je kao kad biste >>

ALEKSANDAR ANDIĆ

studirali književnost na delima Mir Jam i Dena Brauna, a podsmevali se Andriću i Šekspiru. E, to jeste pravi horor.

U filmu, vi ste jasno opredeljeni protiv bogatih, konkretno: protiv bogatih koji su bogatstvo stekli na nepošten način. Namera vam je da vaš film svima nama bude "prst u oko". Da li je moguće da verujete da film, umetnost uopšte, može da podstakne promene?

Naravno da verujem! Znamo da jedan novinski članak može da promeni istoriju. Svaka vrsta angažovanja može da utiče na svest ljudi.

Likovi u filmu Viktor i Filomen ceo dan piju pivo obuzeti televizijskim prenosom teniskih mečeva, radnici na građevini gledaju tenis a ne rade, Zorku više zanima da li je Jelena Janković savladala protivnicu nego ćerkin problem... Da li treba shvatiti da su televizija i tenis droga za narod?

Tenis sam po sebi ne može da bude droga za narod, to je sport koji kao nijedan drugi razvija individualizam. Ali, samo mali broj dece može da ga trenira, većina može samo da posmatra. Ljudi ga rado gledaju, pogotovo zato što smo sad u tome uspešni. Tenis je i simbol srednje klase, koja u Srbiji više ne postoji, i kao takav bio mi je zgodan da njime potenciram sve naše paradokse – zato je neka vrsta lajtmotiva ovog filma.

Ilija je pobegao u sveštenike, Viktor i Filomen su izgubili tlo pod nogama... Ima se utisak da su vaši ženski likovi spremniji od muških da se snađu u životu. Da li i privatno tako mislite?

Možda se stiče takav utisak iz filma, ali ja ne mislim tako: prostitucija i udavanje zbog pasoša ili materijalne sigurnosti – načini kojima pribegnu neki ženski likovi iz mog filma da bi zaradili, podjednako su besmisleni kao i bežanje u ispijanje piva i gledanje televizije. Možda se stiče utisak da su žene u mom filmu sposobnije zato što... U Petoj beogradskoj gimnaziji koju sam završio, od nas 39 u odeljenju bilo je nas trojica momaka. Zato ja danas imam više ženskih prijatelja nego muških, više slušam o životnim problemima iz ženskog ugla: kako nalaze posao, šta rade da bi ga zadržale. Možda sam eto zato ženskim likovima u filmu ulio veću emociju, mada ja mislim da nisam. Ali, o tome ne vredi polemisati.

Da li znate zašto vam Ministarstvo kulture nije pomoglo da snimite film? Da li je neko iz Ministarstva bio na premijeri, kakvi su im utisci?

Od Ministarstva nisam ni tražio novac jer kad sam snimao film konkursa nije ni bilo, a komisija Gradskog sekretarijata za kulturu grada Beograda, kojoj je predsedavao Miroslav Momčilović, odbila me je – pretpostavljam da im se nije svideo tekst. Ne znam ko je od zvaničnika bio na premijeri, bila je prilična gužva, pa ih nisam video. Ja sam ih sve pozvao.

Posle premijere ići ćete na nove festivale. S pozicije nekog ko je snimio film bez državne pomoći, kako se osećate kad u novinama pročitate da je "naš film *Đavolja varoš* izabran" za taj-i-taj festival?

Ići ću na još oko dvadeset festivala, od čega su dva velika, Roterdam i Palm Springs. Priznajem da se osećam prilično ponosno što sam dotle dogurao, s obzirom da sam u trku krenuo sa velikim finansijskim zaostatkom u odnosu na one koji su imali tu pomoć. Stoga smatram da sada imam pravo da postavim pitanje kredibiliteta i kriterijuma svih tih komisija za dodelu sredstava. Gde su sada svi ti filmovi kojima su njihovi članovi dali podršku? Koji su uspeh postigli ti filmovi, ako su uopšte završeni?! Snimanje većine njih nije ni počelo, iako je prošlo više od godinu i po dana od završetka gradskog konkursa!?

Bioskopska publika jedva da postoji. Da li znate neki recept za ovu boljku?

Pa, evo, otvoreni su multipleks bioskopi, imamo nove sale, potrebno je vreme da se ljudi opet naviknu na takvu vrstu izlazaka i ja mislim da će se to desiti ove jeseni. Zatim, treba energično skloniti pirateriju sa ulica, nigde u Evropi to nije tako otvoreno: na glavnoj ulici, pa još tezga. Piraterija je bila veliki blam za Beograd za vreme Univerzijade, samo to niko ne pominje. Od piraterije osrednje živi dvadesetak porodica, a od legalne distribucije i produkcije moglo bi dobro da živi dve hiljade porodica, kao što je bilo nekad. Potreban je naravno i dobar zakon o filmu, kao i precizan plan kako oživeti produkciju i distribuciju.

Izjavili ste da je film u Srbiji finansijski rizik. Zašto se ne bavite nečim manje rizičnim?

Ja sam jednostavno zaljubljenik u film – eto zato. ×

SONJA ĆIRIĆ

Gušt, merak i slutnja strahote

Nedavno reizdani album dvojica su velikih kantautora snimila bez prevelikih pretenzija, i kao svojevrstan uzajamni omaž

Onda ću biti heroj tvoj
Za naše vječne sate
Otirač, sjena tvoga psa
I bit' ću vješalica, posuda za djecu
Kava u postelji i ljubavnik sa dna

(*Čekaj me*; autor: Predin; preveo: Dedić)

Februara i marta godine hiljadu devetsto osamdeset i devete oni koji su bili zatočeni iza berlinskog i srodnih zidova spremali su se da ih preskoče, a potom i da ih sruše. Za one sa spoljne, slobodne strane Zida bila je to godina trijumfa vere da je sloboda vrednost po sebi, i da ni ostale ne vrede mnogo bez nje. Svako je, kad pogledaš, imao razloga, makar i varljivih, da veruje da je godina 1989. prva u nizu boljih, srećnijih i slobodnijih životnih sezona. No, za nas, ovdašnje, biće to nešto posve drugo i drugačije, biće to tek čudesna i dekadentna lepota jednog sumraka: Poslednja Stvarno Mirna Godina. Poslednja pre ratova? Naravno, ali i poslednja nakon ratova: ko jednom izgubi mir, neće ga povratiti nikada, ili ne barem dok ne nestane ono što je miru presudilo; a to ovde neće nestati još dugo.

Arsen Dedić i Zoran Predin imaće tih meseci te godine pametnija posla od istorijskih lamentacija: u studiju Tivoli u Ljubljani snimaće zajednički album *Svjedoci priče* (ili, tačnije, *Svjedoci – Priče*; "priče" su, naime, svedoci na slovenačkom), i ta će ploča, među ostalima, staviti prirodnu – a opet *zloslutnu* – tačku ne samo na osamdesete, nego valjda i na sve ono što smo do tada poznavali kao najbolju i najplemenitiju stranu južnoslovenske civilizacije, i vaskolikog moderniteta u njoj. Jer, Majstori Koljači – kao živopisna balkanska varijanta Vagnerovih likova – već su naveliko oštrili noževe da nam presude svima, kako već kome stignu. Samo se tako, uostalom, samo jednom makar i nejasnom *slutnjom strahote*, može objasniti zašto se ovaj album završava onako kako se završava. Ipak, valja ići redom.

Nedavno reizdani album *Svjedoci – Priče* (Diskoton 1989; Dallas records 2009) dvojica su velikih kantautora snimila, reklo bi se, bez prevelikih pretenzija, ponajpre kao akt čistog gušta & meraka, a i – zakaj pa ne? – kao neku vrstu uzajamnog omaža. Iz te se dobrodošle opuštenosti izrodilo pregršt zanimljivih, lepih, gdegde baš otkrivalačkih novih čitanja starih pesama, i to sveunakrst: na ovoj ploči, naime, Dedić peva Dedića (*Kantautor*; u saradnji s Predinom, *Kartonski kofer*, *Sandra 1989* te *Oteto iz tmine*, na tekst Jakše Fiamenga), Predin peva Predina (*Naj ti poljub nariše ustnice*), Dedić peva i prevodi Predina (*Čakaj me*, alias *Čekaj me*), Predin peva Dedića (*Balada o prolaznosti*), zajedno pevaju stari Robežnikov šlager *Pegasto dekle*, te im se na koncu, u katarzičnoj *Domovini*, bolno moćnim glasom pridružuje Bora Đorđević, čovek čijem ćemo glasu tada poslednji put verovati, koji će tada i tamo poslednji put pevati za nas, a ne *protiv* nas.

Kako sve to zvuči dvadeset godina posle? Arsen svoje pesme diskretno "prepevava", u osnovi varirajući dobro poznato, ali bitno rearanžirano. Više od toga nije ni potrebno, jer nema nikakve vajde od *preterano kreativne* "destrukcije" sopstvenih pesama, koja ponajčešće nije ništa drugo doli autorski egzibicionizam. Predin bitno "umiruje" *Naj ti poljub nariše ustnice*, pesmu koja je tako veličanstvena i nedodirljiva – nije preterano reći da je to jedna od najboljih ljubavnih pesama ikada otpevanih na južnoslovenskim jezicima – da je valjda ni Rambo Amadeus ne bi uspešno "demontirao", a kamoli ovaj šmekerski džezerski štimung, kojem zapravo fali samo jedno: onaj visoki emotivni tonus izvorne verzije, sa albuma *Na svoji strani* (1986), poslednjeg bezostatnog remek-dela *Lačnog Franza*. A *Pegasto dekle* u ona sam doba nekako uvek preskakao, činilo mi se da je pomalo zalutala na ovu ploču; sada mi, međutim, zvuči kao pametno odabrana posveta jednom još sasvim nevinom pop-senzibilitetu.

Na kraju dolazimo do toga da su vrhunci ovog albuma pesme u kojima Dedić i Predin pevaju jedan drugoga. Zoran Predin u očaravajućem kontemplativno-lirskom maniru interpretira Dedićevu pesmu o onome što smo mislili da ćemo biti, i o onome što smo postali i ostali... Sve vreme, pripominje Arsen gorkasto, misleći da je to "tek privremeno stanje". Dedić, pak, po(srbo)hrvaćuje predivnu *Čakaj me* tako da od nje ne oduzima baš ništa što joj je imanentno, na drugoj je strani prirodno "prisvajajući", uklapajući je u svoj svet. Uostalom, u teoriji, mogao je i bilo koji drugi veliki autor, dakle i Dedić, da napiše ovu pesmu; mada zapravo nije mogao: *Čakaj me*, intimna himna čekača i čekanih – nekada i kroz ceo život – jedan je od vrhunaca Zorana Predina kao izuzetnog lirika koji pankersku žestinu spaja sa (pra)slovenskom mekoćom onako kako to niko drugi ne ume i ne može. A na koncu – *Domovina*, tri minuta i šesnaest sekundi rekvijema za "poslednju mladost u Jugoslaviji". I o njoj više ni reči. Naša Domovina, uostalom, odavno stanuje samo u toj i nekim drugim pesmama, i tamo joj je najbolje. Jer naša Domovina i nije država – teško da je to ikada i bila – nego je *stanje duše*. A oni što misle da su im države domovine, e oni već imaju neke svoje pesme, one koje su najzgodnije za urlanje.

U šta nam je prošlo ovih dvadeset godina između *Svjedoka* i *Priča*? Kao i sve što smo kadgod zaturili i odbacili, pa nam se najedared vraća, tako nas i ovaj album podseća na sebe same iz vremena kada smo bili bolji od onoga što ćemo postati, bolji makar i samo zato jer je sve nekako tek trebalo da nam se dogodi. Nakon svega događenog što se nikada nije smelo desiti, i svega nedogođenog čega je moralo da bude, preostaju ti još ovi glasovi, koji kažu: *čekaj me* i *čakaj me*. Ti glasovi otključavaju vrata za jedan svet u kojem i dalje stanuješ onakav kakav bi bio, da si bio. A ako ni u njih više ne veruješ, ima li te još i ko si ti uopšte? ×

TEOFIL PANČIĆ

MLADI SRPSKI PISCI U ZAGREBU

Zagrebačka nezavisna knjižara Booksa organizovala je petu po redu Reviju malih književnosti, ovaj put posvećenu mlađoj srpskoj književnosti. Po propozicijama ovog festivala, na njemu učestvuju pisci do 40 godina starosti, koji nemaju objavljenu knjigu u Hrvatskoj. Od 6. do 9. oktobra 2009. u prostorijama Bookse u Zagrebu, a sledećeg dana u Rijeci, Zadru i Dubrovniku, publici, novinarima i kolegama svoje radove su čitali i sa radoznalcima razgovarali Borivoje Adašević, Daniel Kovač, Andrija

Matić, Dragana Mladenović, Oto Oltvanji, Srđan Papić, Srđan V. Tešin i Dana Todorović, pisci koje je za ovu priliku izabrao selektor Teofil Pančić, književni kritičar "Vremena".

Ovogodišnju Reviju podržali su Gradski ured za kulturu grada Zagreba, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva i Srpsko kulturno društvo Prosvjeta. ×

K. R.

>> tv manijak >

PIŠE: DRAGAN ILIĆ

Žena sa tri sise

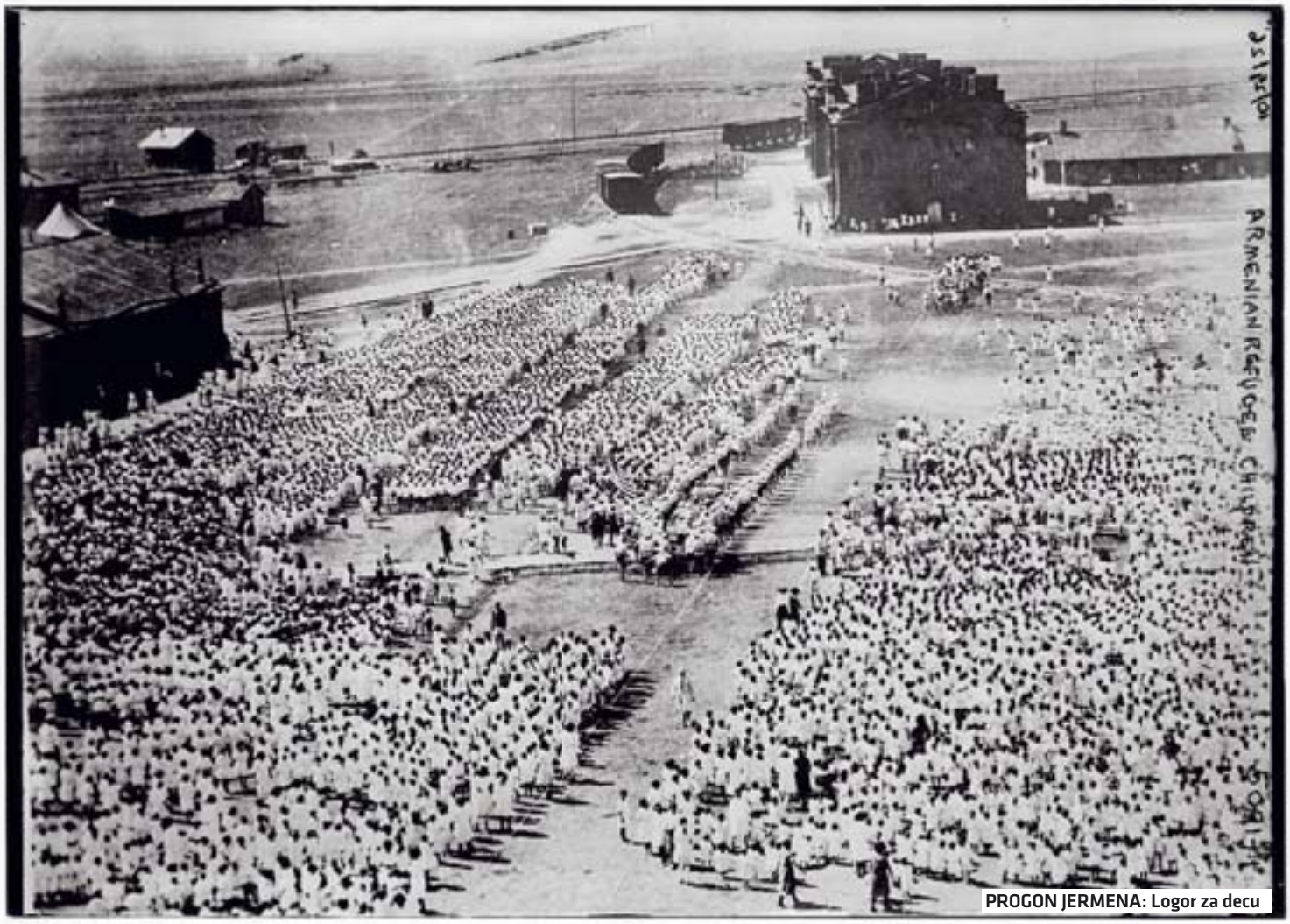
Televizija je baš kao i Srbija – prostor koji obeležavaju kontradiktornosti. Postmoderno društvo, a naročito njegov omiljeni medij (televizija), bez velike griže savesti spaja nespojivo. Kao u filmu Saše Petrovića ***Biće skoro propast sveta*** – televizija postaje nalik šefu vašarskog cirkusa, gde se "cenjenoj publici" za pet banki prikazuju svetska čuda. Tada onaj Ciga sa zlatnim zubom prikaže narodu (da ne kažem pretplatnicima) **brkatu ženu Jolandu i njenog muža Pitera**. Onda kreće moj omiljeni deo, kada šef cirkusa zamoli Jolandu da "cenjenoj publici" pokaže sisu da bi skepticima dokazala da je zaista žensko.

To je danas televizija – **brkata, patuljasta žena, koja će vam za pet banki pokazati sisu**. Naravno, čim se performans završio, cenjenu publiku su najurili napolje, jer ulazi sledeća grupa. Protekle nedelje, bar u tri navrata, i ja sam prisustvovao takvim tv-mirakulima.

Prvi put sam se tako osetio pre i posle f**udbalske utakmice sa Rumunijom.** Nije mi đavo dao mira da gledam samo utakmicu, bez tv-uvoda i pogovora. Prenos je zamišljen kao spektakl. Na stadionu je zaista bilo mnogo očeva koji su poveli decu. Pre meča smo gledali besomučno ponavljanje poziva na utakmicu, koje je pokazivalo – **kako ne treba da se navija.** Ukoliko želite da stadione očistite od huligana i nasilja, navijači se u reklamama ne mogu prikazivati kao fanatici, koji gube razum kad padne gol. Nema potrebe da se svaka utakmica simbolički predstavlja kao metafora rata – što se u Hrvatskoj, recimo, prikazuje pokličom "U boj za narod svoj", a u Srbiji "Maršom na Drinu". Kakve veze ima zapadna granica Srbije sa fudbalom? Verovali ili ne – reklama za normalno navijanje kod nas se pojavljuje samo u reklami za prašak – gde cela porodica navija za sina i kada on puca na pogrešan gol, ili žešće uprlja dres. No, utakmica je bila fenomenalna, svi smo uživali, a **Antić i momci su zaslužili sve pohvale**. Tu bi normalno bio kraj – ali sam shvatio da **gde prestaje fudbal, počinje RTS,** pa smo ekspresno uleteli u ložu, pa nam je predsednik Tadić uživo održao kvazispontan govor i na kraju se ipak setio da čestita. Kao nekada na RTS-u, kada bi u poslednjim sekundama svake utakmice gde smo pobedili – komentator počinje da nabraja telegrame od Slobe, pa posle od Koštuna. Posle su u svečanoj loži otvarali i pili šampanjac, a neki zlobnici su primetili da je to u suprotnosti sa propisima o unošenju alkohola na sportska nadmetanja. To je dakle **famozno srpsko – treće poluvreme.**

Drugi put je Jolanda pokazala sisu cenjenoj publici kada je komisija za dodelu **Nobelove nagrade za mir** odlučila da ove godine nagradu dobije **Barak Obama.** On se takođe iznenadio, ali je bio bar toliko uljudan da prizna kako smatra da "nije učinio dovoljno da bi bio tako nagrađen". Neki drugi zlobnici su primetili da je posle obraćanja novinarima u dvorištu Bele kuće otišao na sastanak Nacionalnog saveta za bezbednost **da bi razmotrio dalji tok rata u Avganistanu**. Iz mira u rat i obratno. Ne pada mi na pamet da bistrim svetsku politiku ili diskutujem o laureatima Nobelove nagrade, govorim samo o jednom osećanju neprekidne kontradikcije koju televizija savršeno prenosi. Televizija ne preispituje apsurd – ona ga savršeno servira publici bez griže savesti. Pošto je Barak Obama svetska medijska ikona – poput, recimo, Madone – kontradikcija postaje moćno oruđe. Nešto poput bezgrešnog začeća.

Na kraju je Jolanda "cenjenoj publici" pokazala i više nego što je publika bila u stanju da podnese. Rialiti programi su često izloženi kritici kao "prazni", ili "zatupljujući". Iste večeri – na Studiju B, u emisiji Velje Pavlovića gostovao je pisac, lekar i bivši panker **dr Goran Milašinović**. Govorilo se između ostalog o zabludama, energiji i nasleđu Novog talasa i osamdesetih godina u ex-YU. Posle emisije sam poželeo da pročitam Goranove knjige. Paralelno sam gledao i TV Pink. Tamo su u rialiti programu **"Farma"** ukućani sedeli za astalom, krkali kao na Brojgelovim slikama i punih usta i masnih ruku podvriskivali uz EKV i pesmu "Ti si sav moj bol". I ovde i u Hrvatskoj, među ukućanima su bile neke od vedeta Novog talasa iz osamdesetih. Opet ponavljam – nemam ništa protiv narodnog veselja, **nek pokaže Jolanda i brkove i sise**, ali ovde je potrošena čitava dekada (devedesetih) da se u medijima, kulturi i identitetima definiše i podeli urbano i ruralno, rok i turbo folk, a pokazalo se da je to sve deo jednog univerzalnog cirkusa i vašara. Naravno, uvek ima izuzetaka, ali njih nećete videti na televiziji, osim kad ne zalutaju na **23. sprat Beograđanke.** ×

PROGON JERMENA: Logor za decu

JERMENIJA: ISTORIJSKI SPORAZUM SA TURSKOM

U SENCI POGROMA

Turski izvori priznaju da je u toku "nesrećnih i tragičnih događaja" za vreme Prvog svetskog rata život izgubilo do 300.000 Jermena, jermenski izvori govore o milion i po žrtava i tvrde da je izvršen genocid. Kako bi normalizovale odnose, dve susedne zemlje dogovorile su se da se na državnom nivou uzdržavaju od istorijskih ocena

Jermenija je istorijski gledano poznata preko 2700 godina. Zemlja je planinska, 90 odsto njene teritorije na jugoistoku Kavkaza nalazi se na više od 1000 metara nadmorske visine. Danas tu živi oko tri miliona ljudi, 98 odsto su Jermeni. Jermenija je prva na svetu hrišćanstvo proglasila državnom verom. Dogodilo se to u vreme kralja Tiridata III – na latinskom se njegovo ime pisalo Tiridates, jermenski se izgovara Trdat. Rođen je oko 280. godine nove ere. Izgnan iz svoje zemlje, stekao je grčko-rimsko vaspitanje, učestvovao na olimpijadi, borio se kao vojskovođa pod carem Dioklecijanom zajedno sa njegovim zetom, Galerijem, upoznao se i drugovao sa Konstantinom, posle prozvanim Konstantinom Velikim.

Krstio ga je rođak Gregor – koji je posle toga proglašen svetim Gregorom Lusarovićem – Iluminatorom, što znači, Prosvetljivačem – verovatno 302. godine. O njima postoje brojne legende, ali bitna je istorijska činjenica da je Jermenija već na samom početku IV veka hrišćanska zajednica. Niko danas ne može da utvrdi da li je Tiridat III predosetio da će Rimska imperija pod Konstantinom Velikim krenuti tim putem, ili se Konstantin ugledao na malu zemlju.

Ta najstarija varijanta hrišćanstva se danas obično naziva jermenskom ili

gregorijanskom crkvom. Njen duhovni poglavar – njegova formalna titula je katolikos – svoje sedište ima u manastiru Ečmiadzinu u Jermeniji. Za laika gregorijanska liturgija sličnija je pravoslavnoj, nego rimokatoličkoj – u svakom slučaju je posebna i veoma stara.

GUBITAK SAMOSTALNOSTI: Pod Konstantinom Velikim Jermenija ima donekle vazalski odnos prema Rimskoj imperiji, ali i prilično samostalnost, koju donekle gubi zbog rimskih ratova sa Persijom, a definitivno posle velikog poraza cara Julijana i njegovog neposrednog naslednika, cara Jovijana, jedinog rimskog imperatora rođenog u Singidunumu, današnjem Beogradu.

Arapi prodiru u krajeve naseljene Jermenima u VII veku, a deo Otomanske imperije postaju od XI sve do XX veka. Sve to vreme jezgro stanovništva ostaje verno hrišćanstvu, kako ga je propovedao sveti Gregor.

Posle rusko-turskog rata, koji je trajao od 1828. do 1829. godine, istočni deo Jermenije pripada Rusiji, a posle Sanstefanskog mira 1878. godine Turska je primorana da veći deo teritorija nastanjen jermenskom populacijom ustupi Jermeniji. Otada sve češće dolazi i do sukoba između zemalja regiona zbog zapadne Jermenije kao sastavnog dela pravoslavne Rusije, u kojoj posebnost gregorijanskog rituala toliko ne pada u oči, i istočnog dela, jermenske dijaspore u muslimanskoj zemlji, Otomanskoj imperiji, današnjoj Turskoj.

JERMENSKA ŠTAMPARIJA U BEČU: Mnogi Jermeni spas traže u Persiji ili Evropi, ali ne napuštaju svoju veru. Kaluđerski red gregorijanske crkve mehitarista osnovan u XVIII veku u Italiji. Svoje ime dobio je po svetom Mehitaru (1676–1717), koji je, vrativši se sa velikog puta u Jermeniju, donekle prilagodio ispovedanje svoje vere zapadnim običajima. Pošto se veća grupa Jermena – mehitarista iz Trsta – preselila u Beč, carica Marija Terezija im je podarila privilegiju da osnuju štampariju. Protiv toga su se pobunile sve građanske štamparije u Austriji, jer su – kao što će se pokazati, s pravom – u tome videle za sebe opasnu konkurenciju.

Tek 1818. tadašnji glavni cenzor Austro-Ugarske pod Meternihom i direktor Nacionalne biblioteke Carstva, Slovenac Jernej Kopitar, pribavlja štampariji sva prava, koja će ona iskoristiti da nabavi slogove za originalna pisma 41 jezika.

Među prvima je štampala dela Kopitarovog štićenika, Vuka Stefanovića Karadžića iz Srbije, za koja je izlila slova po njegovoj ideji. Tako su zahvaljujući jermenskim kaluđerima štampani *Vukov rječnik*, njegove zbirke narodnih pesama, njegov prevod *Novog zaveta*, a nešto kasnije, 1847. godine i *Gorski vijenac* pod neposrednim nadzorom autora, Petra Petrovića Njegoša.

Štamparija je aktivno sa ručnim slogom radila sve do 1999. godine. Nešto pre toga ponudila je na prodaju stara olovna slova raznih azbuka, pored ostalog i prve Vukove srpske ćirilice. Srbija nije našla za potrebno da relativno jeftino otkupi taj slog, koji bi za mnoge poznavaoce imao vrednost relikvije, tako da je pretopljen u olovo i prodat kao sirovina.

POGROMI U XIX VEKU: U drugoj polovini XIX veka dolazi do teških napada na jermensko stanovništvo u Turskoj, koje je vekovima pristojno opstajalo zahvaljujući relativnoj toleranciji. Jermeni su kao hrišćani, doduše, bili raja, "nevernici", Turci, naravno, gospodari, ali inače su im životi, pa i verska sloboda bili osigurani. Mržnja se javila pre svega zbog toga što sve više Jermena uči, putuje, prima novčanu i svaku drugu pomoć od drugih Jermena širom sveta. Sve je više bogatih i obrazovanih Jermena u Turskoj, a to bode oči siromašnim susedima, koji više nisu gospoda. Očigledna je sličnost sa položajem Jevreja u mnogim evropskim zemljama.

Osećajući sve veću opasnost, Jermeni se obraćaju Berlinskom kongresu velesila 1878. godine i mole za autonomiju. Njihova delegacija ne dobija dozvolu čak ni da govori pred Kongresom, nemački kancelar Bizmark odbija da je primi, svejedno se u rezoluciji nalaže Turskoj da se pobrine za reforme u delovima zemlje nastanjenim Jermenima.

Ta rezolucija je kontraproduktivna. Sultan Abdul Hamid II ne samo da dozvoljava nego i podstrekava ubijanje hrišćana, pre svega Jermena. Do vrhunca pogroma dolazi 1895. godine. Jermenski izvori govore da je tada ubijeno 200.000 Jermena, a da je 100.000 pobeglo iz zemlje. U samom Carigradu, u prestolnici, na očigled vlasti ubijeno je oko 6000 Jermena, a 20.000 je proterano iz grada. Turcima je dozvoljeno da se iživljavaju nad svojim jermenskim komšijama, pokradene su i brojne hrišćanske crkve, iz njihovih riznica nestalo je zlato i srebro.

U tom krvoproliću su se isticali mnogi Kurdi, iako nacionalno i sami manjina u Turskoj, ali kao muslimani u privilegovanom položaju u odnosu na hrišćane.

OTAC TURAKA: Mustafa Kemal Ataturk 1924.

GENOCID: Za vreme Prvog svetskog rata od 1915. godine pa nadalje, dolazi do genocida u pravom smislu te reči, Jermeni treba da nestanu iz Turske. Cilj je potpuna deportacija bez izuzetaka. Sistematski se proteruju iz sela i gradova, šalju na marševe gladi sve do mesta predodređenih za masovno ubijanje.

Turski izvori priznaju da je u toku tih "nesrećnih i tragičnih događaja" život izgubilo do 300.000 Jermena, jermenski izvori govore o milion i po žrtava. Neko je napisao: "Poslednja žrtva svakog genocida je istina."

Prvi sukobi su počeli između Kurda i >>

Mučni sporazum

REUTERS

Turska i Jermenija su 10. oktobra 2009. uz posredovanje SAD u Cirihu potpisale istorijski sporazum koji predviđa otvaranje granica koje je Turska zatvorila 1993. zbog konflikta nastalih oko regije Gornji Karabah i uspostavljanje diplomatskih odnosa 18 godina nakon što je Jermenija postala nezavisna država. Ceremonija potpisivanja kasnila je skoro tri sata, jer je jermenska strana imala primedbe na terminologiju turskih kolega u završnim izjavama. Američka državna sekretarka Hilari Klinton izgladila je i poslednje nesuglasice. Obe strane saglasile su se da jednostavno izostave planirane izjave, te je ceremonija povodom istorijskog sporazuma trajala jedva petnaest minuta.

Razlog za spor između dve zemlje pre svega je masakr koji je nad Jermenima izvršilo Osmanlijsko carstvo tokom Prvog svetskog rata. Dok je za Jermene to genocid, za Turke je nemio događaj u ratnom vrtlogu, pri kome je došlo "do žrtava sa obe strane". Sporazum u Cirihu "koji nema alternativu" ne upušta se u ocene prošlosti – o tome treba da raspravlja posebna komisija za istoriju – zbog čega je pre svega osporavan među Jermenima, koji od Turske zahtevaju priznanje genocida i istorijsko izvinjenje. Susedni Azerbejdžan je kritikovao sporazum i tražio povlačenje jermenskih trupa sa "okupiranih azerbejdžanskih teritorija". I u Turskoj, tradicionalnoj saveznici Azerbejdžana, opozicija je protestovala i tražila okončanje "jermenske okupacije Gornjeg Karabaha".

Do prvih nagoveštaja normalizacije odnosa dolazi 2005, kada Turska Jermeniji predlaže da uspostave političke odnose, te da ovlaste zajedničku komisiju da rasvetli masakr nad Jermenima za vreme Prvog svetskog rata. Jermenija 2006. zauzima stav da priznavanje genocida Turske nad Jermenima nije uslov za normalne susedske odnose. Iste godine parlament Francuske usvaja zakon prema kojem negiranje genocida nad Jermenima podleže krivičnoj odgovornosti.

Jermena zbog "kišlaka" – prava na zimsku ispašu – i posebnih nameta, koje su Kurdi zahtevali od svojih hrišćanskih suseljana, a oni odbijali da daju. "Mladoturci", grupa koju je predvodio Mustafa Kemal-paša, koji će u istoriju ući kao Ataturk – otac Turaka – i njihov "Komitet za jedinstvo i progres", donosi odluku o "uništavanju Jermena kao celine". Da je sve urađeno planski, vidi se i po tome što su prvo razoružani svi Jermeni u sastavu turskih oružanih snaga.

Ataturk, koji je pre nego što je započeo svoju revoluciju neko vreme bio komandant turskog garnizona u Bitolju, važi za naprednog državnika. On je smenio Abdula Hamida, Tursku pretvorio u republiku, odvojio veru od države i politike, zabranio da žene nose zar i feredžu, uveo latinično pismo. Njegova je želja bila da Tursku – koju su nazivali "bolesnikom na Bosforu" – pretvori u modernu zemlju sličnu evropskim državama. Istovremeno, činjenica je i da je odobrio ili čak naredio genocid nad Jermenima, verovatno radi toga da bi "očistio" zemlju od "tuđina". Sigurno je da to nije imalo versku osnovu – Ataturk je bio ateista – njegov motiv je bio nacionalistički. (I Hitler je bio ateista, Jevreje nije proganjao po verskoj, nego po nekoj irealnoj, nacionalnoj osnovi.)

Velike sile – pre svega carska Rusija, koja je imala svoje probleme, i Velika Britanija – nisu marile za ubijanje Jermena. Za Engleze bi se moglo reći da su se ponašali kao Švajcarci, kada su zatvarali oči pred stradanjem Jevreja u susednoj Nemačkoj, a za vreme Drugog svetskog rata širom Evrope.

ROMAN O POGIBIJI JERMENA: Austrijski književnik jevrejskog porekla Franc Verfel (1890–1945), već prilično imućan i slavan zahvaljujući pre svega svom *Romanu o operi* – biografiji Verdija – sa svojom ženom Almom 1929. godine polazi na duže putovanje po Bliskom istoku, posećuje Jerusalim, Kairo i Damask. U Damasku se upoznaju sa bedom jermenske dece, čiji su roditelji pobijeni za vreme genocida u Turskoj i to ga toliko potresa da počinje da ispituje činjenice.

Njegov roman *Četrdeset dana Musa Daga* izlazi u Beču 1933. godine, a već posle nekoliko meseci je zabranjen u Nemačkoj i Austriji. To je zanimljivo i zbog toga što tada još niko ne zna da će kroz koju godinu Jevreji proći još i gore nego Jermeni. Baš time što zabranjuje knjigu, koja zapravo romansira borbu za opstanak nekoliko hiljada Jermena okupljenih na brdu Musa Dag, nacisti prvi put pokazuju šta im je namera. Verfelov roman postaje gotovo proročanski. Pošto će se gotovo odmah prevesti na desetine jezika, uspeva da širu javnost upozna sa tragedijom Jermena.

Jedno od prvih izdanja Verfelovog romana *Četrdeset dana Musa Daga* bio je prevod na srpski jezik u izdanju Nolita. Franc Verfel je umro u Americi 1945. godine i prvo sahranjen na Beverli Hilsu, ali su njegovi posmrtni ostaci 1975. preneti u Beč i položeni u počasni grob. Tu odocnelu čast svom velikom piscu nije ukazala Republika Austrija, nego jermenska zajednica u Beču, na taj način se sećajući i još jedanput zahvalivši piscu koji je ukazao na njihovu tragediju.

SAMOSTALNA JERMENIJA: Ugovor u Lozani je posle Prvog svetskog rata istorijsku Jermeniju podelio između Turske i Sovjetskog Saveza. U okviru SSSR osnovana je Jermenska Sovjetska Socijalistička Republika sa glavnim gradom Jerevanom.

Jerevan se proslavio vicevima, koji tobože uvek počinju pitanjem upućenim radio-stanici i odgovorom koji počinje sa "u principu jeste". Tipičan primer je: "Da li je istina da je Ivan Ivanovič u Moskvi na lutriji dobio automobil? – U principu jeste, ali nije Ivan Ivanovič, nego Sergej Sergejevič, nije u Moskvi, nego u Vladivostoku, nije automobil, nego bicikl, i nije ga dobio na lutriji, nego su mu ga ukrali!"

Još pre raspada SSSR mogao se čuti tužan vic, koji je "u principu" tačan: "Šta je bratstvo u Sovjetskom Savezu? To je kad Rus grli Belorusa, Belorus Ukrajinca, Ukrajinac Gruzina, Gruzin Azerbejdžanca, pa svi krenu bratski da ubijaju Jermene."

Jermenija se 21. septembra 1991. godine zvanično otcepila od SSSR i proglasila nezavisnom republikom.

NAGOVEŠTAJ KATASTROFE: Region Gornji Karabah se nalazi u Azerbejdžanu, ali je većinski naseljen Jermenima. Na azerbejdžanskom jeziku "karabah" znači "crna bašta". Sve do XVIII veka Gornji Karabah bio je samostalna kneževina, a od 1805. deo

ruske imperije.

Posle Oktobarske revolucije 1917. godine došlo je do žestokih vatrenih okršaja između Jermena, koji su bili hrišćani, i Azerbejdžanaca, koji su bili muslimani. Konflikt je tek 1921. godine rešio CK Komunističke partije Sovjetskog Saveza tako što je Nagorno Karabah postao autonomna pokrajina unutar Azerbejdžanske Sovjetske Socijalističke Republike. Niko nije bio zadovoljan, ali tada su svi morali da slušaju.

Do novih sukoba došlo je 1988. godine. Već se osećalo da će se SSSR uskoro raspasti, nije više bilo centralnog autoriteta. Rat između pobunjeničke pokrajine i centralne azerbejdžanske vlasti potrajao je do 1994. godine. Jermenija je oružjem i finansijski podržala svoje zemljake u susednoj zemlji. Većina posmatrača smatra da se sukobi nisu okončali mirom, već samo primirjem.

REUTERS

APOSTOLSKA CRKVA EČMIADZIN: Prve dame Rusije i Jermenije u obilasku

Nagorno Karabah se proglasio samostalnom republikom, što zvanično ne priznaje niko. Ujedinjene nacije i Evropski savet smatraju da je Gornji Karabah sastavni deo Azerbejdžana. Iako se Gornji Karabah praktično nalazi u ekonomskoj i monetarnoj uniji sa Jermenijom, čak ni Jermenija formalno nije priznala državnu samostalnost "druge jermenske republike". Gornji Karabah opstaje zahvaljujući pomoći Jermena iz celog sveta i donacijama Jermenije, a donekle i SAD.

Pitanje za Radio Jerevan moglo bi da glasi: "Da li je moguće izbijanje rata između Azerbejdžana i Jermenije zbog Gornjeg Karabaha? U principu je i te kako moguće, ali pošto je reč o nafti, a Rusija i Amerika još ne znaju tačno koja bi od njih pomogla koju od te dve kavkaske republike, nova katastrofa na Kavkazu se odlaže do daljnjeg..." ×

JOVAN HIRŠL

Neželjena nagrada

Obama je skrušenim tonom i nevoljnim prihvatanjem priznanja koje po sopstvenim rečima nije zaslužio želeo da predupredi svako likovanje u njegovom taboru, ali ga ni dobro odmereni govor nije spasio od ciničnih komentara iz konzervativnih krugova

REUTERS

Od našeg stalnog dopisnika

DA JE VEST o Nobelovoj nagradi za mir bila imalo očekivana, u Beloj kući bi se glancale čaše za šampanjac već od rane zore, a prigodan govor bi već bio uobličen. Ovako, staratelj predsednikove dobre reputacije, portparol Bele kuće Robert Gibs odbio je čak da novinarima opiše kako je doslovce glasila reakcija njegovog šefa kada je još krmeljiv, negde pre šest sati ujutro, čuo vest da ga je Nobelov komitet iz Osla okitio ovim priznanjem, te je samo kratko rekao da je "predsednik bio veoma iznenađen". Izvori iz Bele kuće su naglasili da nisu ni znali da je predsednik nominovan, te da niko nije mogao da sanja da će nagrada pripasti baš njemu, tim pre što se zna da je kandidatura pristigla u Oslo 1. februara, u poslednjem trenutku, kada Barak Obama nije bio predsednik ni čitavih deset dana. Dan pre nego što je Nobelov komitet obelodanio svoju odluku, novine su tipovale na premijera Zimbabvea Morgana Cvangirajia, na avganistansku aktivistkinju Simu Samar, te na disidente u Kini.

Sati su tekli, govor još nije sročen, a Obama je prvi deo radnog dana proveo na sastancima sa timom za nacionalnu bezbednost, posvećenim pitanjima rata, a ne mira za koji je, paradoksalno, nagrađen. U Avganistan je već poslao preko 20.000 vojnika i upravo razmišlja da li da im kao pojačanje uputi još bar toliko, ili čak 40.000 vojnika koliko zahteva glavnokomandujući snagama NATO-a u Avganistanu Stenli Mekristal. Novinarima koji su nervozno cupkali na travnjaku ispred Bele kuće još od prepodneva rečeno je da se još malo strpe, što je neko duhovito prokomentarisao: "Predsedniku treba još pola sata da učini nešto čime bi zaista zaslužio Nobelovu nagradu."

IZNENAĐEN: Da šampanjca neće uopšte biti, postalo je jasno čim je predsednik kročio ka ružičnjaku Bele kuće i javnosti se obratio tonom koji više priliči nekoj izjavi saučešća: "Nisam očekivao da ću ovako da se probudim", započeo je šturo obraćanje novinarima i ostavio ih nakon svega šest minuta da uglas za njim dovikuju pitanja na koja nije bio raspoložen da odgovara. Nakon kratke šale da je nagrada, što se njegovih ćerki tiče, samo šlag na rođendansku tortu njihovog kućnog ljubimca Boa, i što pada na veliki vikend usled državnog praznika, Obama je naglasio svoje iznenađenje i skrušenost pred takvom počasti, i zatim ozbiljnim glasom dodao: "Da budem iskren, ne osećam da sam zaslužio da se nađem u društvu tolikih znamenitih ličnosti koje su ovom nagradom počastvovane." Rekao je da shvata da se ona nekada dodeljuje kao podsticaj i da će je stoga prihvatiti kao poziv da se uhvati u koštac sa izazovima XXI veka, poput kontrole nuklearnog naoružanja, klimatskih promena, te rasnih i verskih trvenja. Za šta mu, prema sopstvenom priznanju, neće biti dovoljan ni čitav život, a kamoli mandat. Iz Bele kuće je potom stiglo saopštenje da će

AMERIČKI PREDSEDNICI I NOBELOVCI: Vudrou Vilson, Frenklin Delano Ruzvelt i Džimi Karter

1,4 miliona dolara, koliko iznosi novčana vrednost nagrade, predsednik pokloniti u dobrotvorne svrhe, ali ime kolateralnog dobitnika još nije poznato.

SPRDNJA: Obama je ovim skrušenim tonom i nevoljnim prihvatanjem priznanja koje po sopstvenim rečima nije zaslužio želeo da predupredi svako likovanje u njegovom taboru, ali ga ni dobro odmereni govor nije spasio od ciničnih komentara iz konzervativnih krugova. Mnogi su se prisetili žaoke koju je svom protivniku tokom izborne kampanje uputio senator Džon Mekejn, upoređujući ga sa belosvetskim zvezdama poput Paris Hilton i Britni Spirs, sprdajući se nazvavši ga mesijom. Među njima je i predsednik Republikanske partije Majkl Stil, koji je hitro reagovao ovim rečima: "Pravo pitanje koje

Amerikanci danas postavljaju glasi: A šta je pa to predsednik Obama stvarno postigao? Žalosno je što je moć predsednikove slave zasenila neumorne borce koji iza sebe imaju istinska dostignuća u borbi za mir i ljudska prava." Uticajni radijski voditelj Raš Limbo, udarna pesnica ultradesničarske opcije, jedva da je stišao zlurado likovanje što predsednik samo nedelju dana ranije nije uspeo da iz Skandinavije donese drugi, za Obamu možda vredniji trofej – da Čikago bude domaćin Olimpijade – a već je dobio novi povod: "Da li možete da zamislite kolika je sad Obamina glava?", upitao je retorički Limbo svoje slušaoce u svom redovnom obraćanju naciji. "Mora da je toliko velika da se čak i Obamine uši na njoj čine malim." Sam Mekejn je ovom prilikom zauzeo mnogo blaži stav. "Verujem da se ova odluka umnogome zasniva na očekivanjima i siguran sam da je predsednik i sam svestan da su ona sada još veća."

Republikanci koji odmeravaju mogućnost da Obami 2012. godine izađu na crtu odoleli su zluradosti, procenjujući da bi ih neodmereni cinizam kasnije mogao koštati glasova. Jedan od iskusnijih republikanskih funkcionera, koji je želeo da ostane anoniman, ovako je to opisao u razgovoru sa novinarom uticajnog internet portala "Politko": "Nobelova nagrada stečena sa ovako tankom biografijom već je dovoljna bruka za predsednika i stvara dovoljno glavobolje Beloj kući da republikanci ne moraju da dolivaju ulje na vatru nepotrebnim izlivom gneva. Prema tome, dovoljan je samo jedan komentar, a on glasi – čestitamo!"

SLAB UČINAK: Priznanje kao da je izazvalo veću zbunjenost kod Obaminih pristalica koje se ovoga puta nisu ni trudile da u Obaminim dostignućima alhemijski stvore ono kojim bi odluka Nobelovog komiteta bila iole opravdana. Kao jedino opravdanje nametala se činjenica da Barak Obama ovakvo priznanje nije ni tražio. Neki uticajni komentatori u liberalnim listovima su čak javno pozvali predsednika da se nagrade odrekne, što ne bi bio presedan. To je svojevremeno učinio Le Duk To, vijetnamski revolucionar, koji je odbio da nagradu podeli sa Henrijem Kisindžerom, smatrajući da je Vijetnam još daleko od stabilnog mira.

I Obamine pristalice i njegovi protivnici saglasni su u oceni da je priznanje u najmanju ruku preuranjeno, te da je ono stiglo kao nagrada za lepe namere i još lepše reči, izgovorene pred ushićenom masom prošle godine u Berlinu, ove godine u Pragu, Kairu i nedavno na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija. Pride, ako je članovima Nobelovog komiteta promakao satirični skeč iz zabavne emisije "Subotom uveče uživo", emitovan manje od nedelju dana pre njihove odluke, u kome je Obama ismejan zbog slabog učinka, članovima predsednikovog kabineta svakako nije. Pored Freda Armistena, koji glumi predsednika, na ekranu je bila lista neobavljenih poslova. "Prvog dana kada sam stupio na dužnost obećao sam da ću da zatvorim Gvantanamo. Je li zatvoren? – Nije. Obećao sam da ćemo se povući iz Iraka. Jesmo li? – Nismo, bar ne kad sam poslednji put proveravao. Rekao sam da ćemo popraviti stanje u Avganistanu. Je li tamo bolje? – Nije, zapravo mislim da je čak i gore. Obećao sam da ćemo imati reformu zdravstvenog sistema. Imamo li je? – Do đavola ne! Čak sam lično išao u Kopenhagen da se založim da Čikago bude domaćin Olimpijade 2016, ali se i to izjalovilo..."

PREDSEDNICI NOBELOVCI: Iako Obama nije prvi američki predsednik koji je nagradu za mir dobio tokom mandata, on jeste prvi koji je ovenčan ovim priznanjem ne sastavivši ni godinu dana na vlasti. Obojica njegovih prethodnika su priznanje dobili pred kraj svog drugog mandata i to nakon opipljivih rezultata. Teodor Ruzvelt je nagradu primio za doprinos okončanju ruskojapanskog rata i uspostavljanje arbitražnog suda u Hagu, a Vudrou Vilson zbog zaključenja Versajskog sporazuma i osnivanja Lige naroda. Nijednom od njih, međutim, nagrada nije pomogla da se izbore sa političkim protivnicima kod kuće. Vilson nije uspeo da privoli Senat da ratifikuje Versajski sporazum. Džimi Karter je nagradu dobio 2002, u jeku američkih priprema za rat u Iraku, bezmalo tri decenije nakon što je izašao iz Bele kuće, ali tom prilikom jedan od članova Nobelovog komiteta nije krio zluradost kada je kao obrazloženje pomenuo da je odluka "šut u cevanicu" Bušovoj administraciji.

Kada je nagradu nedavno dobio bivši potpredsednik Al Gor, bez obzira na zasluge, vezu sa Bušom nije trebalo ni pominjati, bila je i previše očigledna. Tako se i ovde tumači da je Obama nagradu dobio više zbog onoga što nije i zbog onoga što tek treba da postane, nego onoga što jeste i što je već ostvario. Ili, kako je to nepogrešivo sročio Armisen glumeći Obamu u skeču emitovanom dan nakon što je obelodanjeno ime pobednika – "Moje iznenađenje je još veće ako imamo u vidu da nisam Džordž Buš svega devet meseci." Samo što po svoj prilici "šut u cevanicu" još više nego Buša ovoga puta boli jednog drugog bivšeg predsednika. Njegovo ime je Bil Klinton. ×

DUŠKA ANASTASIJEVIĆ

Priredila: B. Vasić

FOTOGRAFIJE: REUTERS

IZIGRATI DOLAR: Trgovina mesom u Kini

PEKING

Duet zmaja i medveda

ASIA TIMES

F. VILIJEM ENGDAL

Arapske naftonosne nacije i njihovi najveći svetski potrošači, uključujući Kinu i Japan, najavili su prošle nedelje dugoročne planove da transakcije isplaćuju u drugim valutama, a ne u dolarima kao do sada. Ako su najave tačne, to će možda biti smrtna presuda za dolar kao vodeću svetsku valutu i za SAD kao vodeću ekonomsku silu.

Još od sporazuma iz avgusta 1971. kada se prešlo na "dolarski papirni sistem rezervi" (umesto da zlato garantuje za dolar), SAD je kao najveća i najmoćnija vojna sila mogla da diktira finansijske uslove u celom svetu. Države kao što su Japan, a kasnije i Kina, zavisile su od američkog eksportnog tržišta i nisu imale izbora. Arapske zemlje, proizvođači nafte, pod američkim vojnim pritiskom bile su primorane da trguju ovim energentom isključivo u dolarskoj valuti.

Prema izveštajima arapskih naftnih proizvođača, održana je serija tajnih sastanaka u poslednjih nekoliko meseci sa velikim kompanijama i potrošačima, među kojima su dve od tri najveće zemlje uvoznice – Kina i Japan. Ako su ovi nagoveštaji tačni u valutnoj "korpi" u trgovini naftom nalaziće se jen, evro, kineski juan i zlato. Brazil će se najverovatnije prikloniti tendencijama kao proizvođačko-potrošačka zemlja.

Ovaj tajni plan najpre je otkrio Robert Fisk, dopisnik za Bliski istok britanskih novina *The Independent*, koji je tvrdio da poseduje dokaz postojanja takvog plana dobijen iz arapskih i kineskih kanala. Iz vrlo pouzdanih izvora novinaru *Asia Timesa* rečeno je da pregovori o valutnom skoku na tržištu nafte nisu varka. Naime, arapskim zemljama je dojadilo da već godinama zavise od dolara i od američkih pritisaka. Konstantno su bile na gubitku kada je vrednost dolara počela da opada naspram drugih valuta i u poređenju sa zlatom. Kada je američki predsednik Džordž Buš objavio "rat protiv terora", mnoge od vodećih arapskih zemalja uvidele su svu agresivnost američke spoljne politike, naročito posle okupacije Iraka 2003. godine i posle pretnji Iranu.

Svetske agencije izvestile su da su Kina i Rusija održale sastanak ove nedelje kako bi proširile upotrebu svojih nacionalnih valuta, juana i rublje u bilateralnim trgovinskim odnosima. Očekuje se da će premijer Rusije Vladimir Putin i kineski vicepremijer Zang Dežjang potpisati bilateralni monetarni sporazum. Cilj trgovine u ovim valutama jeste ukidanje zavisnih odnosa od američkog dolara i evropskog evra, što je prvi put pomenuto na sastanku kineskih i ruskih lidera u Moskvi. Kina je već pokrenula trgovinu juanom sa susednim zemljama, uključujući Hong Kong. Za sada nema većih pomaka budući da je juan nedovoljno konvertibilna valuta i da se trgovačke transakcije običnog naroda u Kini i dalje vezuju za dolar.

TEHERAN

Kraj siledžijskog doba

ARAB TIMES

Iran je odbacio upozorenje državne sekretarke Hilari Klinton izrečene povodom teheranskog nuklearnog programa uoči i za vreme zvanične posete Moskvi, naglašavajući da takve "pretnje" nemaju nikakav uticaj na islamsku republiku. Iranski ministar spoljnih poslova Hasan Gašghavi poručio je američkoj sekretarki da njegova zemlja poštuje međunarodne normative o nuklearnim programima i da se neće povinovati nikakvim rokovima. On je čak izrekao tvrdnju da je proizvodnja obogaćenog uranijuma iransko neotuđivo pravo, koje ne može da bude tema pregovora. "Poštujemo međunarodne propise, a pretnje, rokovi i vremenska ograničenja nemaju nikakav uticaj na nas", rekao je ministar spoljnih poslova povodom upozorenja Klintonove da svetskim moćnicima ponestaje strpljenja.

Za to vreme, Klintonova je otišla u posetu Moskvi gde se sastala sa Sergejem Lavrovom, ministrom spoljnim poslova, i Dmitrijem Medvedevim, predsednikom Rusije. Analitičari smatraju da je glavni cilj posete Hilari Klinton Rusiji ubeđivanje ruskih zvaničnika da podrže Amerikance i njihove saveznike. Ministar Hasan Gašghavi je ubeđen da je sekretarka Hilari Klinton detaljno razmotrila plan akcije protiv Irana sa ruskim kolegama, ukoliko oni ne popuste pred pretnjama. Medvedev je izjavio da veruje da će sankcije biti poslednje sredstvo prisile ukoliko Iran ne udovolji zahtevima međunarodne zajednice povodom nuklearnog naoružanja, ali nikad nije rekao da će se Moskva pridružiti bilo kojim sankcijama.

"Doba upotrebe jezika prisile i pretnji u međunarodnim odnosima je završeno", izjavio je Akbar Javnfekr, savetnik predsednika Mahmuda Ahmadinedžada. Prema njegovim rečima, ponašanje britanske vlade koja je naredila sankcije protiv dve iranske kompanije zbog navodne umešanosti u nuklearni program (bank Mellat i preduzeće za brodski prevoz Islamic Republik of Iran), potvrđuje tezu da će sankcije pogoditi više London nego Teheran. "Ovo ponašanje pokazuje da oni, nažalost, nisu u stanju da sagledaju pravilno svoju poziciju i uslove koji postoje u sadašnjem svetu."

Savetnik Janvanfekr kaže da će njegova vlada ispitati optužbe o poslovanju spornih kompanija, mada izražava sumnju da će bilo kakve sankcije imati efekta – on tvrdi da sankcije pogoduju velikim izvoznicima nafte, što se u prošlosti već desilo. "Iran je pronašao formulu da pretnje i

VRBOVANJE: Hilari Klinton i Sergej Lavrov

sankcije konvertuje u samodovoljnost", kaže savetnik predsednika Irana. "Ako je Britanija odlučila da se pridruži sankcijama UN-a i SAD protiv Irana, onda je jasno da je njihova vlada nesvesna realnosti koja vlada svetom, a taj trend može samo da bude protiv interesa naroda Britanije."

Nedavni sastanak u Ženevi, gde se razgovaralo o iranskom nuklearnom programu, Klintonova je ocenila kao "konstruktivan početak" koji "mora biti praćen akcijom" uz zaključak da "reči nisu dovoljne". Zapadnjački moćnici otvoreno govore da je suština iranskog nuklearnog programa proizvodnja atomske bombe, što Iran kategorički demantuje, a otkriće stanice za proizvodnju obogaćenog uranijuma u svetom gradu Kvomu još je više raspalilo maštu. Sledeća runda pregovora održaće se 19. oktobra u Beču, kada će se sastati zvaničnici Irana, SAD, Rusije, Fracuske i Međunarodne atomske agencija da bi potvrdili dogovor po kome je Teheran spreman na kupovinu 20 odsto čistog uranijuma iz inostranstva. Ministar kaže da će se na predstojećem susretu razgovarati o "ceni, isporuci i mehanizmima" uvoza goriva za iranski reaktor: "Razgovaraćemo sa onim narodima koji su bili kritični prema nama i nadamo se da će posle pregovora umesto kriticizma progovoriti logika i pravo", tako se izrazio ministar, ne govoreći o kojim je nacijama reč i bez detaljnog objašnjenja o karakteru i suštini tog dogovora.

MOSKVA

Pobeda za pobednike

MOSCOW TIMES

SOFIJA KIŠLOVSKI

Vladajuća Jedinstvena Rusija ubedljivo je pobedila na lokalnim i regionalnim izborima koje je predsednik Dmitrij Medvedev nazvao "novim demokratskim vremenom". Prema njegovim rečima, ovi izbori daju stranci Jedinstvena Rusija neophodan legitimitet u sprovođenju zakonodavne i izvršne vlasti. Na sastanku sa ruskim zvaničnicima Medvedev je objasnio da ishod izbora potvrđuje autoritet i pravo njegove stranke da oformi izvršna tela u regionu, što znači da će Kremlj imati moć da kontroliše regione i da postavlja svoje ljude na ključna mesta.

Izlaznost u 76 od 83 regiona bila je mala, nešto oko 35 odsto, u poređenju sa 2005. kada je bila još manja 30,68. Izuzetak su bile Čečenija i Ingušetija, gde je izlaznost bila oko 80 odsto, a u nekim selima čak 100 odsto. Jedini ozbiljan incident tokom izbora prijavljen je u dagestanskom gradu Derberntu, gde je zatvoreno mnogo biračkih mesta zbog bezbednosnih pretnji. Razlog za nisku opštu izlaznost je, prema rečima šefa izborne komisije, fudbalska utakmica Rusija–Nemačka, koja se održavala u subotu uveče, pa su mnogi Rusi sutradan odlučili da dan provedu u krevetu.

Ova neverovatna pobeda razočarala je one koji su se nadali da Medvedevljeva najava iz avgusta o "početku novog demokratskog vremena" može da dovede do nekakvog političkog nadmetanja među konkurentima. Međutim, predsednik Rusije je tada takođe upozorio da monopol Jedinstvene Rusije neće trajati večno. No, monopol traje, a stranka Jedinstvena Rusija ne samo što je zadržala dominantnu poziciju u moskovskoj Dumi, već ju je i proširila. Centralna izvorna komisija saopštila je da je gradonačelnik Moskve Jurij Luškov, prvi na listi Jedinstvene Rusije, osvojio 66 odsto glasova, odnosno 32 mesta u gradskoj Dumi. Preostala tri mesta u gradskom parlamentu, odnosno 13 odsto glasova, osvojila je Komunistička stranka, dok stranka Jabloko, koja je u prethodnom sazivu imala dva odbornika u parlamentu, nije prešla cenzus od sedam odsto. Gradonačelnik Luškov je navodno veoma ožalošćen i ne oseća se dobro što u gradskom parlamentu sede samo predstavnici dve stranke.

Mnogi analitičari su iznenađeni nepomućenom pobedom stranke Jedinstvena Rusija uprkos ekonomskoj krizi i jakoj opoziciji. Dan posle izbora okupili su se pripadnici i aktivisti opozicije na moskovskom Puškinovom skveru da izraze svoj protest zbog neregularnih izbora za koje je još pre održavanja lider opozicije Boris Nemcov tvrdio da su nameštеni. Nemcov i njegova stranka Solidarnost nisu učestvovali na gradskim izborima zato što je izborna komisija tvrdila da je pet hiljada potpisa koje su sakupili – falsifikovano.

OBJEDINJENA VLAST: Predsednik Dmitrij Medvedev na lokalnim izborima

GREŠNICA I

Želeći da šokira i samim tim privuče publiku, Severina je profitirala na svom "imidžu grešnice i buntovnice", ali povremeno doprinosila i ozbiljnoj javnoj diskusiji o ozbiljnim i teškim temama

>> mozaik >

Nekoliko dana pre koncerta Severine Vučković u Beogradskoj areni poznato je skoro sve, i to ne samo o događaju zakazanom za 17. oktobar. Zahvaljujući medijskoj kampanji kakvu u Srbiji nije doživela ni Madona, ovdašnja javnost za sada je saznala: da li je Severina alergična na kravlje mleko (jeste), kako je Severina isprošena ("lipo"), kada će se udati (još nije utvrđeno), kakve gaćice nosi (duple)... Konačno, postavljeno joj je i pitanje svih pitanja: Da li je ikada muzla kozu? Odgovorila je da nije, ali da bi se i na to odlučila, ukoliko bi imala svoju.

Prava je šteta što se ovdašnji mediji, s izuzetkom dnevnika "Pres", nisu pozabavili ozbiljnijim temama. I u tom slučaju, naime, bili bi počašćeni "biserima" koji garantuju dobar tiraž i skok broja gledalaca i slušalaca – svesna uzročno-posledične veze između šokantnih izjava i rasta popularnosti, Severina se nikada nije libila da se na svoj način oglasi o političkim, istorijskim, verskim i svim drugim dilemama. Da li je i koliko to doprinelo njenoj popularnosti, verovatno će utvrditi analitičari nekog budućeg doba. U ovom trenutku, izvesno je samo da ovdašnje Cece i Jece imaju mnogo razloga da budu zabrinute za sopstvenu slavu. Za razliku od Severine, njima se još nije dogodilo da im koncerte u udarnim terminima najavljuju i RTS i B92, ali i da ih u svim državama bivše Jugoslavije označavaju nadimkom "nacionale".

CV: Iako je slavu stekla kao pevačica, Severina Vučković se tokom čitave svoje karijere pojavljivala i u drugim ulogama. Još kao devojčica nastupila je u mjuziklu *Frane štrapalo* splitskog KUD-a Mozaik, a pevačku slavu iskoristiće i za promociju svojih glumačkih potencijala: 2003. godine u riječkom Hrvatskom narodnom kazalištu nastupila je u naslovnoj ulozi rok opere *Karolina Riječka*, dok 2004. glumi u filmu *Gdje je nestala Slovenija*? Godinu dana kasnije producirala je i izvela monodramu *Čekajući svog čovika*, sarađuje na filmu *Duhovi Sarajeva*, a glumi i sporednu ulogu u slovenačkom filmu *Petelinji zajtrik*. Pošto su svi ti projekti pokazali da Severinino učešće i te kako doprinosi njihovoj popularnosti i isplativosti, ona 2007. opet nastupa u riječkom HNK-u, i to u predstavi po Krležinom delu *Gospoda Glembajevi*.

I u pevačke vode krenula je prilično rano. Već osamdesetih, nastupala je u bendu Treća smjena i dobijala nagrade na omladinskim festivalima. Prvi album objavila je 1989, u svojoj 17. godini, a sledilo je još 11 izdanja koja su zabeležila zavidne tiraže. Uprkos prosečnim glasovnim i muzičkim kvalitetima, sarađivala sa velikim imenima ovdašnje muzičke scene – između ostalih, s Arsenom Dedićem, Đorđem Novkovićem, Željkom Bebekom, Goranom Bregovićem. Sa pesmom *Moja štikla* nastupila je na takmičenju za pesmu Evrovizije 2006. U međuvremenu, pevala je na prostoru čitave bivše Jugoslavije i svuda privlačila veliku pažnju – moglo bi se, zapravo, reći da je i jedina estradna zvezda za koju granice bivše države više ne postoje.

Ukoliko bi se Severinina muzika uopšte nekako i mogla klasifikovati, najbliže određenje bilo bi da je u pitanju laki pop. Međutim, malo detaljnija analiza upućuje na zaključak da je ipak reč o folku upakovanom u pop produkciju, što je i jedno od objašnjenja njene popularnosti, kako na prostorima koji inkliniraju narodnjacima tako i na mestima na kojima se grand-turbo-folk nikada nije "primio". Ono što je karakteristično za Severininu karijeru do dana današnjeg jesu tekstovi koji bi se, uz sve ograde i pristojnost, mogli označiti samo kao stupidni. Glavne teme koje se obrađuju jesu nasrtljivi muškarci i ženski nestašluci, pa sve to opet i hiljadu puta, u mnogo rimovanih stihova:

"Ante, okani me se, svega ti / Puno si lip, al' nisi moj tip."

"Ajde, ajde, nije to od vina / Ej, nije ni od serpentina / uhvatila me milina / Šest mjeseci mi vrućina / Turbo je godina!"

"Jer još trava nije nikla / tamo gdje je stala moja štikla."

"Tika, taka, oko pola tri / štipnut ćeš me da se ne vidi / znam ja dobro takve kao ti / đavoli su tvoji kumovi."

"Ej, što volim miris kamiona! / Šoferskih gostiona, hormona do plafona / Muškaraca tona."

MARIJA I MAGDALENA: Prelomni trenutak Severinine karijere svakako je jun 2004. godine, kada je u javnost dospeo snimak na kojem vodi ljubav sa svojim tadašnjim dečkom. Za razliku od nekih drugih filmova s poznatim facama u glavnim ulogama, ovaj se i danas dobro kotira na listi kvalitetnih porno-izdanja. Čitave tri godine pošto je objavljen, američki sajt koji se bavi bizarnim top-listama, smestio ga je na četvrto mesto najboljih "pornića slavnih" svih vremena. Stručni žiri to je ovako obrazložio: "Performans ove hrvatske pop zvezde s njenim oženjenim ljubavnikom biznismenom pokazuje entuzijazam kakav nedostaje većini njenih američkih kopija.

BUNTOVNICA

REUTERS

Ona zaista izgleda kao da uživa u brakolomstvu, dok je u sobi očigledno i treća osoba koja snima video. Dobar posao, devojko!"

Pošto je detaljna analiza osvanula u svim medijima u regionu, a piratski CD-ovi s tim snimkom postali jedan od uspešnijih poslovnih poduhvata, Severina se neko vreme nije pojavljivala u javnosti, da bi potom sasvim okrenula stranicu i promenila imidž. Sve do te 2004. ona je projektovala sliku identičnu svim "nacionale" pevačicama širom bivše Jugoslavije: vodeći računa o potrebama i opredeljenjima svoje glavne ciljne grupe, negovala je imidž smerne devojke, vernice; pevala je na mitinzima HDZ-a; nije se oglašavala o "teškim" ratnim i ostalim temama; lepotu koje joj ne manjka isticala je samo kada je to bilo neophodno. Koliko god uspešan bio taj model ponašanja, ova "hrvatska faza" (kako je nazivaju tamošnji analitičari) nije dala rezultate ni približne onima koje Severina već pet godina beleži kao "grešnica".

Prvi očigledan korak u toj fazi bile su i ostale stalne promene imidža, uvek zasnovane na polugolom telu. Ono što je ipak značajnije jeste što se baš posle 2004. Severina odlučila za provokaciju kao svoj glavni adut i što je, tako provocirajući, izrekla i uradila neke stvari za koje su obično zadužene nevladine organizacije ili slični faktori. Najveće dostignuće u tom smislu svakako je njen anticrkveni angažman. Još i pre nego što je 2008. objavila album *Zdravo Marijo*, Hrvatska katolička crkva pobunila se protiv takvog naslova, pa je bilo čak i inicijativa da se izdanje ne pojavi u prodaji. Međutim, tek kad se videlo šta stoji iza takvog naslova, podigla se "kuka i motika". Ništa čudno, ako imamo u vidu da stihovi naslovne pesme glase: "Zdravo Marijo, neka bude volja tvoja da ne budem stara cura bez avantura / aleluja / Molite se, cure, molim se i ja, daj nam Bože više muškaraca nego godina". Za tradicionalno i (baš kao i srpsko) crkvi naprasno naklonjeno društvo, bio je to ne prst, nego šaka u oko. Među prvima se oglasio don Anđelko Kaćunko, koji je ocenio da je "Severina prodala dušu vragu": "Njoj se jako loše piše. Severinu može spasiti samo temeljito obraćenje." Nekadašnja vernica odgovorila mu je onako kako se nijedna ovdašnja "nacionale" ni u snovima ne bi obratila Amfilohiju, Irineju ili nekom iz te družine: "Di ste njega našli da mene komentira, on je budaletina i redikul i to svi u crkvi znaju, ali mu ne mogu pomoći. U svakom žitu ima kukolja. U drugom slučaju, rado bih mu oprala noge i obrisala ih svojom kosom da je malo zgodniji. Ali, taj gospodin, nažalost, ne propovijeda prema Isusovim načelima i u svojim kolumnama sije govor mržnje i šteti crkvi."

No, ni to nije bilo dovoljno. Tek što se buka oko stihova malo slegla, Severina se u junu 2008. na Hrvatskom radijskom festivalu pojavila u majici s likom Gospe Srca Marijina, s tim što se baš negde oko Gospinog srca završavao pevačicin preduboki i prezategnuti dekolte. Reagovali su analitičari, eksperti i – opet, >>

>> ČINJENICA JE DA JE SEVERINA OTVORILA NEKA PITANJA KOJA SU MOGLA I NEGATIVNO UTICATI NA NJENU KARIJERU. SUKOB S KATOLIČKOM CRKVOM, KAKVI GOD DA SU MU POVODI, ZAHTEVAO JE ODREĐENU DOZU HRABROSTI, BAŠ KAO I GRUBO OBRAĆANJE PREMIJERKI I POMINJANJE PRAVA ŽENA

crkva, ovaj put u liku fra Marija Knezovića, koji je poručio da je "zlo uvijek lijepo umotano i u zamamljivom pakiranju". "Stravično je što javnost, barem ne sva, ne osuđuje takav sotonski scenarij. Čudi da se sada ne javljaju iz Helsinškog odbora, iz Udruge B.a.B.e. (hrvatska feministička organizacija, jedna od najaktivnijih u regionu – prim. T. S.) i ostalih 'dušobrižnika' zaštite ljudskih prava (...) Doduše, ima mnogih koji su tu spodobu izviždali na sceni i tako pokazali da je ipak Gospa kraljica Hrvata, a ne nekakva razgolićena zavodnica", objasnio je fra Knezović, ubeležvši tako još jedan "poen" za Severinu.

UMJETNA OPLODNJA: Razlaz sa crkvom bio je samo posledica drugih ideološko/marketinških razlaza. Nekadašnja učesnica HDZ-ovih manifestacija, naglo se pomerila ulevo i još od 2003. godine nastupa na mitinzima SDP-a. To, međutim, nije privuklo veću pažnju javnosti sve donedavno, kada je pevačica ušla u otvoreni sukob s hrvatskom premijerkom Jadrankom Kosor. U Hrvatskoj, naime, već neko vreme vodi se rat oko više odredbi novog zakona o umjetnoj oplodnji. Zakon dozvoljava zamrzavanje jajnih ćelija i semena, ali ne i zamrzavanje oplođene jajne ćelije. Takođe, Zakon određuje da pravo na veštačku oplodnju imaju samo bračni parovi, odnosno parovi koji žive u vanbračnoj zajednici duže od tri godine. Te odredbe, kako se smatra, direktno diskriminišu parove koji ne žive zajedno ili one koji žive zajedno kraće vreme, kao i žene koje su odlučile da budu samohrane majke.

Upravo tim i takvim zakonom pozabavila se Severina na koncertu održanom u Dubrovniku 8. avgusta 2009. Pošto je ispričala kako je pre nekoliko godina na snimanju neke TV emisije slučajno udarila premijerku u nogu i kako joj "sada više nije žao zbog toga", Severina je pozvala Jadranku Kosor da izmeni Zakon o umjetnoj oplodnji "ako ima muda za to". Premijerka je najpre izjavila, a potom demantovala, da neće da se obazire na tvrdnje i prozivke "djevojke sa sela", da bi joj pevačica odgovorila interjvuom za "Večernji list" u kojem se obrušila ne samo na Kosorku, već na svakog političara koji joj je ikada stao na žulj. "Franjo je rekao da smo stoka sitnog zuba, Ivo: Šta je? Šta me gledate?" U istom stilu nastavlja Kosorica. "Svi smo mi za njih niža rasa. Oni se mijenjaju, ali bahatost ostaje ista." Iako je u tom intervjuu potvrdila da je napad na premijerku bio delimično inspirisan činjenicom da je sprečena da nastupi u Kninu povodom godišnjice "Oluje", Severina nije zaboravila ni umjetnu oplodnju, a ni status žena: "Ovim zakonom je određeno

da se moramo voljeti najmanje tri godine ako želimo imati djecu i to još i dokazivati sa svjedocima koji moraju svjedočit', šta? Da su nam držali sviću u krevetu? Kao drugo, to je svakako težak postupak za svaku ženu koja se tome želi podvrgnuti. Treba li joj još i ovaj zakon pa da i legalno postane građanka drugog reda?! (...) Zakoni se donose da bi ljudi bolje i sretnije živjeli, da im bude ljepše u životu. Ali kada se donese zakon koji je suprotan tome, onda čovjek dobije potrebu da kojiput nešto kaže. Jer, ako se ništa ne kaže, to može značiti da se to odobrava, da se slažeš s tim (...) A što se premijerke ko žene tiče, dosad ništa nije učinila čime bi dokazala da je drukčija od svojih prethodnika muškaraca. Kao žena, nije smjela dozvolit' da se takav zakon donese, bez obzira kojoj stranci pripada."

SRPSKO PITANJE: Već nekoliko godina, Severina se na domaćem terenu, u Hrvatskoj, suočava s optužbama da je prosrpski orijentisana. Nastup na ovogodišnjoj proslavi "Oluje" po svoj prilici sprečile su braniteljske udruge s obrazloženjem da je u pitanju osoba koja "inače nastupa u Beogradu", a takvo "širenje bratstva–jedinstva" prebacuje joj se i u muzičkom smislu. Pre nastupa na Evroviziji, pesma *Moja štikla* označavana je kao srpski folk, dok je saradnja s Goranom Bregovićem samo doprinela takvom imidžu. To, naravno, nije uticalo na opštenacionalno (ili anacionalno) usmerenje Severinine muzike i njenih nastupa – praktični razlozi privlačenja raznolike publike bili su jači, pa se ona ni danas ne libi da zapeva nešto zbog čega bi u domovini mogla da ima probleme. U intervjuu za beogradski "Pres" osvrnula se i na taj detalj: "Zašto bi bio problem to što sam pjevala pjesme karakterističke za podneblje na kojem sam nastupila?! To mi mogu zamjeriti samo zlonamerni ljudi. U Kragujevcu sam pjevala *Zlatibore, pitaj Taru* i karikirala pjesmu *Dalmatinka*, dodavši joj u naziv riječ Srbijanka. Ako nastupam u Makedoniji, onda pjevam 'Dalmatinka Makedonka', a u Ljubljani 'Dalmatinka Slovenka'. Bitno mi je da publika pjeva sa mnom u glas, što i jeste poanta mog posla. Ne znam kome to može smetati. Sasvim je normalno da publici pružim ono što voli. Tako je Bono Vox u Zagrebu recitirao Gundulićeve stihove: 'O lijepa, o draga, o slatka slobodo', pa to nikome nije bio problem." Utisak o totalnom distanciranju od nacionalizma Severina je istom prilikom ojačala osvrnuvši se na izjave splitskog gradonačelnika Željka Keruma – konstatovala je da je jedina zajednička stvar koju imaju ona i Kerum "to što smo oboje iz Splita", kao i da Split neće postati metropola sve dok "Kerum bude širio nacionalnu mržnju".

Sve ove izjave, baš kao i promena imidža ili sukob s crkvom, mogu da se protumače kao ugađanje masi i prilagođavanje potrebama ove ili one publike. Sigurno je da ima i toga – pitanje ko bi se pojavio na Severininom beogradskom koncertu kada bi rekla nešto što "srpskom uhu" ne bi prijalo. Pitanje je, isto tako, ko bi joj se pojavio na nekom koncertu u Hrvatskoj ukoliko bi aplaudirala premijerki. Ipak, činjenica je da je Severina otvorila neka pitanja koja su mogla i negativno uticati na njenu karijeru. Sukob s katoličkom crkvom, kakvi god da su mu povodi, zahtevao je određenu dozu hrabrosti, baš kao što je i grubo obraćanje premijerki i pominjanje prava žena moglo da joj zauvek zapečati prolaz kako ka hrvatskim tako i ka svim drugim tradicionalno ustrojenim slušaocima.

Ovako, želeći da šokira i samim tim privuče publiku, Severina je profitirala na svom "imidžu grešnice i buntovnice", ali doprinela i ozbiljnoj javnoj diskusiji o ozbiljnim i teškim temama – Jadranka Kosor je, u međuvremenu, najavila izmene Zakona o umjetnoj oplodnji, dok je Severininu izjavu o Željku Kerumu prenela čak i ona štampa koja se ne bavi politikom. Taj estradno-politički Severinin potencijal najbolje je prepoznao hip-hoper Edo Maajka, koji je pesmu posvećenu isključivo političkim i ekonomskim problemima nazvao *Severina*, objasnivši u samoj pesmi kako je "žalosna okolnost s čime privlačim pozornost smjesta / al' ovo morate čut', pa mi nisu bitna sredstva".

Žalosna je zaista okolnost što o veštačkoj oplodnji, nacionalizmu ili zatucanosti crkve mora da govori baš Severina, ali kad je već bitno da se čuje, bolje i ona nego niko.

Uostalom, gde bi i nama bio kraj da ovdašnje Cece prozbore nešto o Amfilohiju, a Jece nešto o feminizmu. ×

TAMARA SKROZZA

Kamikaza u "suvi" krater

Ima li vode na Zemljinom satelitu

Slika senzacionalno najavljenog prvog "bombardovanja" Zemljinog satelita u laičkom oku teško da ostavlja spektakularan utisak. Na snimku udara američke automatske kosmičke sonde LCROSS i broda Kentaur u površinu Meseca, koji je emitovala NASA televizija, vide se samo hrapava mesečeva površina i jedan krater u kome vlada večna senka. I potom, pre nego što pređemo na još manje jasan snimak IC kamere, ništa. Kao da je tenk u mraku pogodila čioda. Nema eksplozije, nema prašine, ni krhotina koje se razleću, ništa od onog što se može videti na CNN-u kad kakav američki tomahavk padne na neki mrzovoljni narod koji, po većinskom svetskom viđenju, u datom trenutku predstavlja neprijatelja moderne civilizacije.

No, to nije bila prepreka da američka Nacionalna administracija za svemir i astronautiku, NASA, misiju LCROSS (*Lunar Crater Observation and Sensing Satellite*) proglasi potpuno uspelom. Kao što je planirano, u prethodnu subotu, 9. oktobra, u 13.31 po našem vremenu, dva američka leteća objekta uspela su da, pri brzini dvostruko većoj od brzine metka, pogode 100 kilometara širok krater Kabeus, na Južnom polu Meseca. Njihov cilj je bio da pri tom izuzetno snažnom udaru, uporedivom sa eksplozijom 1,5 tona TNT dinamita, podignu prvo 350 tona, a potom 159 tona krhotina na visinu od deset kilometara i tako stvore dovoljno veliki oblak prašine koji bi se mogao analizirati. NASA tvrdi da je, za razliku od hiljada astronoma amatera, tom prilikom uspela da napravi snimke koji će u narednom periodu odgovoriti na ključno pitanje – ima li vode na Mesecu?

I dok su amateri kroz teleskope prilično razočarano gledali u krater u kome je i posle udara ostao jednako veliki mrak, 380.000 kilometara niže, moglo se videti kako je i Srbija, po ko zna koji put, zbog svega što se tamo visoko dešava – smrtno uvređena. Naime, nakon što su se prošle nedelje u domaćim, jednako kao i u svetskim medijima, pojavile vesti da će u potrazi za vodom SAD "bombardovati" Mesec, u prvim komentarima i tekstovima pojavile su se duhovite opaske kao "Vole da bombarduju, pa to ti je" i "Dobro je da kod nas nisu ponovo došli po vodu". No, vrlo brzo je deo medija i onih koji ih čitaju i komentarišu u ovoj pre svega naučnoj misiji otkrio još jednu američku zaveru. "Pa gde ste vi pošli, gospodo Amerikanci? Ko vam daje pravo da tako nešto uradite?", pita jedan komentator oslikavajući dobar deo lokalne mrzovolje povodom ove misije, koja je gotovo odmah dovedena u vezu sa iz nekog razloga u Srbiji sve masovnijom zabludom da čovek nikada nije bio na Mesecu.

UMETNIČKA VIZIJA FINALA MISIJE LCROSS

S druge strane, u SAD se ova potraga za vodom na Zemljinom satelitu, koja je koštala 53 miliona evra, dovodi u vezu ne sa prošlim, nego budućim letovima na Mesec. Ako bi se potvrdilo da zaista ima vode i to ne samo one u dubokim kraterima u blizini mesečevih polova, kako je ukazao instrument M3 (*Moon Mineralogy Mapper*) sa nedavno izgubljene indijske letelice Chandrayaan-1, to bi u mnogo čemu olakšalo svemirske letove i dovelo do svojevrsne "kosmičke renesanse". Voda bi omogućila postavljanje baze na Mesecu i pripreme za lansiranje broda ka Marsu, budući da se iz vode može izdvajati kiseonik za disanje, ali i vodonik koji služi kao raketno gorivo.

Igrom slučaja, ovaj eksperiment NASA je izvela u trenutku kad je američki predsednik Barak Obama počeo sa finansijskim preispitivanjem plana da se Amerikanci do 2020. godine, nakon 70 godina, ponovo vrate na Mesec, a sve u sklopu velike misije ka Marsu. Nije nemoguće da je postojala ideja da se jednim ovakvim spektaklom američki duhovi skloni štednji preokrenu u korist ponovnih letova na Mesec. Cela misija je posvećena nedavno preminulom američkom televizijskom komentatoru letova na Mesec Volteru Kronkajtu (1916–2009).

No, mora se priznati da je u svemu tome prilično nesrećno izabran pojam "bombardovanja Meseca", koji je trebalo da privuče pažnju javnosti. Posebno jer na Mesec nisu upućene nikakve bombe, već dve letelice koje su zapravo kao kamikaze završile u krateru Kabeus. Time je, ne baš na način na koji geolozi ponekad istražuju Zemljinu utrobu, ali sa istom logikom, jednim podizanjem prašine trebalo da bude zamenjeno slanje raznovrsne i skupe opreme koja bi u potrazi za vodom bušila i kopala po kraterima.

Kako bi to izvela, NASA je sredinom juna ove godine ka Mesecu lansirala raketu Atlas koja je ponela tri broda – jedan je Kentaur, drugi je sonda LCROSS, a treći je desetinu puta skuplji LRO (*Lunar Reconnaissance Orbiter*), koji se odvojio od broda da bi zauzeo polarnu orbitu, gde na samo 50 km kruži oko Meseca i snima šta se dole dešava, što će nastaviti i posle "bombardovanja" bar jednu, a možda i pet godina.

Kako bi postigli dovoljnu brzinu, brod nosač Kentaur težak 2,2 tone i LCROSS od oko 600 kilograma u narednih par meseci napravili su nekoliko krugova oko Zemlje, a u svemu tome je tokom avgusta bilo i tehničkih problema. I onda su se, nakon 113 dana duge misije, Kentaur i LCROSS razdvojili i odvojeno udarili u krater. Prvi udar izveo je Kentaur, podižući prašinu koju je padajući kroz nju snimao LCROSS, dok se i sam nije četiri minuta kasnije survao u krater. Oba udara je snimao LRO, ali i svemirski teleskop Habl, kao i hiljade teleskopa na Zemlji.

Međutim, cela stvar je izazvala mnogo više prašine u javnosti, nego što se videlo na samom Mesecu. Po prvim pretpostavkama, materijal nije poleteo dovoljno visoko da bi iznad kratera bio osvetljen Sunčevom svetlošću i zato je ostao nevidljiv. NASA je pak uspela da na osnovu snimaka koje je tokom pada ulovio LCROSS, izmeri temperaturu kratera, a kako je saopšteno, obilje snimljenog materijala će se analizirati u potrazi za vodom. Rezultati će biti naknadno saopšteni. Dotle, ostajemo sa dobro znanim utiskom kako se ipak malo može postići bez kopnene invazije. Da li će je Barak Obama, posle ovog bombardovanja sa visine, narediti? ×

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Srbija prvi put, Srbi treći put

Blistava pobeda protiv Rumunije omogućila je prvo učešće na najvećoj smotri svetskog fudbala, ali dva politička presedana iz prošlosti dovela su do igranja (samo) Srba na mundijalima 1930. u Urugvaju i 2006. u Nemačkoj iako se zemlja zvanično zvala Jugoslavija, odnosno Srbija i Crna Gora

FONET/DARKO CVETANOVIĆ

ZA POSRNULU EKONOMIJU Srbije, za opšti moral u sličnom stanju, za permanentni manjak optimizma i za (opet) narušeni ugled u svetu posle brutalnog ubistva navijača Tuluza Brisa Tatona, od plasmana na Svetsko prvenstvo u fudbalu ništa bolje nije moglo da se desi. U subotu uveče, posle briljantne pobede od čak 5:0 nad Rumunima, koji su nam pre samo mesec i nešto dana napravili veliku uslugu igrajući 1:1 sa Francuzima u Parizu, svima je laknulo: igračima koji su stavili tačnu na "i" svemu onome što su uradili u proteklih 14 meseci, selektoru Antiću koji je najveći "krivac" što nam se konačno desilo nešto lepo, istinskom fudbalskom narodu koji se iskreno stideo zbog sramnog čina ubistva mladog Francuza i drugih divljanja tzv. navijača...

Konačno, laknulo je i državnom vrhu, od predsednika i premijera do resornih ministara, jer u vremenu fudbalske euforije koja nas čeka u narednih osam meseci uvek je lakše narodu "prodati" neko poskupljenje ili objasniti neku od nepopularnih mera. Fudbal je, kao retko kad i kao retko šta, ujedinio Srbiju i još ćemo poverovati da smo, konačno, počeli da se menjamo nabolje. Našoj himni se odavno ne zviždi, čak je zajedno pevaju igrači i navijači, rumunskoj se takođe nije zviždalo, a zvižduke francuskoj himni nadjačali su aplauzi. Protiv Francuza je zapaljena poneka baklja i bačena poneka petarda, protiv Rumuna ni jedna jedina. Očito, pretnja FIFA o mogućem oduzimanju bodova imala je efekta. Organizacija je bila besprekorna, policija i brojna i spremna da interveniše i očito je da se može kad se hoće (i kad neko ozbiljno pripreti).

PRAVI LJUDI NA PRAVOM MESTU: O fudbalskom aspektu velike pobede proteklih dana bilo je reči nadugačko i naširoko. Kao retko kad, svi su složni da je Radomir Antić stvorio odličan tim kome će u Južnoj Africi cilj biti mnogo veći od simboličnog učešća. Činjenica je da imamo nekolicinu vrhunskih igrača koji igraju u vrhunskim klubovima (Vidić – Mančester junajted, Stanković – Inter, Ivanović – Čelzi, Dragutinović – Sevilja, Žigić – Valensija, Subotić – Borusija), imamo i majstore poput Laneta Jovanovića (Standard) i Miloša Krasića (CSKA) za koje se interesuju vodeći evropski klubovi, imamo fudbalere u Štutgartu (Kuzmanović), Herti (Kačar), Udinama (Luković), Ajaksu (Pantelić), Palermu (Janković) Saragosi (Ivanović), Vulverhemptonu (Milijaš), Laciju (Kolarov)... dakle, u najjačim evropskim ligama i ozbiljnim klubovima. Radomir Antić je maestralno ukomponovao tim, stvorio zdravu konkurenciju, neophodan timski duh i svima ulio neophodno samopouzdanje.

Antić je čovek koji voli izazove, ima visoke ciljeve i ne boluje od kompleksa inferiornosti, što je čest prateći sindrom kod (brojčano) malih naroda. Radeći u Španiji, zemlji koja je evropski prvak i koja je u poslednjoj deceniji osvojila pet titula u Ligi šampiona (Real Madrid tri, Barselona dve), naučio je da je zdrava ambicija prvi uslov za uspeh. "Nikada nećemo izaći na teren sa idejom da se branimo, da unapred budemo inferiorni pred protivnikom", ponavlja Antić od kada je došao. Mnogi mu u početku nisu verovali, ali sada moraju. Naravno da se ne može uvek pobediti, ali prija već sama ideja da treba napasti umesto da se branimo. To je i osnovna razlika između Ilije Petkovića, koji je odveo Srbiju i Crnu Goru u Nemačku bez poraza i sa samo jednim primljenim golom da bi tamo "pukli" od Holandije (0:1), Argentine (0:6) i Obale Slonovače (2:3). "Petko" je, iako je kao igrač bio napadač, kao trener defanzivac. Njegova prva ideja je ne primiti gol, Antićeva je dati ga. Na 15 utakmica Antićeve ere nije postignut nijedan gol samo u prijateljskim mečevima sa Poljskom (u Turskoj) i Ukrajinom (na Kipru) kada je, praktično, igrala naša B reprezentacija. U zvaničnim utakmicama i ozbiljnim prijateljskim susretima bilo je i egzibicija (6:1 sa Bugarskom, 5:0 sa Rumunijom), bilo je vrednih pobeda u gostima (3:1 u Beču, 3:2 u Konstanci), lepih pobeda kod kuće (3:0 sa Litvanijom, 2:0 sa Švedskom), bilo je i malo mučenja i strepnje (1:0 sa Austrijom, 1:1 sa Francuskom), bio je i jedan poraz (1:2 u Parizu), ali uvek je postojala ideja, optimizam, videla se svetlost na kraju tunela.

Primer Antića, isto kao i Dušana Ivkovića u košarci, pokazuje šta znači imati prave ljude na pravom mestu. Recept je naizgled "prost", neophodne su samo dve "sitnice": prva je da imate takve ljude (a imamo ih, očito je, i sigurno ne samo u sportu), druga – mnogo teža u našim uslovima – jeste dobra volja da se oni dovedu i postave na odgovorne poslove, jer pametni i sposobni uvek smetaju mediokritetima koji narušavaju njihovu teoriju da se ovde ništa ne može uraditi.

PRIČE IZ ISTORIJE: Tačno je, Srbija će prvi put pod svojim imenom, što je i logično jer

OPTIMIZAM SE VRATIO U SRBIJU: Fudbaleri na autobusu i navijači na ulici posle plasmana na s.p.

je prvi put i učestvovala u kvalifikacijama kao samostalna država, igrati na svetskom fudbalskom prvenstvu. I dok će za Srbiju Južna Afrika biti premijera, za Srbe baš i neće. Izgleda kontradiktorno, ali nije. I nije reč o učešću (brojnih) srpskih fudbalera u selekcijama Jugoslavije na nekom od prethodnih mundijala, već isključivo o selekcijama koje su sačinjavali samo srpski fudbaleri. Sticajem istorijskih okolnosti nijedna od te dve selekcije nije se zvala Srbija, ona iz 1930. igrala je pod imenom Jugoslavija, a ova poslednja 2006. kao Srbija i Crna Gora. Oba puta do "etnički čistog sastava" dovele su političke okolnosti kao posledica nekog od brojnih istorijskih približavanja ili udaljavanja južnoslovenskih naroda. Za prvi Mundijal u Urugvaju 1930. reprezentacija je bila "srpska" zato što su hrvatski funkcioneri zabranili učešće svojim fudbalerima, koji su u to vreme bili brojniji u državnom timu jer je fudbal bio razvijeniji u Zagrebu i Splitu nego u Beogradu i Novom Sadu. Povod je bio odluka o preseljenju sedišta Nogometnog saveza Jugoslavije iz Zagreba (gde je osnovan 1919) u Beograd. Prvi pokušaj propao je na Skupštini 24. novembra 1929. u Zagrebu, došlo je do ozbiljnog incidenta i skup je prekinut, ali je "nastavak" 16. marta 1930, takođe u Zagrebu, bio bolje pripremljen od strane beogradskih fudbalskih radnika, tako da je ogromnom većinom glasova delegata iz svih podsaveza, osim zagrebačkog, sedište Saveza preneto u Beograd.

Nova uprava na čelu sa predsednikom, arhitektom Jankom Šafarikom, i sekretarom za međunarodne poslove dr Mihailom Andrejevićem i saveznim kapitenom Boškom Simonovićem, koji je takođe po struci bio arhitekta, odlučila je da se prihvati poziv Žila Rimea, predsednika FIFA i osnivača Svetskog kupa u fudbalu, i učestvuje na prvom šampionatu u Montevideu. Do poslednjeg časa očekivani su Hrvati, na "konačnom" spisku koji je poslat u FIFA figurirala su imena golmana Mihelčića, Premrla, Lajnerta, Hitreca i ostalih vodećih igrača iz Građanskog, HAŠKA, Konkordije i Hajduka, ali su svi izostali jer "nisu dobili odsustvo sa posla".

Srbi su, na sreću, odlučili da idu sami i tako je nastala jedna od najlepših fudbalskih bajki, legenda koja traje. Trodnevno putovanje vozom do Marselja pa 16 dana brodom "Florida" do Montevidea, deo su srpske fudbalske antologije, a imena Blagoja Moše Marjanovića, Aleksandra Tirnanića Tirketa, Milutina Ivkovića Milutinca, Milovana Jakšića Jakše, Mikice Arsenijevića, Baneta Sekulića, Ivice Beka, Đokice Vujadinovića, Mome Đokića, Ljubiše Stefanovića, Dragoslava Mihailovića i Dragutina Najdanovića, dvanaestorice koji su igrali, izgovarana su posle Montevidea sa najvećim poštovanjem. U prvom meču, kao potpuni autsajderi, Srbi su (pod imenom Jugoslavije) pobedili Brazil sa 2:1, u drugom meču pregazili su Boliviju sa 4:0, a onda su u polufinalu izgubili od domaćina Urugvaja sa 1:6 posle jedne od najvećih sudijskih krađa u istoriji svetskih prvenstava. Blamaža je išla čak dotle da je jedan gol Urugvajaca, koji su jednostavno morali da igraju finale, priznat posle vraćanja lopte iz gol-auta u teren od strane jednog – policajca... Cela ta epopeja od pre 80 godina biće otrgnuta od zaborava jer je u toku realizacija velikog multimedijalnog projekta posvećenog značajnom događaju iz srpske (ne samo) fudbalske istorije. U sklopu projekta su knjiga, TV serija od 15 epizoda, igrani i dokumentarni film, izložba, monografija... Pripreme su u završnoj fazi, producent projekta je Intermedianetwork, a snimanje će početi uskoro. Tirke, Moša, Jakša, Milutinac i kompanija "igraće" ponovo posle 80 godina, kao uvod u ono što njihove naslednike čeka u Južnoj Africi.

Drugo učešće Srba je skorijeg datuma, u Nemačkoj 2006, a bilo je posledica "razvoda" Srbije i Crne Gore posle crnogorskog referenduma u maju iste godine. Na listi i nije bilo crnogorskih igrača osim Mirka Vučinića, koji je povrh svega bio povređen i na kraju nije bio ni prijavljen. Za razliku od Srba u Montevideu 1930, koji su stigli do polufinala kao najbolje plasirana evropska reprezentacija i zvanično bili treći jer su u polufinalu poraženi od budućeg svetskog prvaka Urugvaja, Srbi iz Nemačke 2006. bili su poslednji, 32.

Antića i njegovim "orlovima" neće biti teško da poprave taj plasman, ne zato što gore od poslednjeg mesta i ne može, već zato što imamo dobar tim za dobar, veoma dobar plasman.

Optimizam se, bar kada je o fudbalu reč, vratio u Srbiju. ×

VLADIMIR STANKOVIĆ

VREME

u štampanom izdanju
na ovoj stranici se nalazi reklama

POČETI OD PETOG OKTOBRA

Reforma državnog plemstva — VREME 979

Čini mi se ipak da mi, kao i uvek, radimo sve kampanjski i na "o-ruk" sistem. Nekom je odnekuda palo na pamet da treba smanjiti broj činovnika za deset odsto, i sada se svi uhvatili toga "ko pijan plota". Možda je 10, a možda i nije. Treba napraviti analizu i videti koliko je stvarna potreba. Naravno, pri tome treba krenuti od brojnog stanja na dan 5. 10. 2000. god.

Od tada pa do danas sve partije su naprimale kojekakve podanike, kojima je često jedina kvalifikacija bila "član stranke", tako da ovaj aparat teško da bi izdržala i Švedska a kamoli naša zemlja.

U postupku otpuštanja prekobrojnih treba najpre otpuštati upravo one koji su poprimani za ovih devet godina, pa tek onda ostali (mislim da neće biti "ostalih").

Milan Miletić, elektronskom poštom

OPUŠTENO TELO I MLITAV DUH

Reforma državnog plemstva — VREME 979

Treba samo zaviriti u Upravu za zajedničke poslove republičkih organa. Tek to je šljahta koja se baškari u "plodotvornom obilnom radu" za dobrobit naroda i države. Kad bi se neko pozabavio vrstom poslova koji se tamo obavljaju, osobito u, recimo, tzv. bazi pravnih propisa i kad bi video za šta sve kod nas neko zarađuje platu, mnogi patnici zaposleni kod naših divljih kapitalista imali bi o čemu da maštaju... Nekome je Bog dao da zarađuje za hleb tako što mu radno vreme prolazi u odličnom restoranu za zaposlene, u ispijanju kafe, telefoniranju, surfovanju po internetu, i svakojakim drugim aktivnostima koje opuštaju telo i omlitavljuju duh. Koliko će još to trajati i hoće li se najavljeno "rezanje" činovničkog plemstva obistiniti? Teško ko u to može poverovati...

Milica Markić, elektronskom poštom

LICE GRADA

Tolbuhin i drugi maršali — VREME 979

Ja živim u ulici Marka Oreškovića. On je narodni heroj, predvodnik ustanka u Lici. Heroj je heroj i bez obzira na to kako je politički obojen, zaslužuje da se ulica nazove po njemu, ako se borio za dobru stvar. Kroz nazive svojih ulica, grad priča svoju priču i priču svoje zemlje i istorije. Ljudi koji su ga stvarali, sa svojim vrednostima i veličinama, čine srž njegovog duha i njegovog bića. I kada se vrednosti ljudi i događaja afirmišu, kada dobiju svoj istinski izraz u pobedi nad zlom, nepravdom i glupošću, mi želimo da oni postanu deo naše svakodnevice, da nam uvek budu u ušima i ustima kroz nazive ulica. Ne bih želeo da moj grad bude licemeran. Voleo bih da ima jedno lice, iskreno lice pravog velegrada. Što bi rekao pesnik: "Ovaj grad je nekad bacao svetla daleko, ovaj grad je mogao bolje!" Zato Tolbuhin i ostali zaslužuju svoje ulice. I zato želim da doživim dan kada će jedna ulica u Beogradu nositi naziv – ulica Petog oktobra.

Marko Dragičević, elektronskom poštom

OTUŽNO UDVARANJE

Maršal Tolbuhin i drugi — VREME 979

S obzirom na to da živim u blizini, moram da priznam da mi je još od malih nogu smetao naziv ulice – Bulevar Crvene armije, jer je u sebi sadržavao svu strahotu nesreće koja se događala u Rusiji od 1917. godine, tako da sam se uvek pitao kako je posle toga bilo moguće u bilo kojoj državi na svetu pomisliti na komunizam kao poželjnu ideologiju. Međutim, jedan ekstremizam uvek rađa drugi, pa se tako pojavila još jedna nakaradna ideologija u obliku fašizma, a nama se ponovo nameće izbor između ta dva zla, umesto da se odbace oba i krene putem demokratije.

Godine 1997. Zoran Đinđić je posle pola veka postao prvi demokratski gradonačelnik Beograda, i jedna od prvih stvari koje je uradio bila je skidanje petokrake sa zgrade Skupštine i promena naziva ulica, što je bio simboličan gest raskida sa poluvekovnom totalitarnom prošlošću, koja je doživela vrhunac u liku Slobodana Miloševića.

Sada, kada očekujemo približavanje Evropi, nekako otužno deluje udvaranje Rusiji i koketiranje sa diktatorima i ljudožderima iz nesvrstanog sveta, ali to samo pokazuje neozbiljnost sadašnje vlasti – međutim, nisu mi jasne Vasićeve simpatije prema primitivnoj i pijanoj bandi, koja siluje i plačka po Srbiji!

Ispravno bi bilo suprotstaviti se diktatu ruskog ambasadora i zbog neprimerenog ponašanja proglasiti ga *personom non grata*, ali posle poklona u vidu NIS-a, normalno je da znaju da imaju posla sa udvorničkom vlašću, pa traže i ono što nemaju nigde u Evropi.

Petar Mitrović, Beograd

>> PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
Svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	Svet
VREME DVD komplet 1997–2007	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do kraja 2007. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

KNJIGE I DVD-ovi

	Srbija	Svet
Filip Švarm: knjiga i DVD Jedinica	790 din	34 USD
samo knjiga Jedinica	670 din	23 USD
Dragan Todorović: Živela naša Srbija	500 din	19 USD
Boris Varga: Putinova Baršunasta gerila	480 din	19.75 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Mišarska 12, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

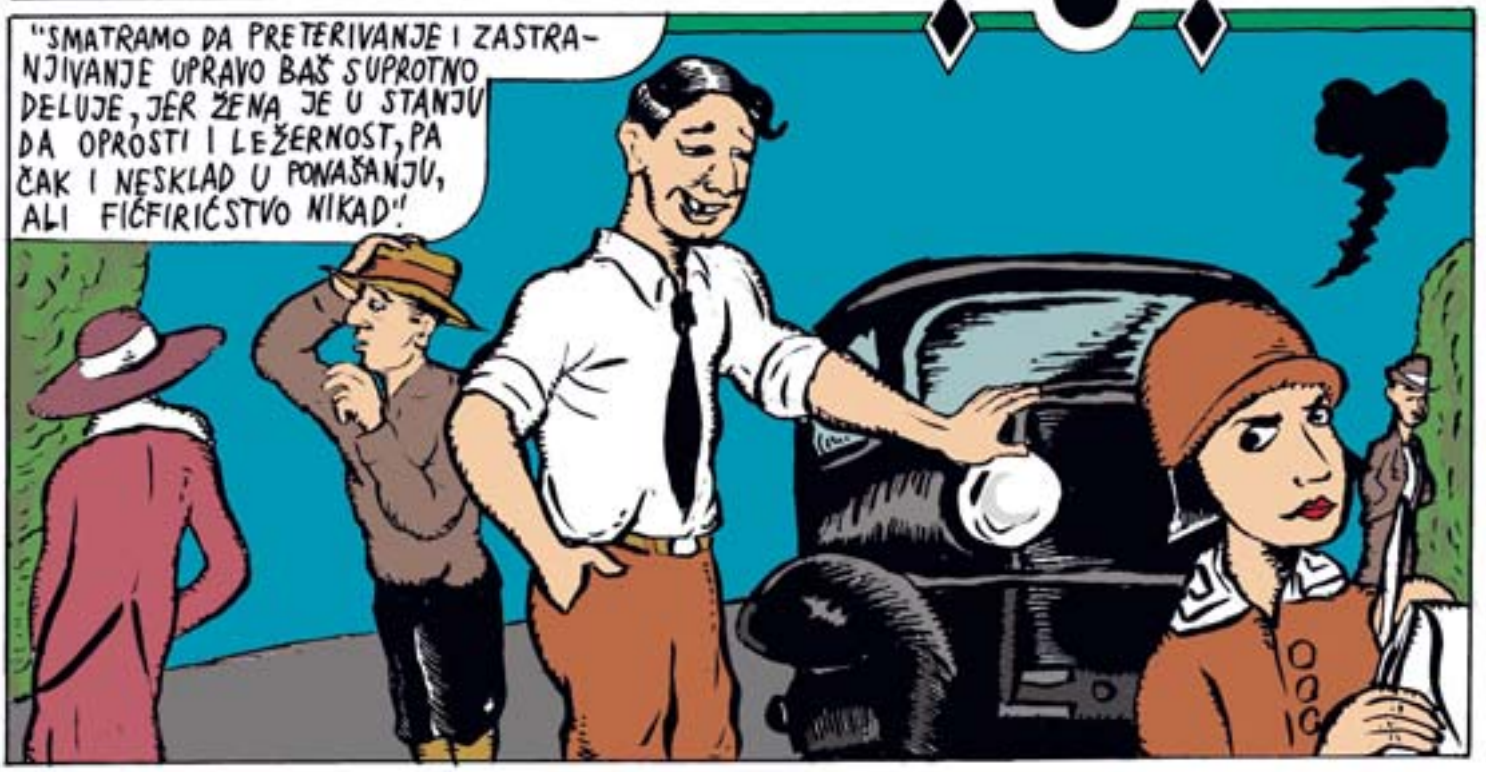
>> DODATNE INFORMACIJE U VEZI S PRODAJOM I PRETPLATOM >TELEFONOM, RADNIM DANOM OD 10 DO 16h: 011/3234-774 > E-MAILOM NA PRETPLATA@VREME.COM

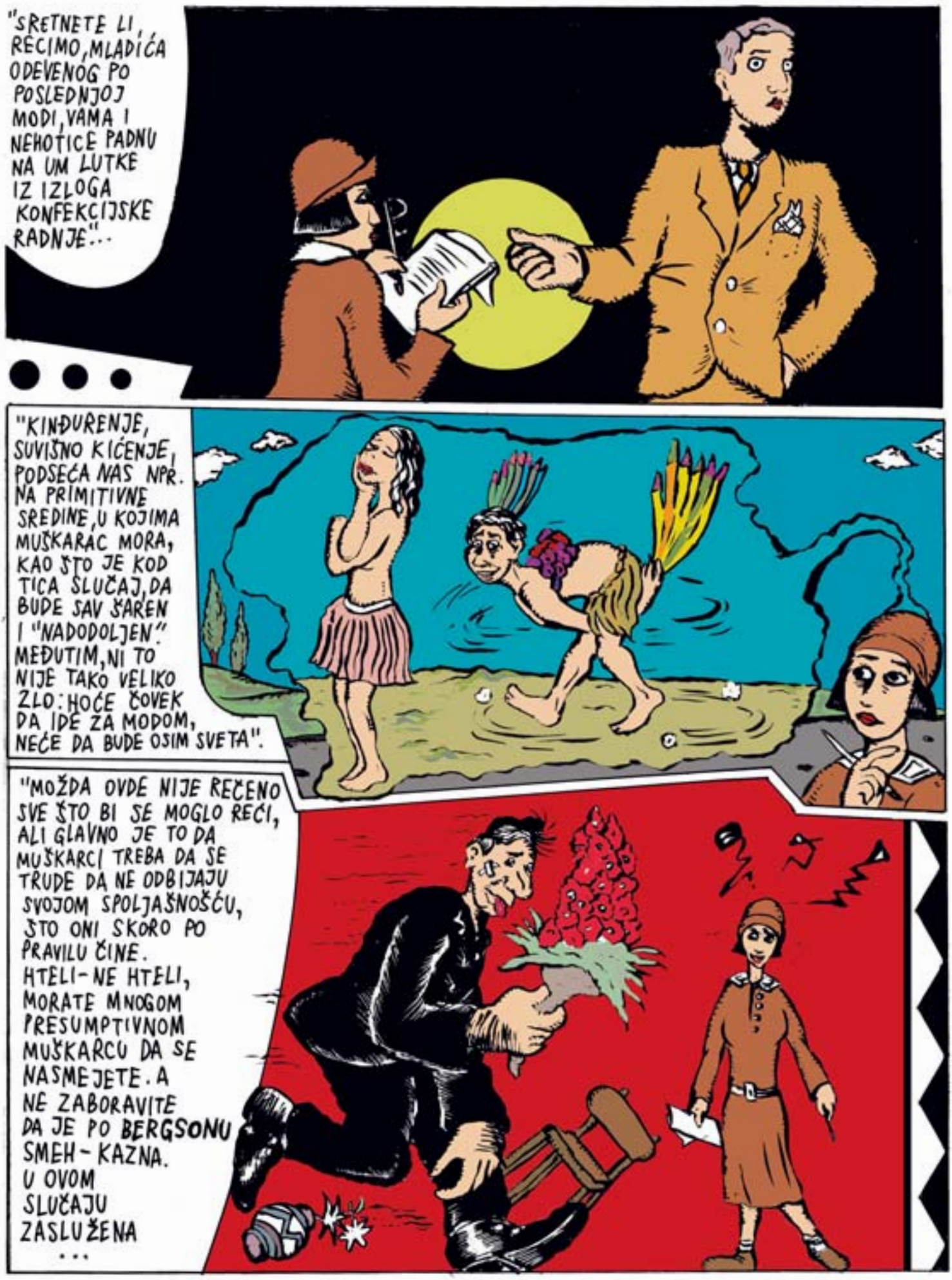
MUŠKARCI U OGLEDALU ŽENSKIH OČIJU

ALEKSANDAR ZOGRAF.

"SVI MARIFETLUCI ISTICANJA SPOLJAŠNOSTI MUŠKARČEVE IDU NA TO DA PADNU U OČI. MUŠKARCI U TOME ČESTO I USPEVAJU, BIVAJU PRIMEĆENI, ZAPAMĆENI ČAK. SAMO, O UTISKU KOJI SU ONI UČINILI DA SE DISKUTOVATI. PRIRODNOST I NEPOSREDNOST IZVEŽBANO ŽENSKO OKO JASNO RAZLIKUJE OD IZVEŠTAČENOSTI I PRETENCIOZNOSTI".

"SRETNETE LI, RECIMO, MLADIĆA ODEVENOG PO POSLEDNJOJ MODI, VAMA I NEHOTICE PADNU NA UM LUTKE IZ IZLOGA KONFEKCIJSKE RADNJE"...
"KINĐURENJE, SUVIŠNO KIĆENJE, PODSEĆA NAS NPR. NA PRIMITIVNE SREDINE, U KOJIMA MUŠKARAC MORA, KAO ŠTO JE KOD TICA SLUČAJ, DA BUDE SAV ŠAREN I "NADODOLJEN". MEĐUTIM, NI TO NIJE TAKO VELIKO ZLO: HOĆE ČOVEK DA IDE ZA MODOM, NEĆE DA BUDE OSIM SVETA".
"MOŽDA OVDE NIJE REČENO SVE ŠTO BI SE MOGLO REĆI, ALI GLAVNO JE TO DA MUŠKARCI TREBA DA SE TRUDE DA NE ODBIJAJU SVOJOM SPOLJAŠNOŠĆU, ŠTO ONI SKORO PO PRAVILU ČINE. HTELI-NE HTELI, MORATE MNOGOM PRESUMPTIVNOM MUŠKARCU DA SE NASMEJETE. A NE ZABORAVITE DA JE PO BERGSONU SMEH - KAZNA. U OVOM SLUČAJU ZASLUŽENA ...

Diploma

Majka mog dede Milica (opet po majčinoj liniji) bila je strastveni zaljubljenik u književnost. Jednom su joj ostavili da čuva unuku, i kada se moj deda vratio, cela kuća je bila u dimu. Uleteo je kao furija, izvukao dete koje je kašljalo, odmah zatim pomerio mleko sa šporeta koje je odavno prokuvalo i viknuo: "Mati, pa što to činiš?" Iz druge sobe koja se nije ni videla od gustog dima, čuo je glas: "A što, kućo moja? Što vičeš tako? A čitam Anu Karenjinu."

Dok je njen suprug, moj pradeda, plovio, ona se otisnula sa crnogorskih brda u primorje jer nije pristala svekru da opere noge. Imala je petoro dece, odgajala je i dvoje deverove, i uvek u gostima ponekog prosjaka. Živeli su siromašno, od jedne plate, pa dok bi ona nudila prosjake šta će da popiju, moj pradeda bi ponavljao: "Milice, šjekira te ubila. Ne može i kafa i rakija. Ili kafa ili rakija." Ali ona je bila uporna i do pred kraj života ih je ugošćavala i kafom i rakijom.

Bila je uporna i u drugim stvarima. Iako nikada nije išla u školu, veoma je cenila (formalno) obrazovanje. Insistirala je da joj deca budu barem odlična i da imaju makar po fakultet i da neko od njih bude doktor nauka. Sve je ispalo baš tako kao što je zamislila.

A po toj liniji je valjda ostalo i poštovanje diplome kao hartije koja budućnost znači.

Moj deda je bio neuropsihijatar i uramljena diploma medicinskog fakulteta koja je stajala neokačena u hodniku porodične kuće u Kotoru bila je moj prvi susret sa "papirom" takve vrste. (On sam nikada ne bi uramio svoju diplomu, već je to bila pažnja njegove starije sestre, a pažnja kao pažnja, ne sme da se odbije.)

Bila je ispisana krasnopisom, lepa, i ja sam je, u godinama kada se sve zamišlja, pažljivo posmatrala dok su mi se u glavi odigravale čitave svečanosti na kojima se sigurno takve diplome uručuju. Nikada nisam pitala dedu kako je to stvarno izgledalo, ali mislim da bi on na takvo pitanje samo odmahnuo rukom. Nije voleo formalnosti.

A onda je, kako to obično biva, u jednom trenutku došao dan i mog diplomiranja. Sve je prošlo brzo kao u onoj reklami za banku – uđeš, izađeš, gotovo. I bi uverenje o visokoj stručnoj spremi.

Uplatih osam hiljada na račun fakulteta i odoh da se raspitam o svom formalnom statusu. Dobijem uverenje A4 formata u kojem mi dokazuju da sam diplomirani novinar.

"Čuvaj to", dobih i savet od kolege, "to ti je sad jedini dokaz da si završila studije."

I ono što je ostalo u glavi, htedoh da dodam, ali nisam. Pročitah na svom uverenju da sam, na osnovu položenih propisanih ispita, stekla pravo na diplomu. Pa pomislih, kad već imam pravo... a bilo je tu i neke radoznalosti kako li izgleda materijalni dokaz o diplomiranju matičnog mi fakulteta (lepo mi je jedan prijatelj rekao – radoznalost je ubila mačku, a imaj u vidu da mačka ima devet života, a ti samo jedan).

Kazaše mi da dođem u martu. Mart prođe, a ja zaboravih na svoje parče papira. Završilo se leto, odoh da se upišem na master studije, kad tamo kao uslov – fotokopija diplome. Ali, od diplome ni traga ni glasa.

"Nije još rektor potpisao."

"Ali, diplomirala sam pre devet meseci", htedoh da dodam i neki komentar na vreme koje je proteklo, tačnije šta sve može da se dogodi za devet meseci.

"Dobro", složi se ljubazna gospođa iz studentske službe, "ali rektor još nije potpisao."

"A hoće li biti dodele?", upitah nekako stidljivo.

"Ti dođeš i ja ti dam diplomu, to je dodela", odgovori mi opet uz smešak žena. Učini mi se da je i njoj malko neprijatno, pa prestadoh sa neadekvatnim pitanjima.

Dobro, istini za volju, nisam ni očekivala da ćemo se tom prilikom pojaviti u togama, bacati kape i slušati Gaudeamus igitur, dok novi i stari dekan drže govore sa suzama u očima.

Pre neki dan drugim poslom odoh do fakulteta i gle – gotova diploma sa sve rektorovim potpisom. Bilo je pola četiri, upadoh u kancelariju studentske službe, potpisah se da sam primila diplomu i eto.

A ona nesretna hartija crno-bela, ni "e" od estetike, na vrhu sitni grb, iz daljine rekao bi čovek fleka a ne grb. Brzo je urolah i odoh do redakcije.

Kada su videle diplomu, pojedine kolege se pomalo sažališe. Nazdraviše u ime diplomiranja. A jedan čak i zapeva. Gaudeamus igitur; juvenes dum sumus; Post icundum iuventutem; Post molestam senectutem; nos habebit humus... I bi nekako svečano.

Kod kuće sam ostavila diplomu urolanu na prozoru (tamo je bila sigurna od mojih kućnih ljubimaca – papagaj je insistirao da je proba, kao da je u pitanju pehar, a mešanac Sajka bi se ludo zabavila raskupusavanjem malo tvrđe hartije, to joj je uvek zanimljivije od dnevnih novina). A krov prokišnjava, iako infostan stalno obećava popravku, pa jutros pade koja kap i na onaj papir. Pomerila sam ga, ali belilo dobi neku patinastu notu. Setih se priča o babi Milici pa mi je bilo malo i žao.

No ipak nedovoljno da zapevam Vivat academia, Vivant professores, Vivat membrum quodlibet... ×

JELENA JORGAČEVIĆ

VREME
Copyright © 1997–2005 Vreme
PDF izdanje razvili: Saša Marković i Ivan Hrašovec
obrada: Marjana Hrašovec